

Nous espais generadors
de patrimoni cultural a la
ciutat:

EL CAS DEL TALLER PUBILLA KASAS

Dolors Juárez Vives
Desembre 2002

Ajuntament de L'Hospitalet

Museu
d'Història
de L'Hospitalet

Nous espais generadors de patrimoni cultural a la ciutat : el cas del Taller Pubilla Kasas de Dolors Juárez Vives està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons](#)

SUMARI

I.	INTRODUCCIÓ	3
II.	INICIS DEL TALLER. Entre els setanta i els vuitanta.....	8
	1. Antecedents. Cultura i compromís social	8
	2. El Taller a Pubilla Cases	17
	3. El primer conveni i nous vincles	
	3.1 El primer conveni	22
	3.2 La constitució del TPK com a cooperativa	28
	3.3 Col·laboracions puntuals amb la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases	29
	4. Els primers muntatges col·lectius: La Mesa, Els Bastoners, Torsus, Emmotllaments, i altres col·laboracions	30
	5. Primeres definicions del mètode pedagògic	40
	5.1 Itinerari pedagògic per a adults	41
	5.1.1 Del curs 1977/1978 al curs 1980/1981	
	5.1.2 Del curs 1981/1982 al curs 1983/1984	
	5.1.3 Del curs 1984/1985 al curs 1986/1987	
	5.2 Itinerari pedagògic per a infants	44
	5.2.1 Del curs 1977/1978 al curs 1980/1981	
	5.2.2 Del curs 1981/1982 al curs 1983 /1984	
	5.2.3 Del curs 1984/1985 al curs 1986/1987	
III.	EL PRIMER TRASLLAT: EL TPK AL BARRI DE CAN SERRA.	47
	Entre els vuitanta i els noranta.	
	1. El TPK com a grup d'artistes, les activitats dins i fora del centre	49
	2. Projecte d'engegament de la nova escola	58
	A) Treball amb adults	58
	B) Mètode pedagògic i infantil	62
	C) Diversificació del finançament: els Cursos de l'INEM	63
IV.	EL SEGON TRASLLAT: EL TPK AL CENTRE CULTURAL TECLA SALA. Un canvi de segle.	
	Un canvi de segle.....	65
	1. La formació infantil al TPK (1993-2001).....	72

2. La formació d'adults al TPK (1993-2001)	76
3. Projectió local, nacional i internacional: difusió i creació	80

V. LA UBICACIÓ ACTUAL: ELS NOUS ESPAIS AL CENTRE CULTURAL TECLA SALA.

.....	106
1. Nous equipaments: arrelament i concreció de l'estructura educativa	
106	
2. Noves col·laboracions i perspectives de treball	110
3. Algunes notes a manera d'epíleg	113

VI. ANNEXOS

Organigrama docent	115
Col·laboradors: cursos i seminaris puntuals.....	121
Premis	124
Estudis sobre el TPK	125
Resum històric del TPK	127
Fase oral: entrevistes amb els agents implicats històrics i actuals.	
Entrevistes realitzades	140

VII. BIBLIOGRAFIA

I. INTRODUCCIÓ

En l'actualitat cultura i identitat cultural són termes nuclears en l'estudi de les ciències humanes i socials. L'antropologia, la psicologia social, la sociologia, els estudis culturals, entre d'altres, defensen que més enllà de la dimensió biològica, la cultura és el referent bàsic per a l'estudi del comportament de l'home, en tant que grup o comunitat. La cultura representa la realitat a través de conceptes, que categoritzen allò social, a partir de construccions com la política, l'economia, la història, l'art, la religió, etc. Cada comunitat es diferencia per la seva cultura, per la seva particular forma d'entendre la realitat.

L'any 1973, Clifford Geertz, en *La interpretación de las culturas*¹, definia la cultura com

<una complexa xarxa de significacions que dona un sentit comú o públic als comportaments i els discursos dels actors individuals>.

Així, la tasca de l'antropòleg serà descobrir la singularitat dels comportaments i els discursos d'aquests actors individuals a través del que ell anomena, una descripció densa (*thick description*) de l'acció social, que pretén establir la significació que per als actors té el seu comportament i denunciar, sobre la base d'aquestes conjectures, el que això desvetlla de la vida social.

La cultura és un concepte dinàmic i dinamitzador, que està en constant interacció, *intra* i *extragrupal*, lluny de certes posicions que la formulen com un subjecte passiu d'anàlisi, i només pot evolucionar per mitjà dels contactes interculturals. És un procés global a través del qual les significacions es construeixen socialment i històrica i la literatura i l'art són una part més de la comunicació social. Però hem de parlar de cultures en plural, i entendre que la història està feta de lluites, tensions entre cultures i maneres de viure, conflictes íntimament lligats a les cultures i a les formacions de classe.

Des d'aquesta perspectiva, l'art es defineix com una construcció i representació social, com a mediador cultural que intervé directament en la construcció de la realitat i la identitat individual i social. No hem de considerar-ho com un patrimoni idealitzat, ben al contrari, com un element interactiu, tal i com ho planteja Geertz²:

¹ Mattelart, A/ Mattelart, M (1999) *Historia de las teorías de la comunicación*, pàgina 101. Barcelona: Paidós Comunicación.

² Hernández, F (1997) Para afrontar las relaciones entre el arte y la psicología. En: *Encuentros del arte con la antropología, la psicología y la pedagogía*. Barcelona: Angle Editorial.

<maneres de pensar, un idioma que ha de ser interpretat, una ciència, un diagnòstic que ha de tractar de trobar els significats de les coses a partir de la vida que els envolta>.

A través de l'art es posen en evidència les relacions entre els productes humans, el procés del que emanen i el context sociocultural on el que es desenvolupa.

Cal considerar Patrimoni no sols el llegat arquitectònic i monumental sinó també el conjunt d'institucions i fets culturals que han vingut a configurar la ciutat. En concret, estudiar les itineraris històrics de les institucions artístiques pot contribuir a entendre la seva capacitat de transformació social. Atendre el Patrimoni com a objecte viu obliga a estudiar les xarxes de la vida associativa i laboral, els espais de treball i oci, generadors d'iniciatives i esperonadors dels sentiments col·lectius.

Cal treballar des del territori, intentant estudiar com es desencadenen els processos de construcció de la identitat social, en la seva doble vessant local o global. Per Manuel Castells,

<la gent es socialitza i interactua en el seu entorn local, ja sigui en el poble, la ciutat o els suburbis residencials, i construeix xarxes socials entre els seus veïns. (...) Així, els moviments urbans (els processos de mobilització social intencionals, organitzats en un territori determinat, orientats cap a fins vinculats amb allò urbà) es centren en tres conjunts principals d'objectius: demandes urbanes sobre condicions de vida i el consum col·lectiu, afirmació de la identitat cultural local i conquesta de l'autonomia política local i la participació ciutadana>³.

En l'Hospitalet de les darreres dècades, trobem un municipi sense cap unitat urbanística, sense cap unitat cultural, que s'esforça per cercar una identitat de ciutat. Durant aquests anys hi ha un fort intent de consolidar-la, sigui amb les aportacions del moviment associatiu, sigui per la intervenció municipal posteriorment. Aquesta recerca planteja la necessitat de recuperar una memòria històrica i alhora crear signes referencials per generar una nova memòria col·lectiva. Podem destacar tres etapes on emmarcar el desenvolupament del moviment associatiu:

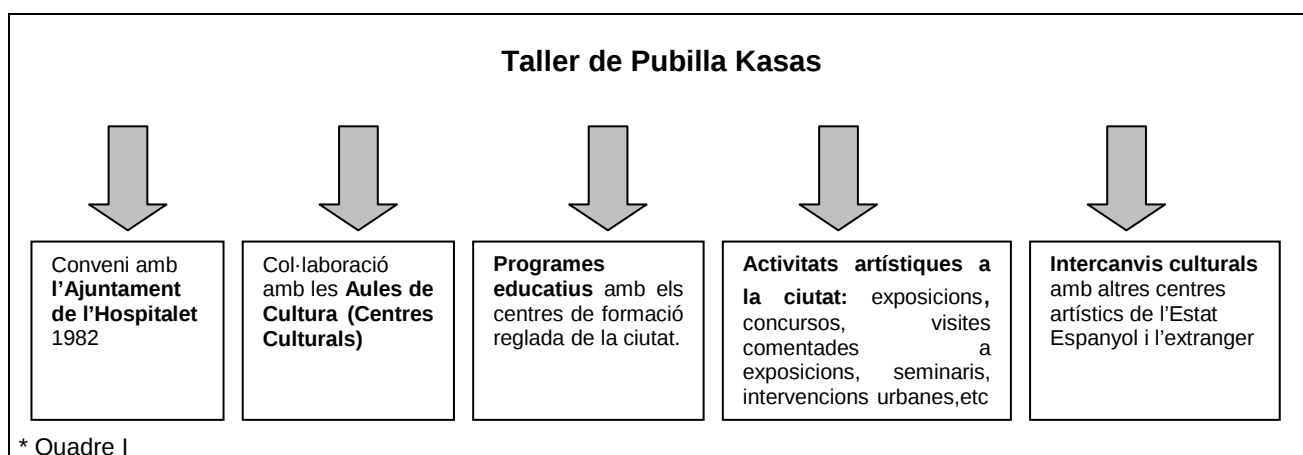
- Dècada dels seixanta: l'Hospitalet és un municipi sense discontinuïtat urbanística amb Barcelona, focus d'immigració i paradigma urbanístic i cultural del “desarrollisme franquista” a Catalunya. Destaquen els grans canvis en el territori –transformació econòmica, cultural i social-, i apareixen entitats noves, dèbils encara, com expressió dels canvis socials.

³ Castells, M (2000) *La era de la información. Economía, sociedad y cultura*. Volum II: *El poder de la identidad*. Madrid: Alianza Editorial.

- Dècada dels setanta: sorgeixen moltes propostes d'acció encaminades a crear espais de relació social o activitats culturals diverses. Període en el que el moviment associatiu es transforma en moviment ciutadà, on es consolida la identitat de barri com un referent bàsic d'identitat territorial, on són també definitius els factors sociopolítics. Destaquen les associacions de veïns que contribueixen al procés de construcció social i identitària de l'espai.
- A la dècada dels vuitanta el model associatiu entra en crisi. Els líders veïnals passen a formar part dels nous equips municipals i la dinàmica política mostra símptomes de trencament d'un model de representativitat que s'ha construït en base a la participació directa. Aquests, però, no són els únics motius de l'afebliment, també cal atribuir-ho als canvis socioeconòmics, etc.

Els anys setanta sorgeixen a la ciutat moltes institucions socioculturals vives -amb mitjans precaris- sostingudes pel voluntarisme dels seus promotors, amb una gran voluntat de servei a la ciutat. D'entre elles –el curs 1977/78- el Taller de Pubilla Kasas, dedicat a l'ensenyament de les arts plàstiques en un context de manca important de serveis i, sobretot, als barris de La Florida, Can Serra i Pubilla Cases. Els seus objectius principals són pal·liar la manca de centres d'educació artística, iniciar una experiència de “taller de barri” per consolidar un grup de persones dedicades a la pràctica artística. Del taller havien de sorgir projectes per aconseguir espais de difusió i creació artístiques. Més endavant es trasllada al barri de Can Serra, en uns locals molt més amplis cedits per l'Ajuntament, fins que l'any 1993 arriba als espais del Centre Cultural Tecla Sala.

La present investigació es centra en l'estudi del **Taller de Pubilla Kasas**, situant-lo en el context històric de l'Hospitalet, i analitzant la seva difusió artística i educativa i de col·laboració amb altres institucions i projectes urbans realitzats a la ciutat [quadre I].

La reconstrucció històrica de l'entitat vol actuar com un eix transversal que ens ajudi properament a estudiar els canvis de les cultures durant el període comprès entre els anys setanta fins avui. L'estudi intenta traçar un mapa de relacions que permeti entendre la situació actual i millorar o ampliar els projectes culturals futurs de la ciutat, així com delimitar el paper de la formació artística a la ciutat, especialment l'ensenyament de l'art contemporani, als espais d'aprenentatge no reglat.

Aquest projecte forma part de la tesi doctoral que estic treballant actualment. Es desenvolupa des de la perspectiva dels estudis culturals, que tenen per objectiu comprendre la cultura en tota la seva complexitat de formes i analitzar el context social i polític dins el qual es manifesta. Els estudis culturals vinculen conceptes com cultura i identitat, on la cultura té una forta mediació social i de classe. La investigació pretén analitzar com la formació de la cultura artística en l'àmbit local és fruit d'una àmplia xarxa de relacions socials i culturals, i com aquesta pot actuar, a més de ser transmissora de valors i visions del fet artístic, com a construcció i projecció de models d'identitat cultural.

L'estudi del TPK, pot ajudar a reconstruir el mapa de relacions actuals a partir de transitar la història i comprendre les relacions entre passat i present. La investigació combina la recerca i anàlisi de fonts documentals sobre el tema d'investigació, de fonts documentals de la pròpia entitat, amb l'anàlisi de fonts orals⁴. És important destacar com l'anàlisi de les fonts documentals va ajudar, en una primera fase, a concretar el problema d'investigació i, després va definir l'estructura de les entrevistes. La selecció dels agents entrevistats es fa fer conjuntament entre els coordinadors de la beca d'investigació, el TPK i la investigadora. Els criteris de selecció dels agents entrevistats van ser:

- Persones vinculades al TPK en els diferents moments històrics, que poguessin representar les diverses etapes històriques del taller i ser testimoni de les activitats i experiències desenvolupades al llarg d'aquests anys.
- Persones vinculades a altres institucions culturals de la ciutat de caràcter públic, que poguessin aportar diferents visions del TPK, i participessin en la reconstrucció de la seva història (relacions de conveni, de col·laboració, etc.). Testimonis que ajudessin a

➤ ⁴Centres de documentació local consultats :

- Taller de Pubilla Kasas (Arxiu documental i fotogràfic)
- Centre d'Estudis de l'Hospitalet
- Consulta a Babel'h
- Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Històric
- Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Administratiu (documents del 1982 al 1995)
- Biblioteques Públiques locals

evidenciar què ha representat el TPK per a la ciutat de l'Hospitalet i com ha estat representat institucionalment el TPK.

- Institucions, fundacions i associacions culturals no locals que des de la seva distància, poguessin aportar altres visions dels fets històrics.

Cal agrair la col·laboració per tant de: la gent del Taller de Pubilla Kasas (en especial a la Xaro Castillo i a l'Agustí Fructuoso); Centre d'Estudis de l'Hospitalet (Montserrat Perelló, Rosa Guinart, Carles Santacana i Mercè Artigas); Arxiu Municipal de l'Hospitalet: Arxiu Històric i Arxiu Administratiu. A totes les persones entrevistades. I els consells del professor Fernando Hernández.

II.INICIS DEL TALLER.

Entre els setanta i els vuitanta

1. Antecedents. Cultura i compromís social

Antonio: Si nos vinimos aquí, a Barcelona, fue buscando un puesto de trabajo.

Llegamos el año 1965, yo tenía entonces 30 años⁵.

⁵ Botey, Jaume (1986) Cinquanta-quatre relats d'immigració. CEL'H i Diputació de Barcelona p.111

L'any 1960 es defineixen sense planificació urbanística, els nous barris de la Florida, Pubilla Cases, Sanfeliu, Bellvitge, Can Serra i el Gornal. L'Hospitalet es converteix, en part, en una gran ciutat dormitori, on es generen noves formes de vida social i per tant diverses relacions culturals. En el període comprés entre 1948 i 1972 la ciutat va tenir una onada immigratòria descomunal, sobretot, entre 1959-1964 i entre 1964-1972.

Després dels dos moments en que la immigració serà més forta, en 1963 als barris de la Florida i Pubilla Cases, i entre 1967 i 1970 als barris de Bellvitge i de Can Serra, la població se havia més que duplicat, apropant-se en 1970 als 300.000 habitants, la qual cosa convertirà a l'Hospitalet en la segona ciutat de Catalunya. Es crearà un substrat bàsicament obrer, immigrant i desarrelat que patirà la manca de la majoria de serveis necessaris per a una bona qualitat de vida.

Entre 1960 i 1975, el creixement migratori de la ciutat fou de 88.902 persones. A partir d'aquest moment històric, i tal com assenyala Jaume Botey⁶,

<la ciutat s'ha convertit en un laboratori cultural>,

espai on conviurà la cultura autòctona i una multiplicitat de cultures nouvingudes.

Cap a finals dels seixanta, i en aquest poti-poti cultural, comencen a sorgir amb força múltiples iniciatives encapçalades per persones de la ciutat que prenen consciència del problema i veien necessari establir un diàleg amb la nova població, i per a qui era important establir un debat cultural. Es tractava de gent jove, que no tenia res a veure amb els poders econòmics socials, i d'iniciatives que, malgrat que cada una d'elles pel seu propi objecte anava dirigida a un barri, projectaven la seva activitat al conjunt de la ciutat⁷:

Agrupació d'Amics de la Música⁸, que tingué llarga durada i una intensa activitat; **Alpha**

⁶ Botey, Jaume (1986) Aspectes socioculturals de l'Hospitalet. En: *XXXI Assemblée Internacional d'Estudiosos*. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H (1987), volum II, p.12.

⁷ Botey, Jaume (1986) Aspectes socioculturals de l'Hospitalet. En: *XXXI Assemblée Internacional d'Estudiosos*. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H (1987), volum II, p.13.

⁸ Primera entitat independent fundada per Jaume Reventós i Martí (1947-1976), que es planteja desenvolupar una acció cultural polivalent i moderna a l'Hospitalet. Mantenint sempre bones relacions amb l'Ajuntament franquista, l'A.A.M promourà l'afició a la música clàssica, la poesia, la pintura, el teatre o el cinema amateur i d'autor com a manifestacions culturals que calia difondre entre la població. L'any 1951 l'A.A.M decideix aprofitar el local social, cedit per les autoritats locals, i alternar la seva simpatia per la música amb l'obra plàstica. Durant tota la dècada dels cinquanta i seixanta la major part d'activitats entorn a les arts plàstiques que tenen lloc a l'Hospitalet, provenen dels esforços d'aquesta entitat. Amb mentalitat cosmopolita, les accions d'aquesta entitat donen a conèixer la nostra ciutat fora de les seves fronteres. Molts artistes locals i d'arreu de Catalunya van anar presentant, col·lectiva o individualment, la seva obra en la ciutat. Entre els seus membres capdavaners hi trobem un substrat catalanista, però les seves activitats no van tenir mai una intencionalitat crítica política o social. Va ser un dels pocs intents de tirar endavant una entitat

63⁹, que amb el temps havia de donar lloc al **GAT**, una de les institucions més representatives de la ciutat; el **Cinema Club Buñuel**, que s'ubicà a la Parròquia de Sant Ramon i estenia la seva influència fins a Barcelona; l'**Escola Sant Jordi**, de la qual després nasqué **El Patufet** que ha encapçalat multitud d'iniciatives en el seu camp, i posteriorment l'**Acadèmia Sant Josep**; l'**Òmnium Cultural** que arribà a oferir català a totes les escoles; el renaixement de l'**Ateneu** l'any 1978¹⁰, etc.

En aquests anys brolla un ampli moviment associatiu als barris i una expansió dels partits polítics, on era freqüent la utilització d'entitats i associacions socials per organitzar i vertebrar estratègies de lluita política i sindical. Destacar en aquest període, les movilitzacions populars de renovació cultural i de crítica política desenvolupades en 1965 als barris de Can Serra, la Florida i Pubilla Cases. És aquest el fet cultural més important del període, encapçalat per les Associacions de Veïns, escoles de la democràcia i de la

cultural oberta a la dinàmica internacional, amb una ambició d'oferir unes activitats d'alt nivell, i precursora en la catalanització.

L'època dels anys cinquanta i sobretot la dels seixanta, es defineix per un increment de les manifestacions artístiques i activitats culturals realitzades per les entitats i les autoritats locals. Veiem aparèixer una certa inquietud per la realització de vetllades culturals sobre arts plàstiques, exposicions fotogràfiques, concerts, passis de cine, concursos de pessebre, etc.

Al 1965 l'A.A.M convoca la primera edició del "Premis de Pintura Ciutat de l'Hospitalet" (1965-1975), que assoliren nou edicions. L'any 1974 s'obria el debat sobre la continuïtat dels premis de pintura, i la convocatòria deixava pas a unes jornades de reflexió sobre el que aquests havien estat. **Conxa Ibáñez**, vinculada posteriorment al TPK, va ser guardonada dues vegades (primer premi l'any 1966 i segon premi al 1967); també va participar i organitzar moltes de les exposicions d'aquesta entitat.

⁹ Destacar el **Grupo teatral Alpha-63**, nascut a principis dels seixanta al barri del centre, al Centre Catòlic, i, format principalment per fills de famílies acomodades, amb la intenció de portar a terme activitats culturals. Conformen la primera generació d'estudiants universitaris de la ciutat després de la Guerra Civil, amb una intencionalitat de renovació cultural, seleccionant amb cura la seva programació de teatre i cinema amb autors i obres de primera línia de la modernitat. Però el seu caràcter culte i refinat només connectava amb un sector molt concret i ben predisposat de la població. No intentaven fer una cultura per a tots, on s'integressin els nous grups socials de la ciutat. Alguns dels components del grup – que funcionà durant uns set anys- van estar vinculats a final de la dècada dels setanta amb les activitats teatrals de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG), subvencionada pel FAD (Foment de les Arts Decoratives) i dirigida per Ricard Salvat, a la Cúpula del Cinema Coliseum, factor que posteriorment el vincularà a l'experiència de l'*Escola d'Estudis Artístics a l'Hospitalet* (l'EEAL'H). La ruptura del grup entre 1968 i 1970, donarà pas al Grup de Teatre Popular del Casino de Santa Eulàlia, que en 1978, es dividirà en el Grup Teatral del Casino de Santa Eulàlia i el GAT (Grup d'Acció Teatral). Alguns dels components del grup, com Joan Miró, Joan Soto i Josep Parera, van tenir una vinculació directa amb l'EEAL'H. Per exemple citar el cas de Joan Miró, que va ser regidor de Cultura de l'Ajuntament quan es crea el Grup Alpha-63 i l'escola en 1975 i que va assistir a les classes de l'EADAG i, el cas de Josep Parera que va donar classes a l'escola com a professor de l'àrea d'arts plàstiques.

¹⁰ L'Ateneu de Cultura Popular va ser una associació de caràcter cultural d'àmplia labor cultural als anys 30. Durant la República el Centre Cultural del Catalanisme d'Esquerres. Entre les seves activitats culturals, cal nombrar l'Aula de Pintura i Dibuix per a adults i les exposicions organitzades per aquesta aula al juny i desembre de cada any.

participació. L'antecedent del moviment a l'Hospitalet fou el Centre Social de la Florida¹¹, primera entitat que existeix al barri de la Florida, la primera entitat de barri creada a la ciutat i unes de les primeres de tot l'Estat.

En aquells anys la ciutat s'havia convertit en un focus on s'agrupaven les ideologies d'esquerres. L'Hospitalet es presentava com un conjunt de districtes desconnectats entre si, on les activitats realitzades per les entitats i associacions civils cada cop adquirien més presència. Malgrat això, en l'àmbit de les arts plàstiques comptem amb escassa documentació sobre l'organització de manifestacions artístiques. Això s'accenturà després de la desaparició l'any 1976 de **l'Agrupació d'Amics de la Música**. Es documenten algunes exposicions al **Centre Sant Ramon Nonat**, al **Centre Mèdic Social**, al **Centre Social de la Florida**, o els Premis de Pintura Ràpida des del **Casino de Santa Eulàlia**¹²,

¹¹ Centre lligat a l'església, va ser el motor que va propiciar el naixement d'altres entitats, com l'AV, i va permetre a grans i joves reunir-se, parlar, debatre i, entre altres coses, iniciar el camí cap a la democràcia. Nasqué a l'empara de la Parròquia de Nostra Senyora de la Llum al 1961, en el soterrani de la Parròquia. Entre les persones que van iniciar el projecte hi havia membres de la Hermandad Obrera de Acción Católica (HOAC), cunya progressista dins la corrent catòlica oficial. La companyia elèctrica FECSA va cedir al cap d'un temps un dels seus locals al barri. Aquest nou local va permetre a l'entitat ampliar les seves funcions assistencials. Centre amb gent jove, on es feien diferents activitats lúdico-culturals (ping-pong, escacs, biblioteca, excursions, cinema, balls, xerrades, debats, revetlla de Sant Joan, etc.). Alguns d'aquests joves pertanyien a la Joventut Obrera Catòlica (JOC).

Hi va haver un seguit de gent, alguns vinculats al PSUC i a Bandera Roja, i altres a sectors de la JOC que, entre els anys 1975 i 1976, van activar bastants reivindicacions socials i polítiques. Això, donarà pas a un moviment popular d'àmplia base i vida associativa encapçalat per les Associacions de Veïns. Autèntica escola dels futurs dirigents culturals i polítics de la ciutat, que actuaren com a "sindicats urbans", articulant la protesta i reivindicant la necessitat d'equipaments i infraestructures dels barris.

¹² Al 1966 es creaven els Premis de Pintura Ràpida, per iniciativa del grup "Index" del Casino de Santa Eulàlia. Aquest grup es presentava com una iniciativa de Promoció Cultural Universitària que s'ubicava al Casino de Santa Eulàlia. Els premis, que es celebraven per les festes d'aquest districte a la segona quinzena de maig, volien fomentar la promoció de les arts, per escolars i artistes adults en general. Aquest certamen es presentava sota l'organització del grup cultural "Index", amb la col·laboració de la Junta de Festeigs i la Ponència de Cultura, i van convocar-se amb certa regularitat fins a final de la dècada dels setanta.

Durant els anys quaranta i cinquanta, a part dels actes socio-culturals directament organitzats per les instàncies oficials –l'Ajuntament de la ciutat- o paraoficials- Falange, Educación y Descanso o qualsevol de les seves ramificacions- l'única activitat lúdico-cultural que existia a la ciutat provenia de les poques entitats permeses pel règim: les esportives, les depenents o relacionades amb les parròquies – com el Centre Catòlic o el Centre Parroquial Santiago Apostol-, els dos casinos hospitalencs – el Nacional i el de Santa Eulàlia- i associacions semblants a aquestes, com l'Alianza i el Club Pimpinela, ambdues a la Torrassa.

El Club Pimpinela existia com a entitat, dedicada bàsicament al teatre i al tennis de taula, des de 1945. Tot i que als inicis dels seixanta es trobava en un estat de decadència com a entitat, l'acollida d'un col·lectiu d'uns 50 socis joves de la UEC de Collblanc, de signe catalanista d'esquerres, va fer créixer l'entitat. Es van fer tota mena d'activitats culturals i lúdiques, organització de molts cursos i exposicions, combinada amb l'activitat política clandestina. És un dels primers exemples de l'utilització d'entitats i associacions de tot caire per a organitzar i vertebrar estratègies de lluita política i sindical d'esquerres, que seran molt significatives entre la població hospitalenca entrada la dècada dels setanta.

En aquesta última etapa del govern franquista, en plena transició política entre les alcaldies de Josep Matías de España (1962-1973), de Vicens Capdevila i Cardona (1973-1977) i Joan Perelló (1977-1979), l'Ajuntament es mantenia al marge de les iniciatives culturals i associatives, però començava a traçar una doble línia d'actuació cultural. D'una banda, la cultura-espectacle de masses amb els "Festivales de Verano" o amb els "Festival de los pueblos de España" que diluïa la identitat cultural catalana enmig del folklore regionalista; i d'altra banda iniciant una mínima infraestructura de la qual la creació del **Patronat de Cultura, l'Escola d'Estudis Artístics** i la primera de les **Aules de Cultura, la de La Florida**, en foren els primers exponents¹³.

Al setembre de 1975, sota la legislatura de Vicens Capdevila i Cardona, s'engegava un projecte atípic dins el panorama cultural que es desenvolupava des de les administracions. Aquest Patronat pretenia recollir els Festivals d'Estiu, les Setmanes Culturals, i les experiències teatrals que es venien desenvolupant des de la dècada dels seixanta. Aquest pla cultural, es centrava en la creació de les estructures que fessin possible una difusió cultural que arribés a tots els districtes, presentant-se com a alternativa a les manifestacions sorgides de les entitats i associacions, que cada cop es trobaven més polititzats. Una de les primeres funcions que aquest organisme havia de complir era posar en marxa una Escola on, a més de impartir l'ensenyament general de les arts, s'havia de convertir en nucli on la ciutadania pogués rebre informació sobre les noves corrents artístiques

L'Escola d'Estudis Artístics i els **Cursos d'Animació Cultural (CAC)**, van ser dos projectes del **Pla d'Actuació del Patronat Municipal de Cultura**¹⁴, a desenvolupar durant el curs 1975-1976. El Ple de l'Ajuntament va aprobar el 17 de setembre aquest Pla d'Actuació amb la finalitat de formar una infraestructura cultural. Els seus principals objectius foren¹⁵:

1. *Dar un servicio a la ciudad que satisfaga las inquietudes culturales de la población, mediante la organización de seminarios y conferencias para profesionales de la enseñanza, cursillos de iniciación a las diversas especialidades de las bellas artes, organización de cursillos monograficos humanísticos, sociológicos, etc., programación periódica de espectáculos.*
2. *Prestar especial atención a la formación de las generaciones jóvenes, mediante un profesorado especializado de artistas y pedagogos que trabajen en las escuelas del Municipio.*

¹³ Veure: Botey, Jaume (1986) Aspectes socioculturals de l'Hospitalet. En: XXXI Asamblea Internacional d'Estudiosos. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H (1987), volum II, p.12.

¹⁴ El Patronat Municipal de Cultura creat l'any 1975, es va dissoldre progressivament entorn als anys 1997/1998.

¹⁵ Pla d'actuació. *HOSPITALET Boletín de Información Municipal*. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Ponència de Cultura. Any XXII- nº87/88. Tercer i quart trimestre 1975, p.39.

3. *Potenciar aquellos valores artísticos, en estos momentos desatendidos, y que, en un futuro, pueden efectuar su aportación a nuestra comunidad.*
4. *Apoyar a las entidades y asociaciones mediante asesoramiento profesional, información a través de un banco de datos, coordinación con otras entidades que tengan objetivos comunes, etc.*

Ambdues propostes van ser dirigides des del Departament de Dinàmica Educativa, un dels tres departaments del PMC, juntament amb el Departament de Promoció Cultural i el Centre Mèdic Psico-pedagògic¹⁶.

Entre 1975 i 1977 aquests propòsits van concretar-se a l'àmbit escolar en els Cursos d'Animació Cultural, que oferien als alumnes de segona etapa d'Ensenyament General Bàsic (EGB), cicles de lliçons i representacions de teatre, cinema i música. Aquests cursos pretenien

*<desarrollar en el niño su creatividad y su sensibilidad artística en todas sus vertientes, e iniciarles en las distintas artes, para que en un futuro, sean ellos mismos quienes las creen. Para ello es necesario dar al niño una amplia visión histórica, práctica y teórica del arte>.*¹⁷

El Departament de Dinàmica Educativa orientava les seves propostes en l'escola, la família i el temps lliure dels nens i nenes de la ciutat. A l'escola els objectius bàsics de treball van ser la formació permanent del professorat, mitjançant cursos i seminaris, d'actualització de continguts i de metodologia i didàctica; activitats orientades a l'alumnat seguint la pauta dels Cursos d'Animació Cultural i ampliant la seva temàtica; oferint eines de treball, mitjançant la creació d'un fons de material audiovisual especialitzat o facilitant informació periòdica sobre els esdeveniments culturals de interès per realitzar alguna activitat extraescolar, així com la comunicació de novetats editorials i bibliogràfiques especialitzades, comunicació d'experiències didàctiques, etc. Al mateix temps, el departament oferia a les Associacions de Pares i a les Vocals d'ensenyament de les Associacions de Veïns, un servei tècnic per a l'organització de conferències i col·loquis i,

¹⁶ El Departament de Promoció Cultural tenia com a tasca fundamental crear una estructura vàlida que permetés el desenvolupament cultural de la població adulta de la ciutat. La base de la seva actuació es situa en la creació de les Aules de Cultura, una a cada barri, per donar impuls a tota l'actuació cultural des dels mateixos nuclis de població. El 3 de desembre de 1975 s'inaugurarà la primera al barri de la Florida, i tres anys més tard, apareixeran les aules dels barris de Sant Josep, Santa Eulàlia, Bellvitge, Sant Feliu i Collblanc-La Torrassa.

El Centre Mèdic Psico-pedagògic tenia com a finalitat atendre els trasbals psicològics de la població menor de 18 anys, assumir mesures d'orientació terapèutica i realitzar activitats de sensibilització, orientació i prevenció en diferents camps, entre ells, l'escolar.

¹⁷ Pla d'actuació. *HOSPITALET Boletín de Información Municipal*. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Ponència de Cultura. Any XXII- núm. 87/88. Tercer i quart trimestre 1975, p. 40.

en general, a totes aquelles activitats encaminades a un coneixement més extens del fet educatiu i de la seva problemàtica¹⁸.

Una de les primeres funcions que aquest organisme havia de complir era posar en funcionament una Escola d'art on, a més de impartir l'ensenyament artístic, s'havia de convertir en nucli informatiu ciutadà sobre les noves corrents artístiques. Si és cert que la ciutat sempre va estar vinculada a multitud d'impulsos culturals i associatius, queden pocs exemples que mostrin centres –privats o públics-, dedicats a l'educació artística.

Cal dir, que des de la Ponència de Cultura s'ha intentat diverses vegades crear una escola d'arts i oficis a la ciutat¹⁹. Malauradament, la reconstrucció dels fets històrics ens evidencia que no van arribar a consolidar-se cap d'aquest intents. Com a exemple anterior a l'Escola d'Estudis Artístics, però sense cap vinculació artística o personal amb ella, podem recordar l'Escola Municipal de Belles Arts, creada a l'any 1951, sota la ponència de cultura de Justo Arús. El centre regentat per Josep Maria Laforet entre 1952-1957, estava ubicat al carrer Agricultura del districte de Santa Eulàlia, a l'edifici conegut com "El Castell" donat per Blas Fernández a l'Ajuntament de l'Hospitalet. Amb un enfocament força acadèmic, l'escola va impartir els estudis de Delineant, Dibuix i Pintura, i Escultura. Al programa de curs presentat a la seva inauguració, constaven les següents assignatures: dibuix lineal, dibuix artístic, dibuix de figura, dibuix del natural, modelat-buidat, escultura de figura, escultura del natural²⁰. Tot i que l'escola va obrir una sucursal a la Torrassa per allotjar les classes d'escultura, el seu tancament va estar vinculat a manca de medis, infraestructures, que no afavoria la consolidació de col·lectius artístics, així com a la desvinculació de l'escola i els seus actes de l'organització de manifestacions culturals a la ciutat, tot i la participació dels alumnes en certàmens locals.

¹⁸ Als centres recreatius, "esplais", l'objectiu era preparar als nens i nenes en una nova organització social, no només en la del treball, pròpia de les societats industrials, sinó en una altra en què el temps lliure ocupara un espai bàsic en la seva existència, tant pel temps real disponible, com per les possibilitats que els oferia de realització personal. Tot i així, l'any 1978 es troben amb greus dificultats econòmiques per portar a terme tots aquests plans d'actuació.

¹⁹ De fet podem numerar tres intents d'escola d'arts i oficis a la ciutat:
- 1952-1957. Escola Municipal de Belles Arts. Director: Josep Maria Laforet
- 1975-1978. Escola d'Estudis Artístics de l'Hospitalet. Director: Ricard Salvat
- finals dels anys setanta. Intent d'Escola d'Arts i Oficis. Quan es construí l'edifici destinat a l'Escola d'Arts Aplicades, l'Ajuntament renuncia i s'instal·la una escola de formació professional administrativa.

²⁰ Veure el programa de curs, inauguració de 1951. Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Carpetes: Escola Municipal de Belles Arts de l'Hospitalet.

El segon intent d'escola d'art municipal sortirà quasi vint anys després, quan l'Hospitalet de Llobregat és ja una típica ciutat del cinturó industrial, situada en plena zona metropolitana de Barcelona, i en plena ebullició política, social i cultural.

L'Escola d'Estudis Artístics va inaugurar-se el 6 de novembre de 1975 a les 19.30 hores. Estava situada al carrer Anselm Clavé número 24, molt a prop del metro de Santa Eulàlia, factor que facilitava d'una banda, el desplaçament dels usuaris de la ciutat, i d'altra, millorava la comunicació als que venien de Barcelona. Aquella experiència que apenes va durar dos cursos complerts, va nèixer, tal i com apunta Minguet, J (1989)²¹, d'una iniciativa cultural ambiciosa, perquè la seva situació geogràfica a la perifèria de Barcelona, pretenia erigir-se com una alternativa a les inquietuds artístiques de molts joves del municipi o de Barcelona. Des de la Ponència de Cultura es pensava que una escola d'aquestes característiques podia salvar la fossa que existia entre el nucli dels professionals de la cultura i el ciutadà mitjà de la ciutat. L'escola va ser creada amb la intenció de facilitar una formació artística i cultural alternativa als joves de la ciutat, i tenia com a principals objectius:

- *Eliminar el foso existente entre los núcleos de selección y nuestro ciudadano medio y creemos que un centro pedagógico como la EEA, puede ser decisiva para eliminar esta falta de diálogo y, sobre todo, para crear un clima cultural abierto y sano que permita la elevación de nuestro nivel ciudadano, en pocos años.*²²
- *Los objetivos fundamentales de la EEA son la formación de todos los artistas de nuestra ciudad, creadores plásticos, músicos, hombres de teatro y de cine que no tendrán que desplazarse a Barcelona para su formación profesional y sobre todo la creación de un plantel de pedagogos que puedan explicar cursos y seminarios en nuestras escuelas de primero y segundo grado y que en pocos años consigan renovar el clima de información y el nivel de formación de nuestra población escolar.*²³

El programa volia desenvolupar-se durant tres cursos de durada d'octubre a juny, i al final d'aquests, l'EEA donaria una titulació. Els cursos s'estructuraven en quatre especialitats o "llenguatges artístics": arts plàstiques, cinema, música i teatre. També s'havia pensat en ampliar les seccions i incorporar altres especialitats com el disseny industrial, l'arquitectura o la ceràmica. Les classes es realitzaven de dilluns a divendres, de set a deu de la nit. S'impartien assignatures comuns a les quatre seccions i disciplines d'especialitat. L'EEA també organitzava les Aules Lliures, en les que es representava alguna obra o es convidava a un professional de la cultura per realitzar alguna conferència. Des d'aquesta escola es promovien una sèrie d'activitats que se celebraven en altres equipaments

²¹ Minguet, J.m (1989) Escola d'Estudis Artístics, (text del catàleg de l'exposició "Escola d'Estudis Artístics" realitzada al Centre Cultural de la Fundació La Caixa de l'Hospitalet, del 22 de desembre de 1989 al 28 de gener de 1990).

²² Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Expedient núm.3/1975-76, p.1

²³ Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Expedient núm.3/1975-76, p.2

culturals de la ciutat, sota un programa d'animació cultural. L'EEA depenia administrativament del PMC on Joan Soto exercia com a director i Joan Francesc Marco actuava com a secretari general. Ricard Salvat va encarregar-se de la direcció artística - la seva vinculació a la ciutat es remontava a intervencions puntuals amb el Grup Alpha-63 a la dècada dels seixanta-, i sobretot, a la proposició de Joan Miró, llavors regidor de cultura de l'Ajuntament i antic alumne de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG)²⁴, que li va oferir un local municipal per posar en marxa un centre de formació artística a la ciutat, i poder continuar, d'alguna manera, les activitats de l'EADAG tancada definitivament al setembre de 1974, i les propostes pedagògiques de la Bauhaus, que Salvat coneixia bé degut a la seva formació a Alemanya. Ricard Salvat va proposar com a cos docent de l'escola a professionals del món de l'art, que tinguessin a més a més, una reconeguda labor cultural :

*< De acuerdo con las orientaciones de la Bauhaus se ha llamado para formar parte del profesorado de la EEA a una serie de artistas e intelectuales con una extensa labor realizada y una autoridad y experiencia ampliamente reconocidas en los ámbitos relacionados con su actividad artística. Estos artistas e intelectuales actuarán como maestros de taller frente a los asistentes a sus lecciones y tanto el elemento docente como el discente trabajarán en común aportando, cada cual, los frutos de su trabajo, y planteándose el mismo en función de la labor que se pueda realizar en colectivo>.*²⁵

Entre aquests, cal nombrar: arts Plàstiques: Joan Hernández Pijuan, Josep Parera, Xavier Franquesa, Javier Rubio, Eduard Alcoy, Joan Vila Grau; música: Grabiell Brncic; cinema: Pere Balaña; teatre: Carme Serrallonga.

L'octubre de 1977, el nou alcalde de la ciutat Joan Perelló, que substituïa a Capdevila tras la seva dimissió per presentar-se a les eleccions per diputat, decideix aplaçar les classes fins a inicis de l'any següent, amb el propòsit d'encarregar el projecte a la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya i centrar la política cultural de la ciutat en opcions noves i descentralitzades, com fer el projecte de les Aules de Cultura iniciat en 1975. Les causes principals que obligaren a suspendre les classes van ser el desacord entre el projecte i la dotació pressupostària de l'Ajuntament; la necessitat de resituar el funcionament del centre en el marc real de la ciutat; les confrontacions entre els alumnes, el professorat i el director; així com els canvis polítics, que emmarcaven la realitat en la màxima convulsió política, social i cultural.

²⁴ L'Escola d'Art de Barcelona fou recolçada durant pocs anys pel FAD i ubicada a la Cúpula del Cinema Coliseum a principis dels anys setanta. Va néixer d'una doble proposta d'Alexandre Cirici Pellicer, planteada a Alfons Serrahima, llavors president del FAD, que pretenia iniciar una escola d'art seguint les noves tendències, i per altra banda, iniciar el Museu d'Art Contemporani de Barcelona. L'escola plantejava els plantejaments teòrics de la Bauhaus i estava dividida en diferents seccions com la d'arts plàstiques i la de teatre. Com a professors van vincular-se professionals com Romà Vallès, Antoni Cumella o el propi Ricard Salvat, que va dirigir la secció de teatre anomenada per Amèlia Capmany i ell, Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG).

D'aquesta manera, des de l'Ajuntament s'impulsava un pla per la creació d'infraestructures culturals on es plantejava la creació d'una **Aula de Cultura**, a la que seguirà la creació d'una xarxa d'aules ubicades en els diferents districtes. Durant aquests últims anys de la dècada dels setanta aquesta atenció vers la ciutadania és un dels components que estan presents en la difusió de les arts plàstiques. L'estructura social d'aquesta ciutat, i llur proximitat a Barcelona, la feia favorable per esdevenir seu de les esquerres polítiques. Durant aquests anys de finals dels setanta, per la localitat van passar molts artistes compromesos políticament en els actes que es realitzaven. L'Escola d'Estudis Artístics havia concentrat les esperances posades en els canvis socials que s'esperaven.

Des de la nova Ponència es planteja la possibilitat de fer servir l'única Aula de Cultura per augmentar la capacitat d'oferta; es creava un Departament de Promoció Cultural per portar a terme la tasca cultural que s'instrumentava a través d'aquest equipament. La tasca fonamental que es proposava era crear una estructura que pogués servir pel desenvolupament de la població adulta; com a estratègia política es tractava de capgirar la funció que les aules mantenien en el pla per la Xarxa Nacional d'Aules de Cultura²⁶. Ara es pensava en crear una xarxa d'Aules de Cultura, una a cada barri, que servís d'escenari per les activitats de les associacions i entitats civils²⁷.

2. El Taller a Pubilla Cases

L'any 1767, durant el regnat de Carles III, va tenir lloc l'expulsió dels jesuïtes d'Espanya i això va suposar que hi hagués moltes finques expropiades en venda. El pare de Josefa Casas i Clavell va adquirir aquesta finca, la va enderrocar i construí la que ara conservem, d'estil neoclàssic; mostra la riquesa i la noblesa vingudes per la seva producció vitivinícola al mercat local²⁸.

A partir dels anys cinquanta comencen a configurar-se els barris de les Planes, la Florida i Pubilla Cases de l'Hospitalet tal com els podem veure avui dia. Les onades migratòries dels anys cinquanta i seixanta van donar lloc a un contingent humà al qual calia trobar un

²⁵ Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Expedient núm.3/1975-76, p.3

²⁶ Vegis el BOE del 5 de juliol de 1974 on es publica l'ordre del 3 de juliol de 1974 per la creació de la Red Nacional de Aulas de Culturas).

²⁷ Veure Ramírez, Víctor (2001) Fonts documentals sobre el suport al desenvolupament de les arts plàstiques a la ciutat de l'Hospitalet (1948-1990). Beca d'investigació, Ajuntament de l'Hospitalet i Universitat de Barcelona 2000/2001.

²⁸ La Pubilla Casas, a la carretera de Collblanc, 241. En: Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur. CEL'H i Ajuntament de l'Hospitalet, 1997, p.65

lloc per viure. La solució emprada per la dictadura va ser el que avui dia es coneix com a barraquisme vertical i del qual els blocs la Florida –Onésimo Redondo, en són un exemple²⁹. Com hem vist anteriorment, a meitat dels anys setanta, els plans d'actuació de tot tipus eren d'extrema i urgent necessitat en el conjunt de la ciutat, però especialment a alguns barris com Pubilla Cases o Bellvitge, que requerien d'una intervenció cultural ràpida, donat que es trobaven en unes condicions culturals i urbanístiques deplorables.

Després del tancament al 1978 de l'**Escola d'Estudis Artístics**, el panorama de l'ensenyament artístic a la ciutat queda totalment desèrtic, només alguna classe d'arts plàstiques en alguna de les noves **Aules de Cultura (AC)**. En l'àmbit de l'ensenyament artístic la política de les aules de cultura impulsaven uns tallers i cursos per la gent del barri, sobretot dirigits a aquells adults que volguessin cultivar les arts. Els monitors d'aquests tallers acostumaven a ser artistes o professionals locals, i eren escollits pel director de cada Aula de Cultura. La petita vida artística es centrà al **Casino de Santa Eulàlia** o al **Casino del Centre**, on esporàdicament es realitzen exposicions³⁰. També al Museu d'Història, inaugurat el 20 de desembre de 1969, i que sobretot entre 1979 i 1985, va recollir un seguit de manifestacions artístiques que van anar quantificant el fons d'art municipal. Cap a finals dels anys setanta, el **Museu d'Història de la Ciutat** va impulsar, juntament amb les Aules de Cultura, una tendència de suport als artistes locals³¹. Però el contacte amb la població civil a través de la cultura, l'orientació d'aquesta per reforçar els lligams entre la ciutadania no va ser sempre ben rebut. Des de les associacions i entitats es mostrava certa desconfiança vers una iniciativa de les autoritats locals. Aquest fet impulsarà a les Aules de Cultura a realitzar un treball previ del districte i de les entitats que el conformaven, amb l'objectiu de donar protagonisme a aquestes entitats. L'entrada en la dècada dels vuitanta coincidia amb les primeres eleccions democràtiques i amb un moment en què començava a desaparèixer l'efervescència política que havia destacat a la ciutat.

²⁹ Àngels Marín (1995) La Florida. Generalitat de Catalunya. ADIGSA. Fundació CIREM

³⁰ Situat al carrer de Prat de la Riba, 337. Es remunta al 1873, i va ser denominada Sociedad económica, agrícola e industrial de Hospitalet (al 1930 van substituir econòmica per cultural). El Casino organitzava, entre d'altres activitats, exposicions, sessions musicals i teatrals, i tenia una companyia de teatre. També hi havia una secció d'hoquei sobre patins i una altra de futbol. Els estius de 1948 i 1949, el Casino del Centre va acollir les primeres edicions de "l'Exposició Municipal de Belles Arts". Aquestes van assolir de manera irregular quatre edicions. Les dues primeres exposicions es van fer al Casino Nacional (Casino del Centre) durant les Festes d'Estiu, mentre que la tercera i quarta edició, 1951 i 1953, van ser organitzades per les autoritats locals al "saló de Sessió del Consistori".

³¹ Vàries mostres fetes al Museu d'Història de l'Hospitalet per membres del TPK:

- Del 13 al 31 d'octubre de 1982. Exposició "Tres propostes a l'Art Actual", amb obres de Conxa Ibáñez, Díez-Gil i Agustín Fructuoso. L'exposició es proposa com a itinerant per les Aules de Cultura.
- Del 28 de novembre al 16 de desembre de 1984. Exposició de pintures, dibuixos i gravats de Conxa Ibáñez.

El caràcter de barris emigrants com eren La Florida, Can Serra i Pubilla Cases requerien d'un centre diferenciats de la zona sud de la ciutat, on s'aglutinaven les poques entitats culturals de l'Hospitalet, i on predominava la població no emigrant. Donada l'estructura física de la ciutat, dividida per unes línies fèrries, farà més forta la necessitat a la zona nord d'algun centre d'educació artística, sobretot al barri de Pubilla Cases on no hi havia cap equipament cultural.

Un cop acabada la carrera Xaro i Agustín parlen amb Ricard Salvat per tal de demanar feina a l'Escola d'Estudis Artístics de L'Hospitalet. Ell els hi ofereix donar classes de cinema. Ells no acceptaran, perquè no es troben preparats en aquesta matèria. Salvat estava interessat perquè hi havia poca gent a la ciutat que fossin llicenciats en Belles Arts:

*< para Ricard Salvat, éramos como dos aborígenes interesantes; yo me sentí como una especie a estudiar: dos personas de l'Hospitalet, licenciadas en Bellas Artes, cuando no habia nadie, o casi nadie>*³².

El mes de setembre de 1977 es funda el Taller de Pubilla Kasas (TPK) al barri de Pubilla Cases. Seran dues persones del mateix barri, qui impulsaran aquest taller d'arts plàstiques, Xaro Castillo Jiménez i Agustín Fructuoso Fernández:

*<El objetivo inicial era el llenar un vacío existente en todo lo referente a la formación artística, contemplando esto dentro de un concepto más general, en el que la cultura se define como un elemento que contribuye a favorecer y desarrollar la libertad de los individuos>*³³.

Els objectius eren: d'una banda pal·liar la manca de centres d'ensenyança artística a la ciutat, i de l'altra, crear i canalitzar l'activitat artística de la zona nord de la ciutat. Iniciar una experiència de "taller de barri", amb el propòsit d'aconseguir un grup de persones treballant en plàstica, vinculant el treball amb la ciutat, per investigar mètodes pedagògics apropiats per la zona, crear un gabinet d'urbanisme (amb alumnes del taller), localitzar els artistes de la ciutat i intentar relacionar-los, i aconseguir el recolzament de l'ajuntament per disposar d'espais d'exposició, encàrrecs, etc. Aquestes iniciatives neixen de dues persones joves, exemples de la primera remesa de llicenciats a la ciutat, que creuen en la possibilitat d'un canvi social, d'una democratització de la cultura. Segons Fernando Hernández:

<el contexto histórico en torno a la Ley General de Educación (3 de agosto de 1970) supone, en el caso de la Educación Artística, la manifestación de una estrecha vinculación

³² Agustín Fructuoso. Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002.

³³ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1475. Taller de Pubilla Casas. Febrer de 1994.

entre las finalidades políticas de las acciones de diferentes colectivos en torno a la democratización de la sociedad y los ideales promovidos por un movimiento internacional. Movimiento vinculado sobre todo a INSEA y la UNESCO, a favor de una educación que tuviera en cuenta el mundo interior de los individuos y su expresión libre, como garantía de una educación a favor de la democracia. En el caso español este movimiento llega a través de las reformas educativas francesas, en especial mediante los talleres de arte para explorar unas artes plásticas favorecedoras de la creatividad y la libre expresión>³⁴.

En aquest període històric, molt ric també en publicacions relacionades amb la nova orientació expressionista de l'Educació Artística, neix una proposta de “**taller de barri**”, on serà possible l'art com a pràctica, com a experiència, amb gent sense gaire formació artística. Des d'aquí s'obre un camí molt gran per desenvolupar, en un moment on es consolidava la identitat de barri com un referent bàsic d'identitat territorial.

< el primer espacio nacía como un taller de barrio, en unos años en que la cosa se llevaba, algo muy ligado a él, nos pasabamos parte del tiempo trabajando en la calle,(...). Taller muy vivido. Era un espacio muy pequeño, cosa muy vivida, muy intensa>³⁵

Xaro Castillo i Agustín Fructuoso viuen actualment al barri de Pubilla Cases. De fet, Agustín, des del cinc anys, sempre ha viscut a la zona nord de la ciutat, i Xaro es va instal·lar quan van casar-se. La seva relació personal i professional sempre ha estat molt vinculada a l'Hospitalet, sent probablement aquest un fet important en la supervivència de l'entitat durant tots aquests anys.

Agustín Fructuoso estudiarà a l'Escola Massana, a l'Escola Industrial i posteriorment pintura a l'Escola Superior de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona. La seva experiència professional a la ciutat el vincularà com a professor d'arts plàstiques a l'Aula de Cultura de la Florida i AC Sant Josep³⁶. També l'avaluarà un extens currículum artístic d'exposicions i premis, com els guanyats a principis de la dècada dels setanta, al Concurs Pintura Jove de la Sala Parés de Barcelona.

³⁴ Hernández, F.(2000) “La reforma de 1970 y la Perspectiva Expresionista en la Educación Artística”. En: IV Jornades d'història de l'educació artística. Universitat de Barcelona i Universitat de Girona. Barcelona: Facultat de Belles Arts. P. 79-80.

³⁵ Xaro Castillo. Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002.

³⁶ Agustín Fructuoso i Xaro Castillo van donar tallers d'arts plàstiques en algunes Aules de Cultura de la ciutat.

AC La Florida: Agustín Fructuoso va treballar a durant el curs 1979-1980, el mateix curs que Albert Casañé (vinculat posteriorment de manera puntual al TPK) donava classes de ceràmica) i també el curs 1983-1984. Xaro Castillo va treballar el curs 1981-1982.

AC Sant Josep: Agustín Fructuoso va treballar els cursos 1984-1985 i 1985-1986.

Xaro Castillo també va estudiar a l'Escola La Massana, modalitat de procediments murals, i posteriorment pintura a l'Escola Superior de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona. Després de donar classes d'educació artística en centres de formació reglada, com en un institut públic de Molins de Rei o en un col·legi religiós, la seva experiència professional es vincularà a la ciutat de l'Hospitalet. Com Agustín Fructuoso, donarà classes a l'Aula de Cultura de la Florida de l'Hospitalet com a professora d'arts plàstiques i participarà en moltes exposicions col·lectives i individuals. També amb Agustín, impartiran els cursos de preparació del professorat a l'escola d'estiu d'Albacete durant els anys 1978, 1979 i 1980.

<Pero desde el principio si habia una idea, si que pensábamos que si algo interesante se producía en el mundo de la cultura, algo realmente vivo y real, no una entelequia, tenía que darse en la periferia, más que en el centro de Barcelona, por eso decidimos montar una escuela. Hay una apuesta por un tipo de vivencias, de experiencias. Eso hace que al acabar los estudios artísticos en Bellas Artes, nos propusimos montar un taller en nuestra ciudad>³⁷.

Agustín Fructuoso *<Nosaltres en aquella època erem “progrés” i consideràvem la cultura com una lluita social. Això ens va portar a crear una escola d'art a la ciutat>³⁸.*

<Inicialment, la intenció fou més o menys ben acollida, puix que semblava que es tractava d'activitats socio-culturals, que tan de bé havien de fer a la democràcia que acabava de néixer i que, per altra banda, eren aquell tipus d'activitats que s'havien intentat fomentar en el procés de la lluita per l'alliberament de masses. L'Hospitalet, amb la població fonamentalment d'immigració, era un barri ben típic, immers en els condicionants culturals esmentats. Així començà la tasca: vers la llibertat individual i social pel camí de la cultura i de l'art>³⁹.

Sobre el nom del taller expliquen:

<Coincidia con el nombre de un taller de mecánica del barrio de Pubilla Casas, tenía deudas municipales (...). Xaro: siempre hemos jugado con el humor en estas cosas de los nombres, es una razón en clave de humor, eso pasaba en realidad, pero bueno, cambiamos porque también era más divertido, también amigos alemanes que lo escribían con K, era un juego más. Agustín: también entraba en el juego, se puso de moda una cierta vanguardia lingüística, un poco “horterilla” que pretendía ser muy internacional. Nosotros simulando a esta vanguardia lingüística, utilizando la “k” de okupa, etc, con mucha ironía, porque si una cosa sabemos es lo que somos y donde estamos>.

<cuando montamos el taller había una carga ideológica muy fuerte, no sólo en el taller, sino en todos los ámbitos artísticos, por ejemplo, igual que el Grup de Treball, el taller se

³⁷ Agustín Fructuoso. Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002

³⁸ Salguero, Rosa (1995). El Taller d'art de Pubilla Casas treballa sobre el món del teatre. En: Diari de L'Hospitalet. Comentari d'Agustín Fructuoso.

³⁹ Fragment del text d'Arnau Puig “El Taller d'Art Pubilla Casas de L'Hospitalet” del catàleg “15 anys del Taller de Pubilla Casas” 1992.

llama Taller porque en aquel tiempo, todo lo que tenía que ver con alguna palabra que de alguna manera manifestara relación con lo que significaba “el trabajador”, estabas manifestándote de izquierdas>⁴⁰.

Què és el TPK?

<es un compendio de cosas, porque es escuela, pero hay más cosas. No terminas de encontrar la definición. Depende de las épocas, se nombra de una manera u otra, pero en el fondo siempre es el “taller”>⁴¹.

Durant aquests primers anys, el taller s'ubica **en un local d'uns 50-60 metres quadrats**, en el número 118 del

carrer Aigües de Llobregat, cedit per un particular. El local era una planta baixa que tenia una habitació dedicada a la fotografia i serigrafia de 3x2 metres, una altra dedicada a guardar material de 3x3 metres, dues habitacions per treballar de 3x4 metres i de 6x3 metres, un pati on es feien els treballs d'escaiola i un lavabo.

Al curs 1982-1983 es faran novament obres d'adequació als espais del taller, afegint un pis que comunicava per la part posterior. Les obres permeten duplicar la capacitat d'alumnat, dels cursos infantil i dels adults. Es passen a tenir tres espais per pintura -de 3x7 metres-, un espai per la classe de modelat - de 3x2.5 metres-, un espai per fotografia y treballs de gravat - de 3x2 metres-, i un espai per biblioteca - de 3x7 metres-, un espai per fer proves tècniques concretes - de 2x2 metres-, i dos lavabos.

Les despeses econòmiques per la compra d'aquest local van ser importants: 1.000.000 de pessetes al comptat i 300.000 pessetes en reformes bàsiques.

3. El primer conveni i nous vincles

3.1 El primer conveni

A partir del curs 1980-1981 s'intensifiquen les relacions d'assessorament amb l'Aula de Cultura de La Florida (carrer Renclusa, 51). Després de fer tots aquests projectes i

⁴⁰ Agustín Fructuoso. Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002

⁴¹ Xaro Castillo. Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002.

col·laboracions, i degut també al dèficit econòmic de l'entitat, el TPK sol·licita a la Ponència de Cultura de l'Ajuntament que els sigui concedida una subvenció com a entitat cultural. Proposen a canvi, localitzar els artistes de la zona nord de la ciutat -dels barris de Pubilla Cases, Can Serra i La Florida-, organitzar una exposició col·lectiva d'aquests, col·laborar en treballs d'ornamentació ciutadana i organitzar exposicions itinerants per les Aules de Cultura de la ciutat⁴².

En aquells moments, una carta de Clara Carme Parramón, directora de l'Aula de Cultura de La Florida⁴³, informa a Joan Francesc Marco, gerent del PMC, de dues entitats del barri vinculades a l'Aula de Cultura: "L'Hospitalet Filatèlic i Numismàtic" i el TPK. Respecte al TPK comenta:

<funciona totes les tardes, des de les sis de la tarda per als nanos, i des de les vuit per els grans (...). Crec que tenen uns vint-i-cinc nanos, i uns trenta adults (tots del barri) que hi vagin amb regularitat. Les condicions del local on treballen són ínfimes, i això no els hi permet tenir més gent. La possibilitat de millores en el local, i en el material, crec que els hi seria de gran ajuda per a continuar i ampliar la tasca que estant fent(...). És la única entitat dels barris de Florida i Pubilla Cases, que coneixem, que ofereixi un servei artístic d'aquest àmbit, les plàstiques (...). Tenen molt clar el necessari lligam amb la resta de la vida cultural i associativa del barri (...). La col·laboració amb l'Aula de Cultura és constant, i els projectes per al futur continuen sorgint cada cop amb més ganes per les dues parts>⁴⁴.

Anys més tard, Clara Parramón, recorda:

<amb el TPK la relació va ser molt més intensa. En la mesura, com a taller d'arts plàstiques, aquesta era una de les vessants d'actuació de l'AC de La Florida pel que fa a formació,...). Quan des de l'ac es tira en davant un taller d'arts plàstiques pel barri, llavors es podien fer dos coses: com en els altres casos, buscar alguna persona que pogués fer-se càrrec del taller, o atès que hi havia en el barri del costat, una gent que treballaven en això, es tractava de contactar amb aquesta gent, i si els hi interessava el projecte, començar a treballar, i que fossin aquesta gent que assumissin tirar en davant el taller d'arts plàstiques de l'AC de La Florida. Vaig optar per aquesta segona possibilitat. Nosaltres no ens coneixiem i així ens vam conèixer. Primer va començar l'Agustín Fructuoso com a monitor del taller d'arts plàstiques. Més endavant la Xaro, que a vegades també feia de monitora, va assumir un taller de manualitats, a principi de la tarda, adreçats a dones, lligades a l'Escola de Dones, perquè anessin apropant-se als llenguatges artístics a partir de les manualitats. Aleshores, el que va passar amb el TPK i, també amb altra gent àmbits diversos (música, teatre, dansa,etc.), que també van estar fent coses a l'Aula, la gent es van anar implicant en les activitats de caps de setmana, en les festes, és a dir, en qualsevol activitat que feia l'Aula, si hi havia possibilitat d'implicar a més gent, i no que ho organitzessim només la gent que estavem treballant per part de l'ajuntament, s'intentava. I aleshores, la major part de les escenografies del taller de teatre, de dansa, de música, les van fer la gent del TPK (...). ells feien la proposta artística i la materialitzaven. Després els

⁴² El TPK envia una còpia de la memòria del curs 1981-1982 a les entitats Regidoria de Pubilla Cases, Esplai Arco Iris, Aules de Cultura, Associació de Veïns de Can Serra, Associació de Veïns de La Florida i Associació del Flamenc, amb la intenció que el Patronat Municipal de Cultura consultés amb elles.

⁴³ Clara Carme Parramón va ser directora de l'Aula de Cultura de La Florida entre 1978-1985.

⁴⁴ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1055. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982

tallers, o els "grups", els sectors de gent que volien ser ja els grups, potser organitzaven algun muntatge conjuntament.(...) Paral·lelament el TPK va anar ajudant moltíssim, va ser bàsic en gran part, de la línia d'exposicions que es van fer. Naturalment, sempre venien a les inauguracions. I després, a les Festes, per exemple de Carnelstoltes, en tot.>⁴⁵

Paral·lelament José Carrasco Herrera, Regidor del Districte cinqué, escriu una sol·licitud en data de 19 de febrer de 1982, a la Ponència de Cultura, en relació amb la petició d'atorgar subvencions a les entitats presidides per Xaro Castillo (TPK), Francisco Toro Garcia, Raimundo Garcia Garcia, Laura Blanco Corrales, en resposta a les instàncies presentades. En aquesta sol·licitud manifesta

<estar de acuerdo en conceder subvenciones a estas entidades, ya que hacen una labor cultural y recreativa para el barrio>.⁴⁶

<el Patronat Municipal de Cultura en aquells moments va ser com una mena d'illa de possibilitat de fer coses, en una situació política que no era normalitzada. En aquest sentit doncs, els responsables que estavem llavors, tant els polítics com els tècnics, vam tindre molt d'interès de connectar amb la pròpia ciutat, i amb els moviments culturals i socials, que estaven treballant culturalment a la ciutat, però que a la vegada també feien una tasca i un treball polític>⁴⁷

Un mes després, el Regidor Ponent de Cultura, Amadeu Juan i Prat, en data de 16 de març de 1982, escriu el dictamen - aprovat el 18 de març -, on accepta concedir una subvenció econòmica al TPK (de 35.000 pessetes), que els permeti fer front a les despeses ocasionades amb la realització de diferents activitats durant l'últim trimestre de l'any 1981. Les raons que esmenta són les següents:

<Vist que l'esmentat taller realitza una tasca important al barri de Pubilla Cases. Vist que normalment col·labora amb les activitats que organitza el PMC, ja sigui a les Aules de Cultura o en d'altres tipus d'activitats. Atès que l'esmentada entitat no pot, per la seva pròpia naturalesa, està inscrita al Registre d'entitats d'interès municipal. Vistos els informes favorables del Regidor Delegat del Districte 5è, i de la Directora de l'Aula de Cultura de La Florida, que s'adjunten al present Dictamen. Considerant que cal ajudar a l'esmentat TPK per la tasca que realitza al barri>⁴⁸

Aquesta primera subvenció es convertirà més endavant en un conveni, que amb algunes modificacions, s'ha mantingut fins a l'actualitat.

<Des del primer moment que entrem en contacte amb el TPK quan estava a Pubilla Cases i posteriorment al Centre Cultural Tecla Sala, és un moviment interessantíssim, que tiren endavant dos artistes, la Xaro i l'Agustí. Aleshores els primers anys s'estableix un vincle personal molt fort, i artístic, i doncs també aquest vincle s'estableix en uns ajuts econòmics. (...). A partir de que hi ha la possibilitat de signar un conveni, aquest a diferència de la

⁴⁵ Clara Parramón. Entrevista a Clara Parramón. L'Hospitalet, 28 de juny de 2002.

⁴⁶ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1055. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982

⁴⁷ Joan Francesc Marco. Entrevista a Joan Francesc Marco. L'Hospitalet, 22 de juliol de 2002.

⁴⁸ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1055. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982

subvenció, és un compromís més fort per part de l'ajuntament, la subvenció és una cosa puntual i anyal, i el conveni crea unes obligacions, més enllà de les quantitats econòmiques. Per tant el conveni és ratificar en una relació, que per a nosaltres ens sembla molt més aprofitosa per la ciutat, i per tant entenem que les activitats que fa el TPK són beneficioses per la ciutat>⁴⁹

A finals de juny de 1982, Amadeu Juan i Prat, Regidor Ponent de Cultura i President del Consell d'Administració del Patronat Municipal de Cultura, proposa a aquest l'adopció de l'acord d'autoritzar al President del PMC per a que procedeixi a la firma d'un conveni amb el TPK. Els punts exposats són:

<Vist que el pla d'actuació del PMC estableix com a objectiu l'estabilització dels grups i entitats culturals de la ciutat.

Vist que es considera que una nova via de consolidació és la signatura de convenis, ja que obliga a arribar a un acord entre una entitat i l'administració, per a complir un programa determinat d'actuació.

Vist que el Consell d'Administració, en sessió celebrada el passat dia 10 de juny, va procedir ja a la firma de convenis amb diferents entitats culturals.

Vistes les converses i negociacions que s'està tenint amb el TPK d'aquesta ciutat, i els acords als quals d'ha arribat>.⁵⁰

Així, el 10 de juliol de 1982, es reuneixen a la Casa Consistorial de l'Hospitalet, d'una part Amadeu Juan i Prat, Regidor Ponent del Patronat Municipal de Cultura i d'altra part, Xaro Castillo Jiménez com a directora del Taller, per tal de signar el **primer conveni de col·laboració**.⁵¹ Destacar alguns dels punts d'aquest conveni:

<1r- Des del curs 1977-1978, el TPK està portant a terme la seva tasca en el camp de les arts plàstiques al barri de Pubilla Cases. La seva capacitat, en funció de l'espai disponible, ha estat d'una vintena de places per a infants i prop de la vintena de places per a adults; sense cap mena d'esforç té dues vessants: d'una banda l'ensenyament de les tècniques (dibuix del natural, còmic, pintura mural, collage, pintura en diapositiva, treball del volum en paper i en cartró, escultura, etc.), mitjançant metodologies pedagògiques que es plantegen com objectiu que l'infant senti el món de l'art com una realitat assequible i personal; d'altra banda, l'impuls de processos creatius a partir del conjunt del taller, sobretot dels adults, responen a encàrrecs (escenografies, elements decoratius, etc), o bé a partir de la continuada labor d'investigació individual i col·lectiva que realitzen. Cal destacar la tasca de creació col·lectiva del taller que serà exposada en el corrent mes al Taller Picasso de Barcelona i que, per exemple, ha merescut comandes en paral·lel amb Hernández Pijuan i amb Guinovart.

2n- El Patronat Municipal de Cultura considera el TPK com l'única plataforma d'arts plàstiques existent a l'Hospitalet homologable al nivell d'especialització propi de les "Escoles de Belles Arts", si bé el seu plantejament, com és després del punt anterior, va més enllà que el d'aquest tipus d'institució.

⁴⁹ Joan Francesc Marco. Entrevista a Joan Francesc Marco. L'Hospitalet, 22 de juliol de 2002.

⁵⁰ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1055. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982. Dictamen del 29 de juny de 1982.

⁵¹ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1055. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982

3r- A part les seves tasques ordinàries, el TPK es proposa en el present any l'habilitació d'un espai annexe que ha de permetre superar les greus dificultats d'espai que han patit fins avui.

4r- El PMC concedeix al taller un ajut per valor de quatre-centes mil (400.000 pessetes), en concepte de finançament de les seves activitats ordinàries i de l'habilitació del nou local.

5è- El TPK es compromet a presentar al PMC els resultats d'un treball de localització d'artistes plàstics dels barris de Pubilla Cases, Can Serra i La Florida; i a organitzar a partir d'ells una exposició col·lectiva.

6è- El TPK es compromet, també a presentar abans de començar el curs 1982-1983 un projecte d'exposicions itinerants per a les Aules de Cultura que el propi taller s'encarregarà d'organitzar

7è- El TPK resta disposat a col·laborar en tasques d'ornamentació ciutadana, oferiment en relació al qual el PMC realitzarà les gestions corresponents.

8è- El taller resta disposat a col·laborar amb el PMC en l'elaboració d'un estudi sobre la possibilitat de creació d'una institució d'arts plàstiques que cobreixi el nivell d'especialització que el taller representa, però, en el conjunt de l'Hospitalet>.

D'aquesta manera i, sobretot a partir del curs 1982-1983, el TPK inicia el treball teòric d'una **ordenació de la ciutat a nivell plàstic**, que constava d'una banda de la realització d'un treball de localització d'artistes plàstics als barris de Pubilla Cases, Can Serra i La Florida, i organitzar amb ells una exposició col·lectiva. I d'altra, l'el·laboració d'un model d'educació plàstica d'àmbit ciutadà que contemplava tres nivells d'activitat: educació d'infants, ensenyament d'adults, relació de tots d'ells i de la seva obra amb les entitats culturals de la ciutat i amb les Aules de Cultura, Museu d'Història, etc.⁵².

a) Amb el lema "L'Hospitalet busca a sus artistas" el TPK va començar la localització d'artistes plàstics als barris de La Florida, Pubilla Cases i Can Serra. Primer es va fer i repartir propaganda, on posava:

<si eres pintor o escultor, aficionado o profesional, hayas ido o no a escuelas de arte, y quieres participar en exposiciones artísticas, recibir información de los actos culturales que se desarrollan en tu ciudad, pásate por el Taller de Pubilla Casas, en calle Aguas de Llobregat, 118, de 8 a 10 de la noche, excepto sábados y festivos>.

Després van omplir una fitxa amb les dades personals dels artistes, el nivell d'aprenentatge plàstic, opinió sobre el nivell artístic i currículum artístic. En aquesta primera fase durant el curs 1982-1983, es van localitzar a vint-i-cinc persones que treballaven regularment al camp de la plàstica i dues més que treballaven esporàdicament.⁵³

⁵²Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1057. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982-1983. Conveni 1983.

⁵³Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1057. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982-1983.

Segons el conveni subscrit entre el Patronat Municipal de Cultura i el Taller de Pubilla Kasas, el TPK completa la llista de artistes dels barris de La Florida, Pubilla Cases i Can Serra, i organitza una exposició col·lectiva d'aquests artistes a l'Aula de Cultura de La Florida. La mostra va presentar treballs de pintura, escultura i ceràmica, i volia ser itinerant per totes les Aules de Cultura, per tal de consolidar un circuit de sales d'exposicions a la ciutat (però no es va arribar a fer). Alguns d'ells van participar als dos primers mercats d'art organitzats per l'Aula de Cultura de La Florida en col·laboració amb el TPK.

b) Elaboració d'un programa pedagògic en matèria d'ensenyament plàstic a nivell de ciutat.

Aquesta proposta serà un punt important dels convenis de 1983 i de 1984. Aquest programa havia d'articular els tres nivells d'activitat artística que es plantejaven: educació de nens i nenes en edat d'educació primària (EGB), ensenyament d'adults i relació d'aquests entre sí, i amb altres entitats culturals de la ciutat com les Aules de Cultura, el Museu d'Història, sales d'exposicions, etc.⁵⁴ El TPK redacta al 1985⁵⁵, un informe d'organització plàstica de l'Hospitalet.

També l'any 1983, el TPK iniciava un treball d'investigació pedagògica, amb la finalitat de concretar un mètode d'ensenyament plàstic per a nens en grups nombrosos, de quaranta a cinquanta nens que es dona per acabat l'any 1987. A partir d'un contacte constant amb docents, s'adonen de la dificultat que aquests tenen alhora d'impartir "la plàstica". S'inicien gestions amb el Departament d'Ensenyament de l'Ajuntament, però hi ha moltes dificultats; llavors el taller opta per iniciar una experiència pilot amb una escola privada de la zona. A partir d'aquesta experiència, una comissió de catedràtics de l'Escola Normal de Mestres de Barcelona, va visitar el taller, amb el propòsit d'estudiar el seu mètode de treball (1982).

Durant els anys següents, els membres del TPK seguiran treballant en tots aquests projectes. Al maig de 1984, Amadeu Juan i Prat, Tinent d'Alcalde, Ponent de Cultura, Ensenyament i Esports, escriu una carta a Joan Salas, Gerent del Patronat Municipal de Cultura, en la que explica que, després de mantenir una entrevista amb la gent del TPK, aquests van manifestar interès en tirar endavant el conveni a partir de la proposta feta pel

⁵⁴Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1057. Entitats, Taller de Pubilla Casas. 1982-1983.

⁵⁵ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient , 539. 1985.

departament⁵⁶. Amadeu Juan i Prat, tenia interès d'incloure dos aspectes fonamentals: la realització i posta en marxa el mes de setembre de 1984, del projecte del Taller d'arts plàstiques a les escoles (EGB), i la realització d'un mural de ceràmica, per part dels alumnes del Taller, al carrer Aguas de Llobregat. També s'estudiava la possibilitat de donar al TPK una subvenció complementària per l'adquisició d'un forn de coure ceràmica, tenint en contrapartida la realització de varis murals per algunes escoles del barri⁵⁷.

3.2 La constitució del TPK com a cooperativa

El 20 de desembre de 1984 es fa la constitució de cooperativa, davant el notari Joaquin de Prada González, carrer Alpes, 181 de l'Hospitalet. Aquesta cooperativa es manté fins a l'actualitat, tot i que amb el temps, ha anat canviant els membres, segons la vinculació d'aquests amb el TPK. En aquell moment compareixen Xaro Castillo Jiménez, Francisco-Javier Peinado Hernández, Julián González Huerta, Carmen Vinuesa Rico, Francisco Saura Esturillo⁵⁸. Aquestes persones acorden unir-se en Societat, constituint una **Cooperativa denominada "Taller de Pubilla Casas, Sociedad Cooperativa Catalana Limitada"**, regida per la Llei de Cooperatives de Catalunya 4/1983, 9 de març, per les disposicions legals d'aplicació, i els Estatuts. Els socis cooperativistes fundadors van subscure un capital social de cinc mil pessetes i es va formar el Consell Rector de la Cooperativa. Aquest quedava integrat per: President: Xaro Castillo Jiménez; secretari: Francisco-Javier Peinado Hernández; vocal: Julián González Huerta; interventors de comptes: Carmen Vinuesa Rico i Francisco Saura Esturillo. L'escriptura de Constitució va ser inscrita al Llibre d'Inscripcions de Societats Cooperatives del Servei Territorial de Barcelona, Registre General de Cooperatives, Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya l'once de gener de 1985. Els estatuts de la Societat estaven formats per sis capítols de quaranta-quatre articles. Entre aquests, destacar l'article segon,

<el objeto de esta cooperativa es la enseñanza artística a niños y adultos y el trabajo artístico; a este objeto dedicarán todos los socios su trabajo>.

3.3 Col·laboracions puntuals amb la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases.

⁵⁶Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient (1058). Entitats Taller de Pubilla Casas, 1984. El Patronat Municipal de Cultura, en data de 28 de juny de 1984, otorga al TPK una subvenció de 500.000 pessetes (augment del 8% respecte a l'any anterior).

⁵⁷Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1058. Entitats, Taller Pubilla Casas, 1984.

⁵⁸Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1063. Entitats, Taller Pubilla Casas, 1986.

Des de la signatura del primer conveni, el TPK assumeix com a mètode pedagògic el treball i la participació de professors i alumnes amb diferents graus formatius en projectes artístics. Com hem vist anteriorment, molts dels projectes col·lectius estaven vinculats a diverses activitats socials i culturals que es feien al barri de Pubilla Cases i La Florida.

D'aquesta manera, el TPK col·laborarà en més d'una ocasió, amb **la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases**. Aquestes participacions seran puntuals, vinculades a la celebració de les festes tradicionals al barri. Destacar els treballs de les Carrosses de Carnestoltes i la participació en alguna fira d'entitats.

Segons un informe de la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases l'any 1984⁵⁹, aquest barri tenia una de les realitats més precàries de la ciutat. Des dels anys seixanta, quan el barri comença a créixer de manera desorbitada fruit de l'especulació urbanística del règim franquista, els problemes augmenten continuadament. Predominen mancances de tota mena: sanitàries, urbanístiques, socials, culturals. Davant d'aquesta precària situació, les entitats culturals i recreatives del barri de Pubilla Cases van decidir coordinar-se a principi de la dècada dels vuitanta, per intentar pal·liar les mancances culturals. D'aquesta manera neix la **Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases** que tenia com a principals objectius de dotar al barri d'una vida cultural pròpia, organitzant tot tipus d'actes culturals i festius; potenciar la participació dels veïns a la vida del barri; crear mecanismes de relació entre els veïns i recuperar les festes populars de Pubilla Cases i de Catalunya.

El maig de 1983 es reuneixen a la casa consistorial, Amadeu Juan i Prat, Regidor Ponent de Cultura i President del Consell d'Administració del PMC i, de l'altra part, Francisco Toro i García en nom i representació de la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases, per tal de signar un conveni de col·laboració. Segons aquest, la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases es comprometia a organitzar els actes següents durant l'any 1983:

- 1- *Festes tradicionals: Nadal, Any Nou, Carnestoltes, fira del llibre, festa d'agost per aquells que no surtien de vacances.*
- 2- *difusió cultural: organització de conferències; sortides col·lectives: visites històriques, visites a museus, obres de teatre, cinema; actes culturals: teatre, cinema, arts plàstiques, música, dibuix i pintura, dansa*
- 3- *aprenentatges: arts (teatre, imatge, plàstica, artística, etc.); tècniques (jardineria, cuina, classes sexuals, etc.)*
- 4- *promoció de grups: música, art, tallers, teatre, danses, etc.*

⁵⁹Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1058. Relació amb entitats, conveni amb la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases, 1984.

Dels onze punts del conveni, destaquem els que tenen una relació més directa amb el TPK:⁶⁰

- *el patronat reconeix en la coordinadora l'interlocutor que, en el barri de Pubilla Cases, pot aglutinar voluntats i aportar les línies bàsiques d'un programa d'acció cultural ajustat a la realitat del barri, així com assumir-ne la gestió. El present conveni vol ser un primer pas en aquesta direcció.*
- *la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases, com ja ha fet els darrers anys, impulsarà i actualitzarà la celebració de les festes que tradicionalment han marcat el curs de l'any. En concret, el carnaval, Sant Jordi, Revetlla de Sant Joan, Castanyada, Nadal.*
- *pel que fa a les accions municipals de difusió cultural (exposicions, actuacions, etc.), la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases col·laborarà amb el Patronat en l'organització i en la propaganda a nivell de barri. En aquest sentit, es compromet a estudiar el plantejament de propaganda que caldria fer en el seu barri, a detectar sobretot els canals menys convencionals i a comprometre sectors del barri en aquesta comesa. El mes de juliol, presentarà al Patronat una proposta articulada que doni resposta a aquesta qüestió.*
- *el Patronat ha establert també un conveni amb el Taller d'Arts Plàstiques de Pubilla Cases, en tant que és l'únic nucli a la ciutat que es configura com "escola de belles arts" i com a taller de creació plàstica col·lectiva. El conveni en qüestió s'insereix, doncs, en el terreny de la política municipal d'arts plàstiques, d'àmbit ciutadà, i és per aquest motiu que pren forma al marge del present conveni amb la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases. De tota manera, convé que la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases estableixi relacions amb el Taller i promogui la seva col·laboració en el programa d'acció cultural del barri.*
- *la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases es compromet a vetllar l'existència a Pubilla Cases de grups, tant artístics com associatius, i també d'artistes individuals. El Patronat tindrà presents aquests grups i persones en relació amb les iniciatives municipals que els puguin interessar. En aquesta perspectiva, la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases es compromet a elaborar un fitxer, a lliurar-ne una còpia al Patronat el mes de setembre i a actualitzar-lo periòdicament; les fitxes s'adaptaran al model del Patronat per tal de fer possible un fitxer de ciutat, de consulta oberta. El Patronat, a més, incorporarà els grups i els artistes individuals, que assoleixin uns estàndars suficients de qualitat, a un catàleg municipal destinat a la seva promoció dins i fora de la ciutat.*

4. Els primers muntatges col·lectius: La Mesa, Els Bastoners, Torsus i Emmotllaments, i altres col·laboracions

En aquest moment el TPK combina ja la formació artística amb la realització de projectes col·lectius entre alumnes i professors, i comença a perfilar el seu mètode de treball, on s'organitzen els **primers grups de treball**. El TPK va adoptar de bon principi un mètode d'ensenyament i investigació que es basava en el treball d'equip entre els professors i els

⁶⁰Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1057. Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases.1983.

alumnes. Es tractava d'encàrrecs personals que després treballaven entre tots. D'aquesta manera es formava el primer col·lectiu que l'any 1981 presenta l'obra "**La Mesa**" al Taller de Picasso de Barcelona, al carrer de la Plata, número 5. El Grup de pintura presentava un muntatge col·lectiu de 3x2 metres, fet amb tècnica mixta (fusta, pintura a l'oli i volums de paper maché), a una exposició individual d'Agustín Fructuoso. Agustín havia fet alguna exposició individual al Taller de Picasso i també havia il·lustrat l'any 1981 el primer número de la "Col·lecció Poemes i Dibuixos" editada per aquest espai d'art.

D'aquesta manera comencen a fer-se els primers grans projectes col·lectius. L'any 1982, l'Ajuntament de Sant Quintí de Mediona (Alt Penedès, Barcelona), encarrega al TPK, un monument per la plaça dels Bastoners. L'obra **Els Bastoners**, dirigida per Xaro Castillo i Francisco Saura i feta pel grup d'escultura, fou inaugurada el 25 d'abril de 1982. Es tractava d'un grup escultòric de quatre figures de ciment de 130 cm d'alçada cada una.

Poc a poc, el TPK va perfilant el seu projecte educatiu. Al programa de mà d'una de les primeres exposicions, el TPK apuntava:

<el Taller va nèixer amb la intenció de dotar el barri de Pubilla Casas, d'un lloc de treball artístic adreçat a nens i adults. Es va fer en aquest barri, típicament d'immigració, per diversos motius: primer, per l'absència total de llocs on els nens poguessin desenvolupar la seva creativitat, ja que les escoles no poden cobrir aquesta necessitat perquè no disposen ni d'espai ni de personal docent adequat. Nosaltres treballem perquè es reconegui la importància de l'educació plàstica en l'àmbit escolar (...), que disposi d'espais adequats, de materials que ajudin el nen a desenvolupar la creativitat i la necessitat d'expressar-se, i de monitors preparats exclusivament per aquesta feina. Un altre motiu de la creació del Taller de Pubilla Casas és l'aposta vital formulada pels seus fundadors a favor de Tallers de Barri, en contra de la idea d'Escola Única, si més no mentre cada barri no tingui un lloc de treball que aglutini les persones interessades en la creació artística. Fins ara, i atès l'arrelament lent però real que el Taller va tenint no només a Pubilla Casas sinó també en d'altres barris de l'Hospitalet, continuem mantenint l'aposta. Pel que fa als adults, el Taller es vertebrava de la manera següent: primer, un lloc on les persones que no disposen d'estudis, de mitjans econòmics o de temps i que per tant no poden tenir accés a un ensenyament més o menys ordenat a la Facultat d'Arts Plàstiques o a una Escola d'aquesta mena, poden aprendre i treballar artísticament. Segon, es tracta d'incorporar aquestes persones al treball creatiu d'una manera més vital que el simple passatemps. Tercer, col·laborar amb la política cultural municipal en la consolidació d'un circuit de llocs on es mostrin diferents treballs artístics i al qual els creadors de la ciutat tinguin accés, d'una manera càlida i acollidora, per mostrar els seus treballs. Fruit d'aquest plantejament han estat una colla de treballs en equip realitzats en aquests dos últims anys, que han anat conformant el que és avui el Grup de Taller de Pubilla Casas. Aquests treballs, dels quals mostrem una part, han estat realitzats per dues persones o tres o set, en el cas del muntatge "Torsus", dues de les quals són professors del Taller. Aquesta dada és important per comprendre el sentit d'ensenyament antiescolar que es dona en el Taller, i en canvi la repercussió que ha tingut aquests treballs explica que continuem advocant per un mètode de treball en conjunt i perquè el que es faci no sigui un exercici escolar sinó una cosa que impliqui més les persones que ho realitzen perquè no substituïxin la tensió, l'emoció i el risc de tota creació pel vist-i-plau d'un professor>⁶¹.

⁶¹ Text de presentació al programa de mà, exposició del TPK a Sant Boi de Llobregat, 1982.

Del 15 de juny al 3 de juliol de 1982 es va presentar el segon muntatge del TPK, al Taller de Picasso de Barcelona⁶². Al muntatge **Torsus** van participar José Campos, Isabel Cañete, Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Montse Jiménez, Javier Peinado, Francisco Saura i Carmen Vinuesa. L'obra representava diferents variacions sobre el cos humà, i era un projecte entre la pintura i l'escultura. Es tractava de set quadrats de 3x2 metres i 3x3 metres, treballats per les dues cares, fets de fusta, pintura a l'oli, miralls i volums de paper maché. Televisó Espanyola (TVE) va emetre un reportatge al juny de 1982, que va ser filmat al Taller de Picasso, i on es va llegir el text de presentació de l'exposició escrit pel crític i teòric de l'art Arnau Puig. Aquest, que anteriorment havia escrit algun text per alguna exposició d'Agustín Fructuoso al Taller de Picasso de Barcelona, a partir d'aquest moment, estarà vinculat al TPK en diferents moments de la seva història, describia el

treball del TPK d'aquesta manera:

<Normalment, des de l'antiguitat clàssica, hom s'iniciava a l'art des dels principis de la composició i de l'estructura. Això canvià en iniciar-se el segle XX. Però el que era difícil de pensar i de preveure és que hom s'iniciés a l'art no des del caos intern i psíquic sinó des del caos extern i social. Precisament això és el que han fet la gent (els artistes) del Taller de Pubilla Casas. Tot podia incitar a fer quelcom que no fos art. Però ells, rebels, s'han proposat de començar a organitzar la seva sensibilitat i la manera de veure, entendre, copsar i reproduir o plasmar l'entorn i la intimitat des del caos, des de la impossibilitat. L'obra que fan és un testimoni de què l'entorn és incapaç de negar la qualitat sensible i l'esperit de creació. Potser crear volia dir: començar des del no res. Tal i com ho fan els del Taller de

Pubilla Casas, de L'Hospitalet de Llobregat>⁶³.

Després d'aquestes col·laboracions, el mateix Arnau Puig proposa al TPK l'any 1982, realitzar una escenografia per al Ballet Experimental de l'Eixample de Barcelona del que era assessor artístic en aquell moment. El Ballet Experimental de l'Eixample de Barcelona, amb seu al carrer Enric Granados de Barcelona, sota la direcció de Consol Villaubí, fixà les seves arrels el 1972. Al setembre de 1978, s'estructurà i s'independitzà, i va estar actiu durant els vuitanta. Aquest ballet fou creat amb la idea de fomentar el gust pel ballet i convertir-lo en un moviment d'avantguarda obert a tota experimentació. Investigació sobre

⁶² Després d'exposar-se al Taller de Picasso, els muntatges "La Mesa" i "Torsus" van ser presentats posteriorment al Born de Barcelona, (artistes com Argimón, Conxa Ibáñez, Guinovart, etc.) i a diferents Aules de Cultura de l'Hospitalet: Aula de Cultura de Collblanch- La Torrassa, Aula de Cultura de La Florida La Florida, Aula de Cultura de Bellvitge, Aula de Cultura de Santa Eulàlia) . També a la Sala Municipal de Sant Boi, Ajuntament de Sant Boi, sent aquesta última exposició, un punt del conveni de 1983 entre l'entitat i el PMC de l'Hospitalet.

⁶³ Text de presentació del targetó de l'exposició "Torsus" al Taller de Picasso de Barcelona l'any 1982

la creació i la comunicació concepte-visual del moviment a l'espai escenogràfic. El formà un equip que integrava ballarins, coreògrafs, músics, plàstics i literats contemporanis. L'any 1982 el repertori de la Companyia comprenia obres dels compositors J.Mª Mestres Quadreny, Llorenç Balsach, Andreu Levin Richter, Josep Casanovas, Benet Casablanques, Xavier Benguerel, Josep Soler, Joan Guinjoan, Robert Gerhard i Miquel Pujol; dels poetes J.V.Foix i Joan Brossa; dels artistes plàstics: Joan Hernández Pijuan, J.J Tharrats, Ràfols Casamada, Ansesa Gironella, Mª Teresa Codina, Rey Polo, Albert Casals, Guinovart, Llimós, Yturralde, F.Espigolé, Leandre Cristòfol, Pujol Grau, i també contava amb la col·laboració del Centre Internacional de Fotografia de Barcelona, amb els fotògrafs Jordi Giralld i J.Villena.

El TPK, dirigit per Agustín Fructuoso, fa l'escenografia i vestuari per l'obra **Emmotllaments**, amb música de Llorenç Balsach i coreografia de Consol Villaubí. Aquest treball es mostra a *Expocultura 82*, al Palau de Congressos de la Fira de Barcelona (espai-4), organitzada pel Departament de Cultura i mitjans de comunicació de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració de Caixa de Barcelona (obra social). El programa realitzat del 23 de juny al 4 de juliol de 1982, en dues sessions, a les 12 del migdia i a les 6 de la tarda, contenia les obres "Entrant-hi", "Emmotllaments" i "El ballarí i l'estructura".⁶⁴

En aquests anys el TPK participarà en altres muntatges teatrals fent les escenografies **Jardin** (1982) i **Le Lapin rouge**, per el Grup de Teatre Mim Imaginari de l'Hospitalet (AC La Florida), així com l'escenografia pintada de l'obra **Concerto en Divertimento Grosso** de la companyia Teatre de la Bohemia⁶⁵.

En tots aquests primers projectes col·lectius, es van definint les pautes que posteriorment estructuraren el col·lectiu artístic.

L'any 1983 el TPK treballarà "**Spelunca**", un muntatge de gran dificultat d'investigació i tècnica, de procediments i materials nous com la fibra de vidre.

⁶⁴ En el cartell/programa de mà d'Expocultura 1982, figuren com a components d'El Ballet Experimental de l'Eixample de Barcelona, els ballarins: Glòria de Celis, Carme Aragonès, Paquita Silvestre, Carme Bramon, Isabel Gómez, Montserrat Alonso, Josep Lluís López, Abel Costa, Rosa M^aSalas, M^aCarmen Tomàs, Carme Merediz; els efectes escenogràfics de l'equip E.A.R.E.; els espai escènics de Miquel García Lison; assessor artístic Arnau Puig i coreografia i direcció general Consol Villaubí. Els components dels altres muntatges "Entrant-hi": escenografia i vestuari d'Ansesa Gironella i coreografia de Consol Villaubí i "El ballarí i l'estructura", escenografia i vestuari de J.J.Tharrats, música d'Andreu Levin Richter i coreografia de Consol Villaubí.

⁶⁵ Aquesta obra va representar-se al Teatre Regina de Barcelona. "Concerto en divertimento grosso" va ser concebut i realitzat per Teatre de la Bohèmia amb Antoni Calderon i Jordi Fàbrega. Al programa de mà s'agraïa al Club Infantil i Juvenil de Bellvitge la cessió dels seus locals pel muntatge de l'espectacle.

El TPK demanarà una subvenció extra per tal de finançar el projecte, que serà aprovada durant el mes de juny. Jordi Font, Cap de Promoció Cultural escrivia una carta a Joan Francesc Marco, gerent del Patronat Municipal de Cultura, per tal d'aprovar la subvenció de 40.000 pessetes pel muntatge, on assenyalava que "el Taller és l'únic focus creatiu d'envergadura a la ciutat, en el

terreny de les arts plàstiques"⁶⁶.

Després de l'experiència dels anteriors muntatges, el TPK es planteja un nou projecte col·lectiu, fet per altres membres del grup i dirigit per Javier Peinado, perquè es reflexin les diverses tendències de cada un dels components. En un principi, aquest muntatge va pensar-se per ser exposat a l'Aula de Cultura de la Florida, però també es va presentar a la mostra d'Entitats de Pubilla Cases, amb altres treballs (quadres individuals, treballs infantils, etc.), a l'Avinguda Severo Ochoa de l'Hospitalet, durant el curs 1983-1984 (amb la Coordinadora de Pubilla Cases). També a la primavera de 1984 al vestíbul del Metro Just Oliveres conjuntament amb altres muntatges del taller.

"Spelunca" sorgeix de la idea del naixement, i representa les diverses etapes de l'embaràs i el part. Per això, el muntatge estava compost per nou escultures de cos femení, de mida natural, metàfores dels nou mesos de gestació, unides amb un cordó umbilical de setze metres, format per fragments d'altres cossos. Totes les peces van ser fetes amb fibra de vidre, a partir de modelar-les en fang i fer motllos de guix, i la seva articulació permetia adequar el muntatge a qualsevol espai.

Exposició d'arts plàstiques del Taller de Pubilla Kasas, en el marc de les Festes de Primavera, en Homenatge a Miró. Del 26 d'abril al 6 de maig de 1984 el TPK fa una mostra de treballs individuals i de grup, al vestíbul del Metro Rambla Just Oliveres, convidats pel Patronat Municipal de Cultura. Al programa de mà escribien: " Al tiempo que mostramos estos trabajos, se presenta oficialmente el Grupo del Taller de Pubilla Casas con una serie de cuadros individuales, que son un respiro a meses de trabajo en común y también un

lugar de afirmación personal, investigación y de esparcimiento, una afirmación del sentido de trabajo en equipo y de la profunda validez de la creación artística por encima de títulos académicos, que nada más son trabas

⁶⁶Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Entitats Taller Pubilla Casas. 1983

para que las personas accedan no son a cotas superiores de creación artística sino a sus propios mundos internos de creación, entendiendo ésta como la concreción nunca acabada del conocimiento interno, fundamento sólido y honesto de toda creación”.

Durant aquells dies la gent que entrava o sortia de les instal·lacions del Metro, podia veure la instal·lació dels muntatges “Spelunca”, “Torsus” (incorporació d'un llenç de 50m, templet-dosel que acompanya la taula-paisatge) i la presentació del material realitzat per l'Escenografia del Ballet Experimental de l'Eixample. A la inauguració van assistir l'Alcalde de la ciutat, alguns Regidors i directius del Metro de Barcelona. A partir d'aquesta intervenció, el Metropolità de Barcelona, va encarregar al TPK el disseny i decoració de quatre noves estacions de metro a la ciutat, que en aquell moment estaven en procés de construcció, però aquest projecte no es va arribar a fer.

Sumari de col·laboracions i altres projectes fets durant aquests anys:

- Curs 1978-79: primera exposició col·lectiva al Casino del Centre de l'Hospitalet
- Dos alumnes es presenten i són seleccionats al Concurs de Pintura Jove, Sala Parés de Barcelona, (principis dels vuitanta)
- Participació i premis al concurs del Casino de Santa Eulàlia⁶⁷
- Normalment col·labora amb les activitats que organitza el PMC, ja sigui a les Aules de Cultura o en d'altres tipus d'activitats
- Realització de màscares i capgrossos a les festes de 1980
- Màscares i decorats per al grup de mim Teatre Imaginari, de l'Aula de Cultura de La Florida .1980-1981
- Aula de Cultura de Collblanc: participen com a jurat – Agustín Fructuoso del Concurs de Pintura de la Setmana de Cultura de la Joventut (1981)
- Aula de Cultura de La Florida (exposicions col·lectives d'adults i nens, curs 1980-1981. 1981-1982)
- Alguns nens i nenes guanyen el Concurs Banc Santander, 1981
- Decorats per al grup de mim Teatre Imaginari, de l'Aula de Cultura de La Florida. Màscares i decorats per al Curset d'Expressió Corporal i Dances, AC La Florida. 1981-1982

⁶⁷ el Premi de Pintura Ràpida que s'impulsava des del Casino de Santa Eulàlia, a l'any 1979 continuava celebrant-se sota els objectius de promoure les arts entre escolars i adults amb motiu de la Festa de Primavera de Santa Eulàlia. Adults i nens participen en el concurs de pintura ràpida organitzat pel Casino de Santa Eulàlia de l'Hospitalet. Dos nens del taller van guanyar el 1er i 2on premi. Cursos:1978/79-1979/80-80/81-81/82.

- Carrossa de Carnestoltes de l'Aula de Cultura de La Florida . (fusta contraxapada i llenç pintat) 1981-1982
- Col·laboracions amb l'Aula de Cultura de Collblanc-Torrassa. 1982
- Exposició col·lectiva al Casino del Centre, l'Hospitalet .1982
- Als punts del primer conveni s'especificava el desig de cercar una estreta relació entre el TPK i l'aprenentatge artístic que la ciutat podia demanar. Al llarg del curs 1982-1983 el taller farà moltes exposicions col·lectives d'adults i infants a les Aules de Cultura de la Ciutat, com a l'Aula de Cultura de La Florida, a l'Aula de Cultura de Collblanch- La Torrassa. Exposició infantil realitzada a l'Aula de Cultura de La Florida per posar en coneixement dels nens/nenes la vida cultural de la seva ciutat d'una manera activa, sobretot les Aules de Cultura desconegudes per a molts nens. AC La Florida: exposició realitzada pels nens/nenes. 1983-1984.
- Participa en l'exposició Artistes per la Pau. Born, Barcelona. Casa de Cultura de Sant Boi – Josep Maria Martín, Aula de Cultura de Bellvitge i Aula de Cultura de Santa Eulàlia.
- Infantil: Avinguda Masnou, l'Hospitalet: primer treball col·lectiu infantil al carrer, “El Ramat”. Constava d'un pastor d'escaiola i quinze ovelles de mida natural fets amb paper maché. (anys 1983 i 1985)
- Infantil: Pintures murals al Parc de la Bòvila, l'Hospitalet. Associació de Veïns de Pubilla Cases.
- Desembre: quadres individuals Aula de Cultura de Collblanch- La Torrassa. 1983
- Carrossa de carnestoltes de La Florida–encàrrec de l'Aula de Cultura de La Florida. 1983-1984
- Exposició de màscares, coloms de paper maché i caps de fang fets pels nens i nenes a les Festes de Primavera. Rambla Just Oliveres. 1983-1984
- Estudi individual i col·lectiu de les parades del Mercat de Can Vidalet (murals, recreació d'algunes parades, escenificació de sis parades al carrer Aguas de Llobregat en el marc de les Festes de Pubilla Cases). El treball fou presentat amb una acció teatral en la que els nens/nenes van aconseguir la participació del públic de la zona. 1983-1984
- Realització d'un mural exterior de la façana de l'AC de Sant Josep. Aquest va ser un projecte que va fer l'Agustín Fructuoso l'any 1983. Actualment no existeix, es va pintar al damunt i va quedar totalment cobert. El TPK apuntava en el projecte inicial⁶⁸:
1. contribuye a la mejora urbanística de la ciudad valorando espacios difíciles, creando perspectivas nuevas, etc.

⁶⁸ Informe sobre actividades del TPK durante el año 1983. Arxiu documental del TPK.[punt 6è del conveni. 1983]

2. es un trabajo interesante para el taller, teniendo en cuenta que las representaciones murales serían diferentes (desde el abstracto, hasta el hiperrealista), teniendo en común la preocupación estética de integrar en la obra todos los elementos físicos que presente el espacio a trabajar.

3. Esperamos una reunión con el Área de Urbanismo para abordar estos temas, según el compromiso adquirido por el Patronato Municipal de Cultura.

- Presentació de la Guia de l'Oci Metropolitana a l'AC Collblanch-La Torrassa. El TPK va fer l'exposició d'obres al vestíbul de l'aula. 1984
- Realització d'un projecte i maqueta de la decoració del vestíbul i passadissos de l'estació del nou Metro de Rambla de la Marina. Aquest projecte no es va fer. 1984
- Preparen una exposició col·lectiva de quadres individuals sobre el tema de mitologia grega. 1984
- Artistes per la Pau. Recinte de Montjuïc i també al BORN. Van veure la convocatòria a una revista del PSUC, i un altre anunci a la revista del PCC. 1984
- Màscares de paper maché (amb previ modelatge de fang i motlles d'escaiola) fetes pels nens i nenes / Aula de Cultura de La Florida: festes de Carnestoltes: exposició de màscares i material del procés de realització de les mateixes. Nens i nenes de 8 -14 anys./ AC La Florida: treballs de final de curs d'investigació en color, volum i dibuixos./ Treball sobre la llegenda de Sant Jordi en dissenys personals, murals, capgrossos i confecció de dracs. 1984
- Exposició a l'Aula de Cultura de La Florida **Objetos Manipulados** a la que participen 20 alumnes adults del taller. 1985
- Aquesta exposició **Objetos Manipulados**, és sol·licitada per la discoteca ESSER de Barcelona, per a una mostra conjunta de disseny de joies, teatre i plàstica. LABORATORIO-A. 27 de juny de 1985 a les 24 hores. Actuació del grup (teatre): ARPA / fotografies de Jordi López, perruques de paper de Monika/ Bijoux de Mariana. Dibuixos i il·lustració: Rossy, Carlos Vila, Pilar i Ramón. Objectes manipulats: Francisco, Mª Carmen, Charo, Javier i Nieves. Producció: Alba Canela i Ana Campderrich. Realització: Jordi López.
- El taller participa a l'exposició de camisetes pintades **Uf que calor**, organitzada per l'Aula de Cultura de Santa Eulàlia, 1985. Exposició col·lectiva on participen tots els membres del TPK i altres persones.
- Exposició de fi de curs de treballs infantils a l'Aula de Cultura de la Florida. 1984-1985
- Assessorament de la Carrossa de Carnestoltes de Pubilla Cases, de la Coordinadora d'Entitats de Pubilla Cases. 1984-1985
- Carrossa de carnestoltes de La Florida—encàrrec de l'AC La Florida. 1984-1985

- **Containers, escultures urbanes**, l'Hospitalet. Set containers pintats que s'exposen durant les Festes de Primavera al carrer Rossend Arús.1984 . Es va tractar d'una manipulació de containers industrials amb la finalitat de canviar la seva imatge.
- Pintada de containers de mobles, acció dins les Festes de Primavera de la ciutat, enfront de l'Ajuntament. 1984-1985
- Els nens i nenes treballen en la fabricació de 21 capgrossos dels personatges del sol, la lluna, la primavera, l'estiu i l'hivern com a treball col·lectiu, per a una mostra de teatre infantil basada en la Nit de Sant Joan de Sisa. 1984-1985
- Els nens i nenes del TPK, estudien a Gaudí i preparen un projecte de realització d'un mosaic de 4x30 metres pel carrer Aigües de Llobregat de l'Hospitalet. Hi col·laboren, l'instructor i col·laborador de la Ponència d'Urbanisme: Eduardo Rojo i la seva dona Pepa Acensi (que treballa la seva tesi doctoral sobre Gaudí). Aquest mosaic, però, no es va arribar a fer.1984-1985
- **Cotxes,cotxes,cotxes.** Festes de Primavera de 1985. Carrer Tarragona. L'Hospitalet. Es tractava de la manipulació de cinc cotxes de desguàs, convertr-los en tarta, cinema negre, etc. Aquestes peces van ser destruïdes poques hores després de ser instal·lades (actes vandàlics). Per aquest motiu, no queda cap document fotogràfic del projecte.

- Els nens i nenes fan un treball col·lectiu per ambientar el mercat (pastor i ramat de mida natural) a les Festes Nadalenques de 1985. Avinguda Masnou de L'Hospitalet.

Al 1985 realitzen un mural abstracte per encàrrec de l'Aula de Cultura de La Florida. Es tractava d'una escultura amb relleu – fusta, pintura i vidre. El mural estava emmarcat amb un marc de color blanc, col·locats directament a la paret i il·luminat amb llum zenital. (Mesures: primer plafó: 190 x 193 x 18 cm . Segon plafó: 190 x 285 x 28.5 cm. Marc: 3.5 x 3 cm).

- Continua la col·laboració dels darrers quatre anys amb el Centre d'Estudis de l'Esplai, del Patronat Municipal de Cultura, en la formació de monitors d'esplai en l'àrea de plàstica. Hi participen Xaro Castillo i Agustín Fructuoso.1985
- El taller està en contacte amb la Caja de Ahorros de Barcelona, per organitzar un curs extensiu d'iniciació al gravat per alumnes de segona etapa d'EGB a tot el Baix Llobregat, i amb algunes APAS de la ciutat per la preparació de monitors per tallers per les escoles.

- **Dioniso's House.** Sala Alexandre Cirici. L'Hospitalet. Art Jove. Sala Alexandre Cirici. L'Hospitalet (26 tubs de ferro treballat amb soldadura i ciment. Ferro i ciment, mides: 80 i 200 cm). Conductes vells de xemeneia. 1986. Projecte del TPK dirigit per Albert Casañé.
- **"I Mostra d'Art FIRACIUTAT"** del 9 al 14 de maig de 1986. **La Farga**, iniciatives sorgides de la pròpia població. Comité organitzador: Pere Díez Gil, Agustín Fructuoso, Joan Salas, Ferran Soriano i Antonio Vega. Ajuntament de l'Hospitalet. L'Hospitalet Mil·lenari 1986. Artistes que participen: Juan de Andrés, Pere Bertran, Sergio Bosque, Miguel Capel, Albert Casañé, Xaro Castillo, Pere Díez Gil, Floren "Erretán", Lau Feliu, Ferrà, Agustín Fructuoso, Montserrat García, Carlos González, José M^aGuerrero Medina, Matilde Grau, Concha Ibáñez, manologarcía, Javier Peinado, Toni Perna, Rey Polo, Paco Saura, Josep Serra, Jordi Serra, Rafael Solanic, Ferran Soriano i Jaume Vallverdú. Textes de presentació: Joan Salas i Arnau Puig. Vint-i-sis artistes plàstics (pintors, escultors i ceramistes).

<FIRACIUTAT ha volgut donar cabuda a aquests creadors perquè creiem que és una bona ocasió per donar identitat a la Ciutat, aprofitar l'ocasió per a reunir gentes i combinar idees i energies és potser la millor manera de fer justícia a la gent que viu a la Ciutat, per que a la Ciutat, per que la puguin conèixer, sentir-la, perquè sentir que es troben voltats d'altres gentes, per ajudar a comunicar els veïns, per ajudar a trobar-hi inspiració per a començar a construir un discurs més creatiu i un sentit més profund que totes les ideologies heretades del passat>⁶⁹

- Del 18 de desembre de 1986 al 30 de gener de 1987, dins el marc de la celebració L'Hospitalet Mil·lenari (1986) es presenta al **Centre d'Art Alexandre Cirici** l'exposició **"La ciutat i els seus artistes. Obres recents"**, on participaran els membres del TPK: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Montserrat Montero González, Fco. Javier Peinado i Francisco Saura.

Amadeu Juan i Prat, Ponent de Cultura, Ensenyament i Esports, va escriure el text de presentació de l'exposició, on destacava el fet que la mostra es presentés en el nou espai del Centre d'Art Alexandre Cirici, que

<esdevé l'instrument específic que permetrà, amb moltes condicions, el diàleg necessari entre el creador i l'observador. Això, que fóra per si mateix prou important, ho és encara més pel que significa: un nou pas cap a la plena normalització de la

⁶⁹ Fragment del text de presentació escrit per Joan Salas pel catàleg "I Mostra d'Art FIRACIUTAT", Ajuntament de l'Hospitalet, 1986.

*nostra ciutat. Aquí tenim ara una mostra més de la riquesa i rigorositat creativa, creixent dia a dia. Poc a poc L'Hospitalet deixa de ser notícia per la seva densitat de població i passa a ser-ho per la vitalitat, per la tensió i nervi que genera la seva activitat*⁷⁰.

5. Primeres definicions del mètode pedagògic

Des dels inicis el TPK, divideix clarament el mètode pedagògic en la formació d'adults i la formació infantil. Com hem vist a exemples anteriors, el treball col·lectiu sempre serà un factor cohesionador en les dues vessants.

Durant aquesta primera etapa, del curs 1977/78 al curs 1986/1987, els professors del TPK seran els propis fundadors: Xaro Castillo i Agustín Fructuoso. Tot i que, a partir del 1984, va fer-se algun curs puntual en què van participar altres col·laboradors. Per exemple és el cas dels primers tallers de gravat fets per Adelaida Murillo els cursos 1983-1984 i 1984-1985.

Trobem una excepció el curs 1985/1986, en què el TPK ampliarà especialment la plantilla de docents. Això però, va ser un cas puntual, perquè tot i que ells volien formar un grup de docents, la manca d'espais i de mitjans no ho va permetre.

A partir del curs 1986-1987, coincidint amb el primer trasllat de l'entitat als nous locals del barri de Can Serra, s'aniran vinculant al taller altres docents. En molts casos, es tractarà de persones que van ser inicialment alumnes del propi taller, fet que pot evidenciar una estructura docent, molt vinculada al col·lectiu artístic, on els vincles afectius juguen també un paper important.

Veurem també en aquest període un augment important en el nombre d'alumnes. Al curs 1979-1980 assistien al TPK uns quaranta-dos alumnes (adults i infants), que van augmentar a 111 (adults i infants) al curs 1986-1987.

5.1 Itinerari pedagògic per a adults

⁷⁰ En aquesta mostra participen els següents artistes: Enriqueta Bayés, Pepita Benlliure Tarrason, Pere Bertran Jané, Santi Cabús, Albert Casañé, Hector Ceseña, Xaro Castillo, Desantamuera, Erretan, Joaquim Estivill, Miquel Ferrà, Agustín Fructuoso, Rafael García, Montserrat García Rius, Matilde Grau, Didac Haro, Valentí Julià, José López, Manologarcía, Montserrat Montero González, Morés, Fco.Javier Peinado, Joan Peralta, Antoni Perna, Yolanda Pibernat, Salvador Pujol Deltell, Luis Rey Polo, Anna Sánchez, Ángel Sánchez Castaño, Alfredo Sánchez Pérez, Francisco Saura,

En aquest apartat podem diferenciar tres parts:

5.1.1 Del curs 1977-1978 al curs 1980-1981

Els programes de curs sempre seran valorats inicialment amb els alumnes. Els programes del cursos 1978-1979 i 1979-1980 evidencien alguns canvis. El programa del curs 1978-1979: estudis de forma, color, expressió, materials, volum, fotografia, sortides, classes teòriques⁷¹. I el programa del curs 1979-1980: color, composició, forma, ritme, volum, perspectiva, tècniques, classes teòriques, classes discussió, sortides.⁷² . Després del

Jordi Serra, Rafael Solanic, Ferrán Soriano i Jaume Vallverdú. Amb l'espai central en homenatge a Rafael Solanic.

⁷¹Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient (1054). Entitats. Taller Arts Plàstiques de Pubilla Casas. 1980. El programa del grup d'adults del curs 1978-1979 era el següent:

la forma: dibuixos del natural (bodegons i figura)

el color: teoria del color; carta de color; games fredes i calents

expressió: temes lliures a l'oli, la tèmpera, l'aquarel·la, etc

materials: preparació d'un bastidor per pintar; preparació d'un suport per temple; tècnica del temple a l'ou; barnissos i olis

volum: modelat en fang; buidat d'escaiola

fotografia: revelat de negatius i positius

sortides: varies sortides els diumenges per pintar a la natura; visita al Museu d'Art Modern; exposició Vostell a la Fundació Joan Miró; exposicions de Tàpies, Kandinsky i Miró, a la Galeria Maeght; exposició de Guinovart a les galeries Joan Prats i Trece; visita al taller de l'escultor Carlos González.

classes teòriques: classes amb projecció de diapositives: Barroc, Renaixement, Impressionisme, Cubisme; introducció a Vostell; relació conceptual entre la pintura abstracta (escollint com a exemple a Antoni Tàpies) i la pintura realista actual (Antonio López García). Estudis dels moviments artístics pintura abstracte i pop-art norteamericà i la seva relació amb la música de l'època.

Els materials que s'utilitzen són: al treball individual són: oli, carbonet, llapis, fang, etc, treballant les matèries per separat. Als treballs col·lectius s'intenta la integració de les matèries, l'estudi de l'espai on es mostrarà el treball i l'experimentació de materials diferents procurant (el paper maché, la fusta, la fibra de vidre, el ciment, les teles tenyides, els objectes de reciclatge manipulats, etc.)

⁷²Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. número d'expedient, 1054. Entitats. Taller Arts Plàstiques de Pubilla Casas. 1980 . El programa del grup d'adults del curs 1979-1980 era el següent:

color

colores primarios y secundarios. expresión corporal con colores primarios y secundarios. gamas frías y calientes

composició: ordenació d'una obra segons la seva finalitat, contingut o expressió

forma: relació "contorno-dintorno"; el tamany i la seva expressió; unitat del concepte formal a una obra. Treballs sobre aquests conceptes

ritme: estudi del moviment; expressió corporal d'un ritme; el moviment ordenat; ordenació rítmica, dins de la forma (amb model)

volum: concepte de volum; relació massa-espai; el volum i el clar-obscur; nusos i tensions.

Perspectiva: nocions generals (una setmana)

La durada de cada treball era de quatre setmanes per tema, dedicant dues setmanes a un treball d'anàlisi i dues a un treball lliure.

primer any de treball i davant les dificultats que representava la falta de costum d'investigació en la majoria dels alumnes, així com el baix poder adquisitiu davant als materials a utilitzar, es va traçar un mètode de treball que afavorís la seguretat en les pròpies possibilitats.

S'inicia l'ensenyament amb mètodes tradicionals d'observació (natures mortes, retrats, etc.), introduint gradualment conceptes de composició, color, matèria, etc.

S'anima a l'alumnat a treballar en equip, barrejant nivells de formació i on els professors són part integrant. Es busca també que els treballs tinguin repercussió fora del taller, aconseguint poc a poc, que puguin haver encàrrecs o alguna subvenció.

Aquests treballs es combinen amb una profundització del treball personal, que culmina amb la realització d'una exposició individual.

5.1.2 Del curs 1981-1982 al curs 1983-1984

Durant aquests anys alguns alumnes del taller infantil passen als tallers d'adults⁷³.

El programa es va acomodar a les exigències de l'alumnat. S'intenta partir del nivell personal i cultural de cada alumne.

Es realitzen sortides a museus, exposicions i sortides per pintar a la natura.

Tècniques: llapis, carbonet, fang, buidat en escaiola, paper maché; tinta xina, gravat en linòleum, serigrafia, etc; aquarel·la, tèmpera (preparació suports i pigments); temple (preparació de suports i pigments); acrílic; collage; oli (preparació del suport, explicació d'olis, barnissos i pigments). L'estudi de cada tècnica ocupava unes cinc classes, i l'alumne podia escollir les que més li agradaven als treballs lliures.

classes teòriques: estudi dels apartats anteriors en l'obra de: Velázquez, Rembrandt, Goya, Picasso, Miró, Calder, Rodin, Chillida. Estudi del romànic i el gòtic Estudi dels moviments artístics de finals del segle XIX i segle XX, i la seva relació amb altres moviments culturals.

classe de discussió: l'art com a reproducció de la realitat; l'art com a creació d'un món propi; relació de l'art amb el sentiment religiós, amb el sentiment de la màgia i amb el sentiment primitiu de la festa.

Sortides: Museu Picasso, Museo de l'Hospitalet, Museu Clarà, Museu d'Art Modern, Museu Etnològic, Museu de la Ceràmica. Sortides a exposicions. Sortides a pintar a la natura.

⁷³ Característiques de l'alumnat:

Origen: 15 de Pubilla Cases/ La Florida i Esplugues + 1 de Barcelona

Quotes: 1300 ptes al mes/ dues hores diàries, preu que es considera alt per l'elevat tant per cent de parats. Cada persona solia gastar al trimestre 5000 pesetas de material. El manteniment del local s'elevava a unes 17.000 pessetes mensuals

Ocupació laboral: molts aturats o amb treballs eventuais. Problemes econòmics (no poden pagar algunes mensualitats o aplacen els pagaments)

S'intenta aconseguir grups de treball col·lectiu, i que les obres col·lectives tinguin una repercussió a l'exterior. També es treballa individualment. Per tant el TPK s'estructura en tres grups de treball: grup d'escultura, grup de pintura i alumnes dedicats al treball personal.

Els treballs col·lectius estan més dirigits a la primera etapa en escultura i en les últimes etapes en pintura.

A mesura que el nombre d'alumnes adults augmenta, sobretot a partir del 1984, existeix la necessitat de fer un curs més acadèmic.

En aquesta època, el programa i l'horari del taller lliure es completa amb classes de dibuix al carbonet, estilització i modelat, pintura d'apunts de model al natural i gravat. Tot això permet a una vintena d'alumnes adults profunditzar en la seva pròpia obra i en la tècnica.

El TPK incorpora durant el curs durant l'any 1984 la tècnica de gravat. L'adquisició d'un tòrcul de gravat, permet al taller convidar als grups de plàstica de l'Aula de Cultura de La Florida, a l'Aula de Cultura de Sant Josep i al curs de vuité d'EGB del Col·legi Nacional Font de l'Eucaliptus de Torre Baró a realitzar una experiència pràctica de gravat, com inici d'un possible projecte per realitzar accions puntuals d'aquest tipus amb grups interessats. El taller de gravat⁷⁴ va ser impartit per Adelaida Murillo, que havia cursat estudis a l'Escola Superior de Belles Arts, Sant Jordi de Barcelona.

5.1.3 Del curs 1984-1985 al curs 1986-1987

El curs 1985-1986 el TPK va estructurar les assignatures en dos blocs: Volum i Pla, organitzades en dos horaris diferents de sis hores setmanals cada un.

El bloc de PLA, constava de les assignatures de dibuix, pintura, projectes i gravat a càrrec dels professors Xaro Castillo, Javier Peinado, Agustín Fructuoso i Conxa Ibáñez. El bloc de VOLUM, constava de les assignatures de modelat, ceràmica, projectes d'escultura i motlles, a càrrec de Xaro Castillo, Pilar Martínez, Albert Casañé i Paco Saura.

També es va impartir un curs d'iniciació conjunt per a adults en horari de matí.

⁷⁴ Durant el curs 1984 es realitzen més de 400 planxes entre adults i nens. Per manca de pressupost els adults treballen amb planxes de zinc i els nens d'alumini.

Al curs 1986/1987, exercien com a docents: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Conxa Ibáñez i professors vinculats: Ester Orta, Angel Arjona, Jose Maria Talavera, i Adelaida Murillo.

5.2 Itinerari pedagògic per a infants

En aquest apartat podem diferenciar tres parts:

5.1.1 Del curs 1977-1978 al curs 1980-1981

Durant aquests anys el mètode de treball realitzat amb el grup infantil es similar al desenvolupat amb els adults, tot i que és major el treball individual que el col·lectiu i les tècniques més artesanals com el paper maché o la ceràmica les realitzen individualment.

Els programes de curs combinen diverses activitats⁷⁵.

S'intenta que els nens i nenes participin en tots els actes i concursos de la ciutat, però sempre evitant entre ells la competitivitat.

⁷⁵Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient 1054. Entitats. Taller Arts Plàstiques de Pubilla Casas, 1980. El programa fet amb els nens i nenes durante el curs 1978-1979:
la forma: com estudi: dibuixos del natural; com expressió: dibuixos lliures motivats; el còmic
el color: experimentació lliure amb el color; treballs d'anàlisi: pintura del natural; treballs d'expressió: pintures lliures motivades; collage; treballs de transparències sobre diapositives.
el moviment: reproducció del moviment a base de línies; apunts del natural amb model; apunts d'animals del natural
volum: treballs lliures amb fang; buidats en escaiola; paper maché
treballs en equip: maqueta d'escaiola de la Plaça de l'Encina, amb dibuixos previs del natural; murals amb ceres i tèmperes; treballs en què un comença un dibuix i el va passant, i el resultat és un dibuix fet per tots; expressió corporal
sortides: visita al Museu d'Art Modern de Barcelona; espectacle infantil del grup "Pa de Ral", a la Fundació Joan Miró; exposició "Anti-imperialista", Colegio Nacional Joan Maragall, d'Esplugues; sortides per dibuixar al natural.

Arxiu Municipal. Arxiu Administratiu. Núm.expedient, 1054. Taller Arts Plàstiques de Pubilla Kasas. 1980. Programa para el curso 1979-1980, infantil:
<práctica de técnicas: carbón, lápiz, lápiz color, tinta china, linóleo, serigrafía, ceras, témperas, collage, barro, papel maché.
duración: el curso 44 semanas: 1 semana dibujo del natural, otra dibujo libre motivado y técnicas de grabado, y diapositivas, otra de trabajos en volumen ,barro, papel maché, etc). Otra apuntes del natural, clases de historia del arte,dibujos de comic, expresión corporal relacionada con la experiencia en la técnica que corresponda.
Visitas a exposiciones que se consideren interesantes. Museo Picasso, Museo de Arte Moderno de Barcelona, Fundació Miró, Museu d'art de la ciudad>

5.1.2 Del curs 1981-1982 al curs 1983-1984

El curs 1981-1982, comença amb un increment important d'alumnes, i això obligarà a fer dos torns⁷⁶.

Els objectius principals seran⁷⁷:

- El nen/nena consideri el món de l'art

<com algo cercano, asequible y personal. Para ello hemos intentado no poner ninguna dificultad ni al material ni de tema, ni de espacio en cualquier idea, tratando siempre de que el niño adquiera la confianza necesaria para realizar cualquier trabajo en cualquier tipo de material dejando la ortodoxia aparte>.

- *<Al tiempo que en otros trabajos se les ha enseñado el proceso técnico artesanal correcto del manejo de los materiales; cubriendo así la necesidad no sólo de conocimientos sino de valoración social que por parte de los padres y allegados se tiene de los trabajos en que se "reconocen cosas" y estan "bien terminadas".>*

Participació en diferents concursos i mostres de pintura⁷⁸.

Creuen interessant portar una línia de formació de mestres, que no han pogut portar-la a terme per limitació d'espai. Una experiència als Cursos de Verano de Castilla la Mancha va evidenciar –segons ells- la dificultat dels docents per elaborar un programa plàstic profund i coherent, sobretot als primers cursos, així com la dificultat per valorar i interpretar plàsticamente las obras de los niños

5.1.3 Del curs 1984-1985 al curs 1986-1987

⁷⁶ Característiques de l'alumnat infantil curs 1981-1982:

Edat de l'alumnat: entre 5-14 anys

Origen: tots del barri de Pubilla Cases

Nombre: 20 places en dos torns

Quotes: 800 ptes/mes + 600 ptes anuals per nen per despeses de material

Treballs realitzats: dibuix del natural; còmic; pintura mural; collage; pintura en diapositives; treballs de volum amb paper i treballs de volum amb cartró; buidats en escaiola.

Materials emprats: ceres, aquarel·les, llapisos de colors, tèmperes, pintura per a bombetes, tinta xina, fang, fusta, imans, cartró, papers de colors, cordes, filferros, etc.

⁷⁷ Arxiu documental del TPK: Memòria del TPK, 1981-1982

⁷⁸ Premis concursos infantils :

Premis (durant els primers cursos) al Concurs del Casino de Santa Eulàlia

Premis (durant els primers cursos) al Concurs del Banco de Santander

Premis (durant els primers cursos) al Concurs del Corte Inglés

La memòria del TPK l'any 1984, apuntava que el nombre de nens/nenes era de 140.

Les principals directrius pedagògiques durant l'any 1984, van ser:

- llibertat d'expressió
- observació detallada
- tècnica de taller el més depurada possible

III. EL PRIMER TRASLLAT: EL TPK AL BARRI DE CAN SERRA. Entre els vuitanta i els noranta.

L'any 1987 el TPK es trasllada a un nou local del carrer del Molí, número 3-5-7 de **Can Serra**. Això suposa per al Taller la possibilitat d'ampliar els cursos, mantenint tant els nivells de qualitat com els preus per als alumnes. Alhora busca noves fonts de finançament. En l'acord signat a l'ajuntament el vint-i-sis de novembre de mil nou-cents vuitanta-sis, entre Xavier Marcé i Carol, Gerent de la **Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura** i Xaro Castillo Jiménez, en nom i representació del TPK.; ambdues parts estableixen que el PMC, cedia el local del carrer Molí cantonada carrer Penyíscola per l'ús del TPK. Ens trobem doncs al començament del curs 1986/1987; hi ha cinc socis components de la cooperativa del TPK i que alhora cobreixen feines administratives, creatives i docents.

El local constava de quatre aules: una per les activitats de ceràmica-volum, que en aquell any estava en projecte d'instal·lar un forn; un espai polivalent amb taules desmuntables; un aula dedicada a la pintura i al dibuix de cavallet, on es volia instal·lar una plataforma per a model al natural; i una aula per la secretari, les activitats de gravat i impressió. Per tal de endegar el nou centre es prepara un projecte de quatre cursos (1987-1991) organitzarà el nou funcionament del **taller per a adults**.

-En una primera fase (any 1987) es proposa :

a) l'adequació del local (pintura/mobiliari mínim/apertura de porta/secretaria; adequació de l'aula de ceràmica; adquisició de mobiliari i material complementari).

b) Difusió del centre: col·locació de tres punt d'atenció a Can Serra; edició de cartell i programa de mà; decoració de la façana i persianes; possibilitat de fer xerrades de difusió en instituts, centres de formació professional i aules de cultura

c) normalització de las activitats: el final del curs 87 servirà per normalitzar les activitats ja existents, ordenades en el nou espai. Per fer això es mantindrà el grup actual d'alumnes procurant separar els que pels seu interès es formaran en el nivell A o els que els interessa el nivell B. Al setembre de 1987 es formaran aquests grups que s'aniran consolidant durant el primer trimestre.

d) Inici del curs A, ceràmica-volum:

-La segona fase (prevista any 1988) havia de buscar la normalització dels cursos A i B de pintura . Endegament dels cursos C de pintura i B de volum

-En una tercera (1989) s'havien de consolidar tots els A i B; creació dels cursos C o tallers; consolidació del nivell B, de ceràmica i estudi del nivell C

-La quarta fase (1990) preveia la normalització de tots els cursos i ampliació de l'horari segons les hores previstes al Pla general.

Als nous locals s'han creat quatre nous cursos diaris, de quatre hores cada un, de dibuix, pintura, modelat i gravat, a més a més dels ja existents per a adults i per nens augmentant l'alumnat de 50 a 111 de l'actualitat. Es tracta d'Aules més amples: això ha permès donar a cada espai una comesa específica i per altra banda ha permès incloure nous elements al treball dels alumnes.

Arrel de la seva participació al Group Art Work de Kassel a l'any 1987, el TPK diversifica les seves activitats i, al mateix temps, continua la seva tasca en el camp de l'educació artística- tant la de nens i nenes, joves i adults- promou la participació dels seus membres en exposicions col·lectives i intercanvis amb altres col·lectius i centres artístics i culturals europeus.

Aquest període de vida del TPK es caracteritza per

- a) un impuls fortíssim en la seva projecció nacional i internacional**
- b) per la posada en marxa d'un nou projecte educatiu**
- c) la recerca de noves fórmules de finançament (la col·laboració amb l'INEM)**

Vegem-les per separat.

1. El TPK com a grup d'artistes, les activitats dins i fora del centre

- **Primer gran projecte col·lectiu: participació en la Group Art Work de Kassel.**

El grup d'artistes "Stoffwechsel" vinculat a la Universitat de les Landes-Hessen a Kassel, organitzà una exposició internacional paral·lela a la Documenta 8 de 1987⁷⁹. Es tractava d'un certamen obert a la participació de grups d'artistes constituïts com a tals i en actiu, els quals durant 99 dies (del 13 de juny al 20 de setembre) tenien l'oportunitat de materialitzar un projecte a la sala K18 o als carrers de la ciutat. L'objectiu d'aquesta mostra era "donar una informació aprofundida dels grups d'artistes que treballen a Europa de l'Est i de l'Oest. Les obres de grups originaris del continent americà, d'Àsia i d'Àfrica completaran aquesta exposició a títol d'exemples.⁸⁰"

L'organització del Gruppenkunstwerk (o Group Art Work en anglès) havia publicat la convocatòria en 100 revistes d'art de 21 països abans de l'estiu de 1986. Segons el document d'agost de 1986 remés al TPK, tres-cents grups de tot el món sorprengueren l'organització interessant-se per participar-hi, procedents de la mateixa Alemanya (només la Federal segons la documentació), Àustria, Suïssa, Anglaterra, Holanda, Bèlgica, Suècia, Dinamarca, França, Espanya, Portugal, Hungria, Polònia, Txecoslovàquia, Israel, Colòmbia, Austràlia i Japó, a més de la confirmació dels EUA i Canadà.

En aquest mateix document s'explica que l'exposició no s'ha de limitar al Hall K18, també les obres col·lectives es podran exposar a l'aire lliure o intervenir al carrer, en locals privats, cafès, restaurants, galeries d'art, tot per tal d'anar a l'encontre del públic.

"El concepte de grup d'artistes no es limita pas a l'utilització de les arts plàstiques com a mitjà, aten també als dominis d'altres mitjans."⁸¹

L'objectiu dels organitzadors "Projectgruppe Stoffwechsel" era:

⁷⁹ La Documenta de Kassel ha esdevingut, des de la seva creació el 1955, el certamen d'art contemporani més prestigiós del món. El 2002 s'ha celebrat la Documenta 11. En concret la Documenta 8 de l'any 1987 va ser la segona edició que va tenir com a director artístic Manfred Schneckenburger. Es va concentrar en examinar rellevància social de l'art en el camp del conflicte entre independència i intervenció i, a més, explorar els punts de contacte entre el disseny, l'art i l'arquitectura. Schneckenburger volia animar a mostrar el potencial de l'art per aconseguir canvis en les àrees d'aplicació de les arts i en el de les utopies socials, les quals a la llum dels fets d'actualitat (un any després de Txernobil) havien entrat en crisi. En un moment on s'havia perdut la noció d'utopia, es volia recuperar a través del treball de diversos artistes.

⁸⁰ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1066. Entitats Taller de Pubilla Casas. 1987

⁸¹ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1066. Entitats Taller de Pubilla Casas. 1987

“ a) recercar quines són les motivacions dels grups constituïts. b) de quina manera cooperen, c) quin és el resultat del treball col·lectiu”.

L'exposició havia de respondre aquests tres interrogants formulats bàsicament pel professor Hamdi el Attar, promotor del projecte. Cal afegir que la intenció de l'exposició no era, doncs, donar una visió històrica o retrospectiva dels grups d'artistes, sinó més aviat donar un panorama dels grups contemporanis.

La recepció de candidatures es perllongà fins el 31 d'octubre de 1986. El desembre de 1986 el

TPK va rebre una carta de Karin Ohlenschläger, del Espacio P del Museo de Arte Moderno de Madrid:

<como colaboradora de España en la Exposición K18 “Gruppenkunst” en Kassel en 1987, he estado recientemente en Alemania para hablar con el director de la exposición, Hamdi el Attar, sobre todos los proyectos esperados. Le interesó sobre todo vuestros proyectos de Containers de basura y os pide si es posible que le mandeis un proyecto similar para un tranvía, manipulado desde dentro y fuera>⁸².

El 22 de gener de 1987 l'organització remet un contracte al TPK per tancar les condicions de participació al certamen amb l'obra “Instalation for a Tramway” (instal·lació per a un tramvia); el contracte fou signat per Xaro Castillo per part del grup d'artistes del TPK. A continuació remetien un certificat de participació de data 20 de febrer de 1987 per “a qui pugui interessar”. Una carta del professor el Attar on comunica que ja té el tramvia i pregunta quan arribaran i quants artistes seran, a més de quant de temps preveuen per desenvolupar el projecte. Pel catàleg de l'exposició demana fotografies i una descripció del projecte

Finalment el grup del TPK, integrat per Agustín Fructuoso, Xaro Castillo, Paco Saura, Juan García i Javier Peinado, participarà com a únics representants de Catalunya. El projecte que després s'anomenà “**Un tranvía llamado deseo**”, manipula un tramvia de Kassel. Aquesta intervenció artística en un element urbà, va arribar a fer-se i a utilitzar-se per la gent durant els tres mesos que va durar la mostra, del 13 de juny al 20 de setembre de 1987. El tramvia va convertir-se en una mena de “escultura rodant”, o així ho volien els

⁸² Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1066. Entitats Taller de Pubilla Casas. 1987. Carta de Karin Ohlenschläger, del Espacio “p”, carrer Nuñez de Arce, 11-2313111, Madrid, al TPK, 15 de desembre de 1986.

seus creadors, on la seva manipulació havia d'aconseguir canviar la sensació que produeix la utilització quotidiana d'un tramvia, no només a nivell visual, sinó a altres nivells, com la percepció tàctil o espacial. El TPK per tal d'aconseguir una unitat entre l'interior i l'exterior, parteixen de la idea de "terra":

<tierra que produce en nosotros sensaciones táctiles al pisarla y tocarla, sensaciones visuales de formas y colores, tierra como soporte a ancestrales necesidades de expresión plástica, tierra como forma cambiante que en su cambio nos intenta seducir haciéndonos recorrer distancias que no lo son y que nos obligan no sólo a caminar sino a pisarla, a tocarla con las manos y a amarla>⁸³.

Juntament amb la idea de "terra", van treballar els conceptes de "femení" i "masculí", i per aquest motiu, els participants van distribuir per tot l'interior del tramvia una sèrie de volums rodons i de formes allargades que no deixaven veure la seva estructura. Les superfícies de les parets, sostres i seients van ser utilitzades pels diferents membres de l'equip, com a suport per desenvolupar individualment la seva simbologia plàstica (dibuixos, inscripcions, etc). A tot el tramvia, van dominar els colors calents (grocs, ocres, vermells, sienes) i els materials (goma - espuma folrada amb lona, fibra de vidre i pintura plàstica), van ser escollits tant per necessitats plàstiques com per la seva funció i duració.

El TPK va avaluar molt positivament aquest projecte, destacant en moltes ocasions el perquè aquest fet ha estat significatiu per a ells. En primer lloc, culmina un procés de treball nou, dels muntatges col·lectius, a l'ensenyament plàstic; en segon, tots els grups de la K-18 estaven formats per professionals, amb la qual cosa el procés d'aprenentatge s'integra en el procés de creació; a partir d'aquest fet altres escoles contacten amb el TPK i estudien els seus mètodes; a partir d'aquesta intervenció es comenta el treball del TPK al món artístic, fet que el permet transcendir la seva situació geogràfica per primera vegada a la seva història i començar a ser un punt de referència als treballs d'investigació plàstica; marca el final d'una etapa en la que era important la contribució del professor en l'elaboració i en la realització del projecte

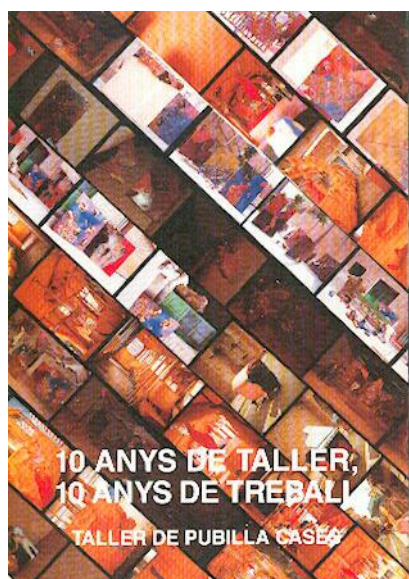
- **Celebració dels "10 anys de taller, 10 anys de treball".** Activitats i exposició inaugurada amb la instal·lació "Génesis" el 2 de desembre de 1987 al Centre d'Art Alexandre Cirici de l'Hospitalet. Amb el suport de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports i la Diputació de Barcelona, va durar fins el 16 de desembre. Tothom va participar. Es tracta d'un projecte realitzat per quinze alumnes del taller a partir del projecte d'un d'ells, i quatre alumnes de la Facultat de Belles Arts de Barcelona. Muntatge de 70 embuts, on circula aigua de colors i dirigit per Monte Montero.

Amadeu Juan i Prat, Ponent de l'Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports i Marie-Claire Uberquoi, crític d'art, van escriure els textos del programa de mà. Juan i Prat deia

<Les exposicions individuals dels seus membres, el treball pedagògic que venen realitzant a l'Hospitalet en els darrers anys, la seva participació com a col·lectiu a la Documenta de Kassel, són una prova objectiva de la seva importància. Però més enllà de les dades estadístiques, queda el seu valor com a testimoni constant de la capacitat creativa d'aquest immens conglomerat humà que és l'Hospitalet⁸⁴.

Marie-Claire Uberquoi parla així de les experiències del TPK:

<els fundadors del TPK, la Xaro Castillo i l'Agustí Fructuoso han enfocat l'ensenyament de les arts plàstiques com un treball d'equip, viu i dinàmic, on els participants han de fer front, de manera directa, a una tasca creativa determinada. És així com els alumnes esdevenen col·laboradors implicats en la realització de projectes concrets, com poden ser un entorn escultòric, una intervenció al carrer o una escenografia per a ballet o teatre. (...) En les creacions del taller de Pubilla Cases ha existit sempre una estreta relació amb l'espai, tant en el sentit escultòric com en el teatral. Encara que, generalment, no han estat concebudes per a un lloc determinat –llevat de quan es tracta d'un encàrrec –, hi observem una preocupació permanent pels volums i per la “mise en scène”. Tots els muntatges fets fins ara s'han caracteritzat essencialment per l'esperit lúdic que els anima i que els confereix una força molt encisadora⁸⁵.

Relacionat amb l'exposició el 2 de desembre de 1987 a les 18 hores va celebrar-se al saló de plens de l'Ajuntament la taula rodona: “Espais marginals de

creació: K-18 una experiència”, “Sobre la participació del Taller de Pubilla Cases a Kassel”.

Van participar Amadeu Juan i Prat, Tinent d'Alcalde i Ponent de l'Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports, Hamdi el Attar, director de la mostra “Art Work” de Kassel, Marie-Claire Uberquoi, crític d'art, Glòria Picazo, crític d'art i Agustín Fructuoso, del TPK. El debat va ser moderat per Josep Parera, Director del Centre d'Art Alexandre Cirici i amb la presència de l'alcalde de l'Hospitalet

⁸³ Arxiu Municipal de L'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1066. Entitats Taller de Pubilla Casas. 1987

⁸⁴ Programa de mà de l'exposició feta pel TPK al Centre d'Art Alexandre Cirici amb motiu del seu desè aniversari, del 2 al 16 de desembre de 1987.

⁸⁵ Programa de mà de l'exposició feta pel TPK al Centre d'Art Alexandre Cirici amb motiu del seu desè aniversari, del 2 al 16 de desembre de 1987.

- **Desenvolupament del projecte “Nacimiento de la Citerea”.** Parc de les Planas, l'Hospitalet (juny de 1988). Encàrrec de l'Aula de Cultura de la Florida. Continuava en la línia dels muntatges pedagògics del Taller. Es tractava de treballar amb els alumnes en un espai a l'aire lliure, molt gran i amb condicionants físics, com són la forma de la plaça, i la verticalitat del rellotge. Es van realitzar plànols, dibuixos, i una maqueta a escala per presentar-los a l'Aula juntament amb el pressupost. Figura femenina realitzada amb peces entre dos i quatre metres d'alçada, emergint del ciment de la plaça, realitzada amb escaiola i pintada posteriorment. Aquest muntatge va permetre que l'alumnat treballés amb plànols, maqueta, domini global d'un espai gran i a l'aire lliure, realització de volums per separat (pensant en el conjunt), procés tècnic: realització d'estructures metàl·liques, escaiola, llimar i pintar i l'elecció de colors. Van participar 28 persones.

- **El projecte “16 más 1” de 1988.** Galeria Noglebaeck, Odense, Dinamarca. Durant el mes d'octubre, exposició en la que participen Angel Arjona, Teresa Cardeñosa, Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Ives le Guellec, Conxa Ibàñez, Nieves Laviña, Carmen Marcos, Olga Martínez, Montse Montero, Manuel Morales, Adelaida Murillo, Ester Orta, Carlos Pinela, Ana Recio, Carmen Sánchez i Manuel Zafra.

- **Entre maig i juliol de 1989 el TPK va treballar en el projecte “Intervenciones” a l'Aragó.** *El Juego de la Oca* fou una instal·lació itinerant durant 64 dies per diferents poblacions d'Aragó, encàrrec de la Diputació General d'Aragó⁸⁶. José Luis Melendo -tècnic que era a Kassel al 1987 i es va interessar pel TPK- i Paloma Subias, del Departament de

⁸⁶ “Intervenciones” *El Juego de la oca*, va ser un muntatge que va itinerar de maig a juliol de 1989 per les següents localitats: Fuentedetodos, del 6 al 18 de maig, al carrer i sala d'exposicions; Tarazona, del 20 de maig a l'1 de juny, carrer i Casa de Cultura; Fraga, del 3 al 15 de juny, passeig Barrón i Palacio Montcada; Calamocha, del 17 al 22 de juny, plaça del Peirón i sala d'exposicions; Monzón, del 24 al 29 de juny, carrer i Casa de Cultura; Barbastro, de l'1 al 8 de juliol, carrer i Sala d'Exposicions.

Cultura, de la Diputació General de Aragó van encarregar-se de la coordinació de l'exposició. Es tractava d'un muntatge d'Agustín Fructuoso amb assessorament i coordinació de Xaro Castillo, on van col·laborar: Angel Arjona, Marina Borda, Teresa Cardeñosa, Nieves Laviña, Olga Martínez, Montse Montero, Chari Mur, Ester Orta, Ana Recio, Carmen Sánchez, Manuel Zafra.

La proposta del TPK constava de tres parts: realització plàstica de l'obra, edició d'obra serigràfica i un catàleg. La realització plàstica va consistir en dotze escultures que es van disposar formant un recorregut i de nou taules que composaven un jardí

al final del joc. El text de presentació, escrit per Agustín Fructuoso, deia:

“ Al realizar un montaje lo que me propongo es “sacar” de mis cuadros los elementos que más me intrigan y situarlos en otro espacio, en el que, dadas las características especiales que concurren, en él (de dimensiones, de contexto, de tiempo), adquieran otra fuerza y otro sentido que el que tenían en dos dimensiones, y al tiempo que esto me sirva para reflexionar sobre la búsqueda y desarrollo de un lenguaje personal que me “vaya” expresando. El juego de la Oca, como a todo o a casi todo, se pueden hacer diversos tipos de aproximaciones: míticas, antropológicas, cabalísticas, etc., a mí lo que me gusta hacer es desarrollar imágenes a partir de las sugerencias simbólicas del juego, ponerlas en relación y a ver que pasa, es decir, usar del juego los componentes que tiene de racionalidad y casualidad para producir unos hechos nuevos y diferentes. Al tiempo ocurre que “sé” que el método anterior, en el fondo es un medio de “aprendizaje” para llegar a entender los componentes de riesgo, azar, inteligencia y dramatismo que existen en el jugar, pero no tengo prisa en llegar a este entendimiento, creo que el llegar antes al “jardín de la oca”, lo único que comporta es el dejar de jugar, y de momento no quiero que se acabe el juego”⁸⁷.

Un cop acabada la itinerància per l'Aragó, la instal·lació va ser exposada el mes de juliol al parc de Les Planes de L'Hospitalet i les serigrafies exposades a l'Aula de Cultura de La Florida.

- **Participació en Abattoirs 1989.** El juliol de 1988 el grup francès Lezard Plàstic convida al TPK a una mostra internacional de col·lectius artístics que es celebrarà a Marsella l'estiu següent. El TPK va ser seleccionat per aquest col·lectiu, l'ajuntament de Marsella i el Ministeri de Cultura francès a aquest

⁸⁷ Programa de mà d'“Intervenciones” El Juego de la oca

centàmen amb motiu de la commemoració del Bicentenari de la Revolució Francesa (1789-1989)⁸⁸. Aquest fet és l'origen de la celebració, dos-cents anys després de la Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà. El Taller és convidat amb dotze col·lectius – seleccionats entre els 44 que havien participat al certàmen de Kassel l'any 1987, entre els que havia, aquest cop, un col·lectiu madrileny “Mareta Espinosa”. El TPK presentarà el projecte **Un jardín burgués o dos tetas tiran más que cien carretas**, en què van participar Agustín Fructuoso, Xaro Castillo, Ester Orta, Ángel Arjona, Montse Montero, Marina Borda i Chari Mur. El treball, que feia referència al quadre-emblema de la Revolució Francesa d' Eugène Delacroix, “La llibertat guiant al poble”, tenia com a protagonista al producte més genuí de la Revolució Francesa: el burgès, i els seus elements més característics, el jardí –com a senyal de posició econòmica-, i la natura morta – com a típica pintura decorativa de la seva casa que substitueix als retrats aristocràtics. La instal·lació, ubicada als espais de l'antic escorxador, consistia en la plasmació d'un jardí burgès a partir d'un muntatge-jardí de 250 petites escultures de tema eròtic i tres “taules-bodegons” dedicades a diferents pintors francesos. També hi havia casetes de gossos amb forma de genitals, i una televisió amb una imatge fixa davant un silló que representava la passivitat burgesa.

La mostra es va fer durant tot l'estiu de 1989 i va ser visitada per més de tres mil persones. Des del 15 de maig fins al finals de juny, es van instal·lar els treballs artístics, que van ser mostrats durant els mesos de juliol i agost, amb performances i concerts de música. El 14 de juliol es va fer una gran festa commemorativa.

- Després d'aquest treball, el taller va estar convidat l'any 1990 a participar en altres mostres a França: **Galerie Yves le Guellec**, AUCH 3200 24 Rue Daumesnil. Alain Alquier, Marta Cabeza, Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Yves le Guellec, Emilia Perucho, Pinela, Toni Rovira, Pierre Raynal.

▪ **15 més 1. Galeria Nils Sidodubelle, Odense, Dinamarca. 1989**

- **Barcelona - Seattle. Artist to artist. Projecte de 1990** al Seattle Central Community College Art Gallery, Seattle, USA. obres de petit format. Exposició del 18 al 29 de setembre de 1990.

1989” van trobar-se diverses tendències artístiques: videoart, instal·lacions i performance. Aquesta mostra celebrada a Marsella, el col·lectiu francès Lézard Plastic convida a : Taller de Pubilla Kasas, Concours d'Elégance, Kumquats-Art Attack, Dépanne Machine, Produzioni Normali, Singende Würmer, Banlieue-Banlieue, Léviathan-EXR, Co-Incidences, Soweto Action, Kaléidophone, Eugenia Funes, Jikuros-Köln 1, WielkaPolska, C Comme Ça, Radical-Zur i Zzot.

Mostra col·lectiva del Taller en Seattle (EEUU) i posteriorment a Vancouver, (Barcelona-Seattle). Galeria Columbia, Vancouver (USA) (21 participants) . obres de petit format. A partir d'aquestes exposicions, muntaran una conjunta amb artistes americans a l'Institut Americà de Barcelona

- **Arte y Periferia, a Freyming-Merlebach.** Invitació de l'Ajuntament de L'Hospitalet a realitzar una ponència entorn als seus mètodes de treball en els encontres europeus, sobre el desenvolupament de la cultura a la perifèria de les ciutats, (nord-est de França).

- Des d'allí marxaran directament a Berlín, per tal de **formalitzar l'intercanvi amb el centre cultural Schlesische 27, Berlín**. Es tracta d'un centre que desenvolupava les especialitats de pintura, escultura, instal·lació, vídeo, teatre i literatura, impartits per professionals. Schlesische 27 és un centre pilot dins la xarxa de centres subvencionats per la Comunitat Econòmica Europea. S'inicia una relació molt fructífera amb molts intercanvis i tallers compartits entre els dos centres: Tallers de pintura, instal·lació i vídeo (Del 14 al 24 de maig de 1991);

- El taller és convidat a Metz a explicar el seu treball educatiu. 1990

- **Festival Abattoirs 91.** Marsella. França. El col·lectiu Lezard Plastic torna a convocar un festival d'art de grup en els Abattoirs, ampliant la participació de col·lectius artístics d'arts plàstiques i també teatrals, i es plantegen la possibilitat de celebrar una mostra bianyal.

- Intercanvis amb **Jugend und Kulturzentrum Schlesische 27, Berlín**. 1991 El 1992 es repetirà l'experiència al taller de vídeo; taller d'escultura i taller de pintura vuit persones del taller, en cada taller

- **Exposició col·lectiva al Centre Cultural Tecla Sala, 1991.**

- **Taller de pintura a Clermont-Ferrant (França)** Juny de 1992. 8 persones del taller

- **Taller d'escultura a Pais de Gales (Anglaterra).**1992 Vuit persones del taller. Centre Walles Community. Tallers de pintura, escultura i instal·lacions.

- **Tallers de pintura i escultura al Centre Gallus de Frankfurt.** 1992

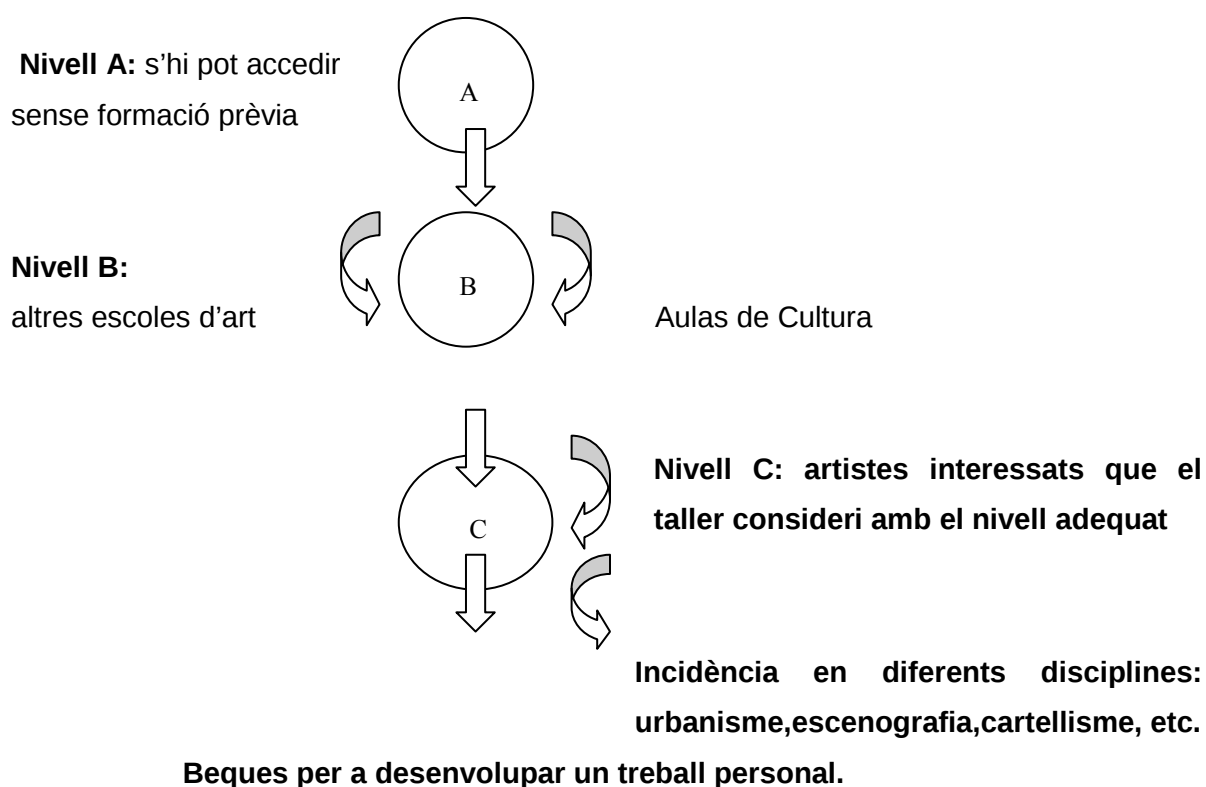
2. Projecte d'endegament de la nova escola

El treball al TPK sempre ha distingit entre:

A) Mètode pedagògic per a adults

B) Mètode pedagògic per a infants

A). Treball amb adults. A partir del curs 1987-1988 el TPK es dota d'una nova estructura o itinerari de grups classes per a adults en el taller. Reproduïm aquí l'esquema:

El TPK es proposa treballar amb dues especialitats diferents (pintura i ceràmica-volum), dividides en tres modalitats de treball o nivells A, B i C. Ambdues especialitats el TPK les entén en el seu sentit més ampli i només limitat pels interessos dels artistes que s'agruparan a algun dels tres nivells creats:

modalitat A

de nivell bàsic, s'hi accedeix sense preparació prèvia. L'objectiu és l'adquisició del llenguatge plàstic i la introducció als diferents llenguatges artístics. nivell inicial d'aprenentatge. En aquest nivell es treballen els "rudiments del llenguatge artístic": forma, volum, color, composició i tenen un desenvolupament en el que el seu objectiu és preparar

a l'alumnat per tal d'accedir al nivell B El temps de permanència és indefinit, condicionat únicament per la demanda. Dies alterns

modalitat B

es matricularà els artistes que hagin assistit a la modalitat A o a una altra escola d'art, o aun taller de plàstica d'una Aula de Cultura. En tots els casos el TPK ha de considerar que es reuneixen les condicions necessàries. L'objectiu d'aquest nivell és profunditzar en els diferents llenguatges artístics i adquirir un mètode de treball per al desenvolupament d'un llenguatge personal. S'estudien els diferents tipus de llenguatge artístic a partir de la Història des d'un punt de vista pràctic, treballant sobre els conceptes semàntics del llenguatge artístic, per aconseguir un procés de treball lògic i amb un objectiu. Dos anys, amb classes diàries en pintura i alterns en ceràmica-volum

modalitat C

Després de cursar dos anys de la modalitat B, després de cursar estudis a la Facultat de Belles Arts o Escola d'arts i oficis o els artistes amb una línia personal definida els interessa assistir a tallers. Treballen els alumnes que ja desenvolupen un tipus d'obra personal. L'objectiu d'aquest nivell és desenvolupar un mètode de treball personal, amb el que puguin plantejar i elaborar els treballs, on cobra molta importància la reflexió, com a motor de la pràctica artística El temps de permanència és indefinit condicionat únicament per la demanda.

Com a final del procés es creu de gran interès aconseguir recursos per a gestionar beques per a promocionar espais de treball comuns als artistes que havent cursat dos cursos de nivell C es plantegin realitzar un treball personal. Els espais haurien de ser renovats en funció del resultat del treball obtingut.

L'estructura de les aules havia de quedar doncs:

-ceràmica-volum: nivell A = ceràmica, modelat
nivell B= ceràmica, modelat
nivell C= taller

-pintura: nivell A = dibuix, pintura, modelat i gravat
nivell B= dibuix, pintura i gravat
nivell C= taller

Es proposa així mateix impartir tres seminaris anuals (un per trimestre) adequats a les necessitats de cada nivell. En aquests cursos es contractarà professionals competents reconeguts, tant pel que fa al seu treball pràctic, teòric o metodològic. Alhora es volia establir un número indeterminat de xerrades puntals sobre temes d'interès.

El desenvolupament d'aquest projecte pedagògic en el període 1987-1992 fou aquest:

- **El Taller d'escultura ceràmica-volum**

Va començar a funcionar des de setembre de 1988. L'objectiu d'aquest era posar-lo en funcionament durant el curs i potenciar el seu desenvolupament. El balanç inicial d'aquest taller del curs 1988-89 fou positiu, perquè hi havia tres alumnes, un mestre i una alumna d'arts i oficis, fet que fa alt el nivell de la classe. Hi havia pocs alumnes, cosa habitual en els tallers d'escultura de les escoles artístiques, però això permet muntar un taller amb els materials adequats per treballar en un futur tot tipus de projectes.

- **Tallers puntuals**

-El taller organitza un taller pràctic de serigrafia. 1988, 1989, tres hores diàries. Professora: Ester Orta, llicenciada en Belles Arts. Nombre d'alumnes: entre 15 i 18 places anuals. Programa: preparació de la pantalla; tècnica de serigrafia i estampació. Avaluació: fou alt el nivell de treballs, ja que es van inscriure alumnes de la Facultat de Belles Arts de Barcelona i altres escoles. Algunes d'elles s'han inscrit posteriorment als cursos de pintura del taller.

-Taller de pintura d' Enrique Brinkmann. 1989. Va coincidir amb l'exposició de l'artista a la Sala Gaspar de Barcelona. Durada: una setmana. Programa: taller d'experimentació de formes fortuïtes a partir de la tècnica de decollage. Abans de realitzar el taller es va fer una visita comentada a l'exposició. Nombre d'alumnes: 19

- **Seminaris puntuals**

-Seminari d'Història de l'art del segle XX 1988 Horari: deu classes de dues hores cadascuna. Professor: Angel Arjona, llicenciat en Belles Arts. Nombre d'alumnat: 26 alumnes –alumnes del taller, alumnes de la facultat de Belles Arts i alumnes d'altres escoles i llicenciats en Història de l'art. Nivell d'alumnat correcte. Objectiu: divulgar visualment les obres i estils més importants del segle XX i profunditzar en els conceptes més importants dels artistes. Es repetirà el 1989

-Seminari sobre aspectes conceptuals en el tractament de l'espai Professor: Luis Doñate. Programa: tractar la importància adquirida per l'escultura en els últims temps i la dificultat de comprensió d'aquesta, donades les tendències neoconceptuals. El programa del seminari feia referència a l'estudi de l'espai com concepte poètic i il·lusori i a l'estudi de l'objecte, com fet de referència, més que com objecte en si.

- **Beques a l'estranger**

-L'any 1988 l'**Associació AFSE, lligada al Consell d'Europa**, concedia unes beques a Espanya per a la realització d'estudis vinculats amb pràctiques artístiques. El taller va presentar una selecció d'alumnes capacitats per l'aprofitament d'aquestes beques. Van ser atorgades tres beques a tres alumnes del taller: Montse Montero: Odense, Dinamarca. Nieves Laviña: Odense, Dinamarca Paula González: Amsterdam, Holanda

El 1989 es canvia el plantejament dels tallers: s'opta per cursos de pintura, escultura i de gravat, que es divideixen en tres nivells. En aquesta divisió de nivells i tenint en compte la tendència actual en el camp artístic de la integració de matèries, s'ha optat per interrelacionar la pintura, l'escultura i el gravat. Així tots els alumnes desenvolupen les tres disciplines en els nivells A i B i passa a ser optatiu en el nivell C.

Nivell A: es treballa sobre la introducció als elements d'anàlisi de l'obra artística i del llenguatge plàstic. 20 alumnes.

Nivell B: s'introdueix a l'alumnat en la recerca d'un llenguatge artístic propi, a partir del que ells anomenen "la morfologia de la expresión plástica". 13 alumnes.

Nivell C: treballen aquells alumnes que ja investiguen sobre el seu propi llenguatge. 7 alumnes. A més a més a més continuen utilitzant les instal·lacions com a lloc de treball on els alumnes més preparats poden desenvolupar un coneixement espacial, plàstica i de materials.

Les instal·lacions seguiran tenint una importància fonamental en l'esquema de treball del taller. Consideren que es tracta d'un treball interesantíssim i que són una de les aportacions més originals del taller a la pedagogia plàstica:

<el uso de realizaciones artísticas concretas de manera reiterada como ampliación de la labor pedagógica. Además consideramos que es totalmente positivo el reconocimiento a nivel internacional de nuestro trabajo en el campo de las instalaciones y del trabajo en colectivo>⁸⁹.

⁸⁹ Arxiu documental TPK. Memòria 1989.

B) Mètode pedagògic infantil

EL TPK planteja així el primer curs infantil a Can Serra.

<en este curso se impartirán los conocimientos y técnicas habituales en el programa del taller. El objetivo es además de divulgar la plástica a nivel de base, el crear un campo de experimentación plástica para codificar una metodología de trabajo en posibles futuros cursos para maestros.>⁹⁰

Programa:

- desenvolupar un coneixement pràctic de les tècniques (cera, paper maché, gravat, escaiola, etc.)
- treballar sobre la capacitat psicomotriu del nen, relacionando esto con unos inicios elementales en lo que se podría llamar lenguaje plástico a través del resultado.

avaluació: resultat molt positiu del treball de l'alumnat que s'incorpora a les classes del adults

L'any 1989 presenta 25 alumnes de fins a 13 anys i un programa diferent:

treball enterament experimental, on es treballen els següents conceptes:

- estudi de l'evolució de l'aspecte psicomotriu a través de la realització de treballs
- evolució de la comprensió i el coneixement a través de l'anàlisi de les formes naturals, obres artístiques
- desenvolupament de la capacitat de síntesi a través del treball d'anàlisi. En aquest apartat es fan treballs grans on el nen s'impliqui totalment, tant a nivell físic com mental.
- Es dóna importància al treball interdisciplinari "de manera que algo realizado en plano lleva a algo realizado en volumen y al revés, hasta llegar a introducir en la enseñanza el concepto "espacio".

Es proposa formar dos grups quan puguin disposar dels nous locals del Patronat Municipal de Cultura. Continuar treballant en el terreny de la investigació plàstica. Es plantegen la possible publicació d'un llibre que reculli l'experiència del taller en aquest camp (mètodes de treball del professorat, dels nens, anàlisi de treballs, tècniques, etc.)

<que dadas las características sociales de l'Hospitalet hace que sea diferente a cualquier otro taller>⁹¹

⁹⁰ Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Arxiu Administratiu. Número d'expedient, 1066. Entitats. Taller de Pubilla Casas. Projecte any 1987.

⁹¹ Arxiu documental TPK. Projecte 1989.

C. Diversificació del finançament: els Cursos de l'INEM (1987, 1988 i 1989)

Els índex d'atur a la ciutat en aquest període eren⁹²:

any	Població activa	atur
1986	110.172	26'6%
1987		25'5%
1988		22'1%
1989	110.291	17'3%

Es tractava de cursos adreçats al món laboral més que a la creativitat artística, però impartits per llicenciats en Belles Arts. Es fan tècniques que fins aleshores el taller no podia assolir per problemes pressupostaris com ara: serigrafia, insolació de clichés, modalitats de disseny, tota mena de motllos, etc. En les diferents valoracions

- l'any 1987 els locals del taller es van utilitzar per impartir cursos de l'INEM en quatre modalitats: gravat, modelat-buidat, pintura i dibuix.

- L'any 1988 de gener a maig 1988 d'octubre a desembre s'imparteixen cursos de gravat i modelat-buidat a un segon nivell (per tal de donar una major especialització en el treball). Els cursos de gener a maig són d'un nivell inicial –s'ensenyen els conceptes generals de cada matèria. Els cursos de Pintura i Dibuix artístic no es van impartir en un segon nivell, perquè estaven fent una reestructuració dels mateixos, donat que la seva complexitat requereix diferents nivells d'estructuració. Horari: quatre hores cada dia. Nombre d'alumnes: quinze alumnes cada grup

- Les perspectives dels cursos de col·laboració amb l'INEM per l'any 1989, no apuntaven ja fer els cursos de pintura i dibuix artístic. Un objectiu que es plantejava el taller, era mantenir un curs continuat de gravat, serigrafia i tècniques d'estampació, com ja havien introduït l'ensenyament de l'escultura de forma continuada. També els cursos de modelat-buidat de nivell II i de gravat nivell II, així com treballar en col·laboració amb el centre Cobalto de l'INEM (vinculant els cursos que imparteix el taller i els de l'INEM). També va estudiar-se la possibilitat d'introduir l'ús de l'ordinador i les noves tecnologies. Finalment, l'any 1989, amb un nombre d'alumnes de 15 cada grup, van impartir-se els següents cursos:

Durant el primer trimestre de l'any:

- Curs modelat-buidat

⁹² Segons l'Anuari CEL'H.

- Curs de Gravat

I durant el tercer i quart trimestre:

- Curs de modelat-buidat : . Es va fer del 7 al 30 de setembre, de 9 a 14 hores. El programa del curs consistia en:
 - introducció al modelat
 - motlles ceràmics
 - motlles de silicona
 - prototips per a la indústria
 - elements ornamentals en escaiola
- Iniciació a la il·lustració (en col·laboració amb el centre Cobalto de l'INEM)
- Curs d'amplia base per disseny en general. Per poder accedir després als cursos de disseny industrial, moda i estampació al centre Cobalto, de l'INEM. Es va fer del 7 al 30 de setembre, de 9 a 14 hores. El programa de curs consistia en:
 - introducció al dibuix tècnic
 - introducció al color
 - conceptes de composició modular
 - conceptes de disseny gràfic

Els docents que van participar van ser:

- Dibuix: José Maria Talavera y Rodríguez de la Fuente, llicenciat en químiques i pintor
- Gravat/ curs d'amplia base: Ester Orta, llicenciada en Belles Arts
- Pintura e iniciación a la ill·ustració: Adelaida Murillo, llicenciada en Belles Arts
- Modelado i buidat d'escaiola: Ángel Arjona, llicenciat en Belles Arts

IV. EL SEGON TRASLLAT: EL TPK

AL CENTRE CULTURAL TECLA SALA.

Un canvi de segle

El Centre Cultural Tecla Sala està situat a una antiga fàbrica tèxtil adquirida per l'Ajuntament de l'Hospitalet l'any 1986⁹³. Aleshores hi havien diversos projectes per al centre: en una primera fase hi havia uns espais de producció, ocupats per diferent gent: de teatre de l'Hospitalet com el GAT, Al Víctor, La Fura dels Baus, espais dedicats a la recerca musical, la nau principal compartimentada per a espais de treball d'artistes plàstics (artistes visuals que feien aquí una producció, i després cedien una obra per Fons d'Art Municipal). El Tecla Sala convivia amb el Centre d'art Alexandre Cirici, on es programaven les exposicions d'art contemporani, per tant es va considerar que a l'obrir aquests espais d'aquí, potser tenia més sentit que aquests espais es destinessin a exposicions de format més gran. El director del Centre d'Art Alexandre Cirici en aquell moment era Josep Parera, i ell va fer la programació d'exposicions, Xavier Gil n'era més aviat el director-gerent:

A finals dels anys 80 es recupera l'edifici, es fan algunes exposicions com la de Guinovart. L'exposició antològica del Guinovart *Guinovart, itinerari 1948-1988* va ser la primera exposició gran que es va fer aquí, la d'Hernández Pijuan, Tropismes de la Fundació La Caixa, etc. La fàbrica estava constituïda per diferents espais: La nau principal, l'edifici Molí, altres naus annexes, algunes remodelades com és la nau on està el TPK, o enderrocades. Després hi hauria la remodelació del jardí, la caseta modernista, etc.

<A partir d'aquest projecte que es tira endavant amb l'anterior legislatura, l'any 1995, es feia el projecte: aquí s'ubicarà la biblioteca central, hi haurà doncs el centre d'exposicions, hi ha el punt de suport de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), el taller d'arts plàstiques TPK, etc. I a partir d'aquest projecte, es quan comença la remodelació física dels espais es fa pensant en els projectes concrets de cada un.

L'any 1988/89, es quan comencen les activitats. 1989/90 es fa l'exposició del Guinovart. Al 1988/89 es fan tallers, stage d'estiu per exemple amb la Fura dels Baus, sèrie d'accions, coses vinculades amb el Festival del Grec, etc. més tard es quan vindrà el TPK>⁹⁴.

El 22 de maig de 1992 es signa el conveni anual entre l'Organisme Autònom Municipal de Cultura, i el TPK per tal de renovar el conveni. Prèviament a aquesta renovació, el TPK plantejava un canvi de local per poder ampliar la seva oferta a molta més gent. En aquest conveni, el TPK es comprometia, entre d'altres coses, a dur a terme el projecte d'activitats presentat, on es comprometia a continuar la normalització de les activitats que realitzava, consolidar el projecte endegat, mantenir l'estructuració dels cursos, per nivells: cursos de

⁹³ La Fàbrica va ser reivindicada com a centre cultural metropolità de patrimoni industrial, en les primeres Jornades d'Arqueologia Industrial de Catalunya, celebrades l'any 1988 a l'Hospitalet

⁹⁴ Xavier Gil. Entrevista a Xavier Gil. L'Hospitalet, 14 de juny de 2002.

pintura per a joves i adults (nivells A, B i C), cursos d'escultura (nivell A i B) i cursos per a infants. L'entitat també es comprometia a realitzar tallers monogràfics de curta realització oberts a tothom i a donar difusió i publicitat de la seva tasca així com a donar informació a les entitats de la ciutat i a col·laborar amb elles. L'**Organisme Autònom Municipal de Cultura**, concedia a l'entitat una ajuda econòmica de tres milions de pessetes, li ofería el servei del Programa Gamma (programa d'assessorament, informació, formació i investigació envers les entitats), que es coordinava des d'ABAST i es comprometia a posar a disposició del TPK el Centre Cultural Metropolità Tecla Sala perquè pogués programar-hi activitats de rellevància d'acord amb la direcció de programes de l'equipament. Finalment, les dues parts es comprometeren a crear una comissió tècnica que estudiés el programa pedagògic que hauria de regir en la seva possible instal·lació a la Tecla Sala; aquesta comissió tècnica no va arribar a fer-se efectiva.

< queríamos que fuera más un espacio de creación, pero se convirtió más en una escuela, porque la situación física, para invitar a gente de fuera era un poco complicada.>⁹⁵

Aquell any 1992 el TPK celebra el seu quinze aniversari. Els actes commemoratius d'aquest aniversari van incloure diverses activitats i una exposició d'obres individuals entre el novembre i desembre. La mostra "**15 anys del Taller de Pubilla Casas**" feta a l'Espai S1 del Centre Cultural Tecla Sala⁹⁶, del 26 de novembre de 1992 a l'11 de gener de 1993, era una selecció d'artistes del TPK i d'altres de la ciutat. La mostra comissariada per Arnau Puig, va ser produïda pel Taller Pubilla Kasas. En aquesta mostra els components del TPK van presentar obres individuals, després de molts anys de realitzar instal·lacions col·lectives com a instrument pedagògic i eina de reflexió artística. El TPK comentava:

<havent aconseguit un prestigi internacional com a grup, era necessària aquesta exposició per poder concretar el nivell de treball individual que marqués les perspectives per als propers anys>⁹⁷.

El TPK va convidar a participar a la mostra a alguns dels artistes de la ciutat, com a representació i homenatge de totes les entitats i persones que van contribuir a formar el teixit cultural de l'Hospitalet en aquells últims quinze anys. Van participar-hi: Albert Casañé, Jaume Alert, Jordi Barba, Loles Bolarín, Xaro Castillo, Conxa Ibáñez, Olga Malavia, Héctor

⁹⁵ Xaro Castillo. Entrevista a Xaro Castillo i Agustín Fructuoso. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002

⁹⁶ El condicionament de l'espai el va fer l'Escola -Taller Tecla Sala.

⁹⁷ Fragment del text del TPK del catàleg "15 anys del Taller de Pubilla Casas". L'Hospitalet, 1992.

Milla, Montse Montero, Ester Orta, Manuel Palma, Toni Perna, Ana Recio, Tadeo Sánchez, Ferran Soriano, Matilde Vela, Floren Erretan i Agustín Fructuoso⁹⁸.

Van organitzar-se, a més, tres sessions entorn a la creació i l'ensenyament artístic, moderades per Honorio Blasco. El divendres 27 de novembre va celebrar-se el debat "*El mercat de l'art i la seva influència en la creació artística*", en què van participar: Miquel Gaspar, Sala Gaspar, Joan Pere Viladecans, pintor, Arnau Puig, crític d'art, i la Galeria RAAB de Berlín.

El divendres 4 de desembre, va celebrar-se el debat "*Problemàtica de l'ensenyament artístic*", amb Lluís Doñate, Director de l'Escola Massana (estava al programa, però després no va poder assistir-hi), Albert Gonzalo, pintor, Joan Descarga (artista i professor de la Facultat de Belles Arts de Barcelona; no surt al programa, però sí va participar), Ricardo Marín, degà de la facultat de Belles Arts de Granada i Margaret Metrás (finalment no va assistir), directora de la galeria René Metrás de Barcelona.

El divendres 18 de desembre, va celebrar-se el debat "Art i societat", en que van participar Margarita de Lucas, directora de la galeria Edume de Madrid, Francesc Miralles, crític d'art, Antoni Mercader, membre del Grup de Treball i en aquell moment, Director de Programes al Centre Cultural Tecla Sala i Marie-Claire Uberquoi, crític d'art.

Seguint amb les celebracions, el dijous 12 de desembre va fer-se una acció, entre festiva i didàctica – per a la divulgació de la tècnica del gravat-, on els artistes estaven convidats a fer un gravat de gran format amb una màquina piconadora sota la direcció del gravador Ramón Farré (autor del projecte), Conxa Ibáñez i Ester Orta.

*<Aquests quinze anys de treball, amb uns resultats notables, han generat una maduresa que exigeix una reflexió per poder-se plantejar objectius, si cap, més ambiciosos. En aquesta línia s'orienta la nova ubicació del Taller de Pubilla Casas en el Centre Cultural Tecla Sala, que obre noves expectatives de projecció i creació artística, alhora que s'arrela més en la vida cultural de L'Hospitalet>*⁹⁹.

A partir de l'any 1993, el TPK tindrà com a seu al **Centre Cultural Tecla Sala**, on se'ls hi cedeix la primera i segona planta de l'edifici Molí, uns espais de 1000 metres quadrats aproximadament. La inauguració del nou Taller de Pubilla Kasas, es va celebrar el 16 d'abril de 1993, dins el actes de les **Festes de Primavera**. El domicili social de l'entitat des d'aquell moment, i fins l'actualitat, serà Avinguda Josep Tarradellas, número 44 de L'Hospitalet.

⁹⁸ Els artistes participants per part del TPK eren: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Conxa Ibáñez, Ester Orta, Montse Montero, Matilde Vela, Tadeo Sánchez, Olga Malavia, Jaume Alert, Ana Recio i Manolo Palma.

Segons el projecte d'adequació dels espais del TPK, la primera planta tenia com a funció principal servir d'espai de gestió, aprenentatge i taller de gravat i serigrafia. Constava de catorze espais: vestíbul i passadís, secretaria, magatzem, estudi, aula, petit magatzem, escala monument, taller de material, sala d'estar, la farga, altell, espai per impressió de gravat, cambra obscura, espai per a impressió de serigrafia i serveis. La segona planta tenia com a funció principal servir d'espai de treball per a les persones del taller que preparaven exposicions, treballs de gran format o tenien un ritme de treball continuat i autònom. Constava d'estudis, magatzem, serveis i sala d'estar "el palomar". En aquest moment el TPK, també desitjava disposar dels dos pisos annexos a la segona planta, un per tal destinar-lo com a estança d'artistes procedents d'intercanvis, gestors culturals, etc., i l'altre, per muntar un laboratori de vídeo i de fotografia, i un parell de petites sales per mostrar obra dels artistes que treballaven als estudis, però això no es va arribar a aconseguir.

En una entrevista realitzada a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo el 1992 responen així la pregunta, "¿Qué representa para la evolución del TPK su inclusión en el proyecto del Centro Cultural Tecla Sala?":

<Este nuevo paso hay que verlo en el contexto de lo que ha sido la propia evolución del Taller y su relación con el resto de la ciudad. En un principio se trataba de crear algo artístico, lo que fuera, porque no había absolutamente nada. Hace siete u ocho años, lo más importante fue trabajar en equipo, adquirir el hábito de trabajar con críticos y galeristas y de presentar trabajos en exposiciones. Posteriormente, el objetivo fue que la gente que ya exponía tuviese un espacio donde trabajar cómodamente y donde poder mostrar su obra. Ahora nuestro trabajo en el Centro Cultural Tecla Sala nos va a permitir tener un espacio adecuado para impartir una enseñanza "más o menos desorganizada", que decimos nosotros, y también un área donde la gente del Taller pueda trabajar y podamos continuar con el intercambio con grupos de Marsella y Berlín con los que estamos en contacto¹⁰⁰.

Avui segueixen tenint una visió panoràmica de l'evolució de la ciutat i el taller al llarg dels vint-i-cinc anys. Quins eren i són els objectius del TPK?:

<han evolucionado como la ciudad, pero más ha evolucionado la ciudad, se han ido adaptando a la misma evolución social de la ciudad. Cuando fundamos el taller era una ciudad que en su conjunto, quizá más en el centro, había muy pocos universitarios. En la actualidad existen muchísimos más. El taller tenía la idea de ser un centro donde la creación artística fuera tan importante como la formación. De ahí el colectivo artístico. El TPK, en algún sentido, se ha anticipado en cosas a lo que la ciudad, poco a poco, posteriormente ha ido siendo. Hay una cantidad de proyectos que el taller los tenía en mente y que se han podido ir desarrollando a medida que la ciudad ha ido desarrollándose.

⁹⁹ Fragment del text de presentació del catàleg "15 anys del Taller de Pubilla Casas" escrit per Juan Ignacio Pujana, Alcalde de la Ciutat. L'Hospitalet, 1992.

¹⁰⁰ Entrevista a Agustín Fructuoso i Xaro Castillo. "El Taller de Pubilla Casas cumple quince años". En: L'H.Informatiu, número 27, octubre de 1992, pàgines 9-10.

*Por ejemplo, un tramvía de Kassel, estamos en una ciudad donde la mayoría de la gente desconocía que era la Documenta de Kassel. Hoy día ya no es así, sí que hay gente que no conoce la Documenta pero ya hay más gente que ha estudiado Bellas Artes y que la conoce. El TPK se ha anticipado un poco a lo que la ciudad ha ido desarrollando. El TPK tenía objetivos a largo plazo, ir cumpliendo a medida que la ciudad ha ido evolucionando*¹⁰¹.

El TPK esdevé en aquell moment un taller transgeneracional :

*<desde los inicios, en los que tan sólo teníamos cuatro o cinco alumnos, hubo una demanda de enseñanza y nosotros hemos procurado ayudar a la gente para que se familiarice con el oficio. Pero muy pronto aparecieron personas que venían a plantearnos sus problemas a nivel creativo y tuvimos que inventar una fórmula para ayudarles en su trabajo personal. Fue así como convertimos la propia experiencia artística en un medio para hacer el aprendizaje de la creación. A menudo se da la circunstancia que el profesor deja de intervenir y entonces es el alumno quien toma la iniciativa>*¹⁰²

El trasllat al **Centre Cultural Tecla Sala** permetrà l'arrencada dels *espais de creació*. Espais que es posen en disposició d'aquells artistes que vulguin desenvolupar un treball artístic individual al centre; d'aquesta manera quedava perfilada l'actual estructura del TPK en la que es reconeixen quatre àmbits d'actuació que es solapen i imbriquen creant un entramat: A) la formació artística (TPK formació), B) el suport i la promoció de la producció artística (TPK creació); C) un àmbit encara per concretar: la difusió de l'art contemporani (TPK exposicions) i, per últim, D) **TPK obert**, en el que s'enquadren aquells projectes que el TPK porta a terme en col·laboració amb altres entitats i institucions, com és l'exemple de "Tepekas i Quindereques", projecte que es posa en funcionament amb el suport de l'Àrea d'Educació i Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet a l'any 1997 i en el que han participat més de quatre-cents alumnes de cicle superior de primària i secundària.

La filosofia del projecte Taller de Pubilla Kasas Centre d'Ensenyament i Investigació d'Arts Plàstiques, es centra consolidar a la ciutat de l'Hospitalet un model de Taller d'Arts Plàstiques que des de l'àmbit privat compleixi una funció pública, com és l'ensenyament i divulgació de l'art i el suport a la creació artística de la ciutat. El model que es proposa parteix de la idea que en una ciutat com l'Hospitalet no pot desenvolupar un projecte ja sigui cultural o artístic elitista o per a minories. Pensen que el "fet artístic" en tota la seva importància, sense cap component afegit, semàntic o de contingut, que el trivialitzi és quelcom que tots els ciutadans tenen dret i estan capacitats per a assumir. Intenten donar una resposta de qualitat a la demanda més especialitzada, de fet al taller conviuen des de persones que mai havien tingut relació amb l'art a llicenciats en belles arts. Al llarg d'aquests anys, havien anat conformant un nucli central, entorn el que graviten les diverses

¹⁰¹ Agustín Fructuoso. Entrevista a Xaro Castillo i Agustín Fructuoso. L'Hospitalet, 11 de juliol, 2002

¹⁰² Xaro Castillo. En: Uberquoi, Marie-Claire (1998). "El Taller de Pubilla Kasas celebra 20 años en su labor de formar artistas". En: El Mundo, 2 de juny de 1998.

activitats del Taller. Aquest nucli el formen l'ensenyança artística, la creació i investigació artística.

L'any 1994 és considerat pels responsables del TPK l'any d'assentament del Taller a l'espai del Centre Cultural Tecla Sala: més quantitat d'alumnat i classes, i més qualitat en els continguts de la formació i dels treballs artístics resultants: s'augmenta la capacitat numèrica dels alumnes en més d'un 20% (de 80 a més de 100 alumnes en el mes de setembre de 1994). Alhora el TPK ha anat perfilant la línia fonamental de la seva activitat. L'essència del treball és el resultat de la lluita entre dos elements contraposats: la necessitat d'informació i formació artística que requereix un mètode d'anàlisi rigurós, dóna eines a l'artista, crea estats d'opinió a un públic més ampli, inicia en el consum de l'art i la cultura. La relació artística i amb el món de l'art actual, que requereix capacitat d'improvització, llibertat d'acció i disponibilitat per relacions que obrin diferents camins, i ajuda als artistes a autoafirmar-se i a confrontar els seus conceptes artístics amb els dels altres. El TPK s'ha esforçat en presentar el seu treball de una manera metòdica, com requereix tot projecte pedagògic, però afavorint el desenvolupament d'una amalgama vital adaptada fonamentalment a les persones que assisteixen a les seves classes.

Des del maig de 1995 el TPK formarà part de l'**Associació europea per a la divulgació de les arts plàstiques Est-West Forum**, associació de vint-i-un centres europeus de formació artística de diversos països europeus. L'objectiu d'aquesta associació és facilitar la realització d'intercanvis i posar en comú diferents tipus d'experiències. Amb seu central a Berlín, organitzaran gran quantitat de tallers artístics en règim d'intercanvi. Aquesta associació es dissolt el febrer de 2002.

El mateix any, a la vegada que s'arriba a la xifra de 125 alumnes, l'experiència del centre adquireix una dimensió teòrica digna d'estudi. Diversos entitats i estudiosos s'hi adrecen per col·laborar-hi:

El Servei de Cultura de la Diputació de Barcelona, va encarregat al crític d'art **Arnau Puig** un estudi sobre el TPK amb perspectiva de publicar un llibre. La idea era incloure aquest estudi dins una col·lecció sobre experiències culturals locals d'interès supralocal.

La Fundació Cultural Europea¹⁰³, organisme depenent de la Comissió Europea i amb seu a Amsterdam, escull al Taller juntament amb quatre centres d'ensenyança artística per a

¹⁰³ La "Fundació Europea de la Cultura", amb seu a Amsterdam, és una fundació independent que promou la participació cultural i la cooperació a Europa i arreu. Fundat el 1954 com a part de la

joves de tota Europa com a model per realitzar un estudi sobre mètodes pedagògics artístics i estudiar la possibilitat de la implantació d'un mètode comú a nivell europeu. El mateix mes de setembre de 1995 va visitar el taller una delegació per fer un informe que no hem pogut trobar de moment. El TPK va ser l'únic centre educatiu de tot l'Estat Espanyol seleccionat per la CE com a proposta pedagògica per elaborar un model d'arts plàstiques aplicable a tota Europa.

El curs 1997-98 se celebra el vintè aniversari amb nombroses activitats, però sobretot és el curs en que s'inicia la col·laboració amb els centres educatius reglats: els projectes **Tepekas i quinderekes** i, més tard el projecte **Llocs I** (curs 200-2001). Creiem que els projectes endegats en aquest període es poden estudiar agrupant d'una banda els objectius A) i D) que hem enunciat abans: formació i TPK obert; i de l'altra ens és difícil destriar els objectius de creació i difusió del grup d'artistes TPK.

Repassem primer el material relacionat amb la formació infantil i després amb la d'**adults** per acabar fent un recorregut per la nombrosíssima **difusió i creació** del centre en aquest període¹⁰⁴.

1. La Formació infantil al TPK (1993-2001)

L'objectiu pedagògic és desenvolupar la sensibilitat i creativitat del nen, profunditzant la seva llibertat de creació. El programa consta d'una sèrie de treballs en pla i en volum per familiaritzar al nen amb els més diversos materials i tècniques, amb el propòsit de facilitar diferents sortides al seu treball. Hi ha en aquest treball una exigència d'un rigor tècnic: paral·lelament a potenciar un resultat plàstic, s'ensenya al nen el respecte i el coneixement del material com quelcom fonamental en el procés creatiu. Pel que fa a la vessant conceptual l'ensenyament es basa en les experiències de Piaget, a partir de compartir

Comunitat Europea. Aquesta fundació dona ajuts i crea programes en el camp cultural, i treballa molt proper al teixit cultural en el procés d'integració europea.

¹⁰⁴ Els docents documentats d'aquesta època (del curs 1992/1993 al curs 01/02) seran:

- curs 92/93: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Ester Orta. Moltes col·laboracions de Conxa Ibáñez.
- curs 93/94 al curs 95/96: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Ester Orta, Montse Montero
- curs 96/97: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Ester Orta (fins l'any 1998, degut a la seva defunció), Montse Montero, Francisco Rubio i Marcos Prior (noves classes de còmic).
- Curs 97/98: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Montse Montero, Francisco Rubio i Marcos Prior
- Curs 98/99 fins curs 2001/02: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Montse Montero, Francisco Rubio, Marcos Prior, Adolfo Serrano i Mariló Fernández.ç

La direcció del centre: del curs 1977 al 1997: Xaro Castillo/ del curs 1997-actualitat: Agustín Fructuoso.

l'idea que l'art no és solsament un mitjà expressiu, sinó també un mitjà de coneixement i aprehensió de la realitat que contribueix de gran manera al desenvolupament intel·lectual i psicomotriu del nen. També hi ha la idea d'iniciar el nen en els nou llenguatges artístics.

Les Memòries de 1994,1995 i 1996 reflexen la pretensió d'obrir dues aules de 20 nens, encara que després s'observa que els grups ideals són de 15. L'any 1997 s'aconsegueix arribar a dues aules de 15 amb un curs netament experimental on també s'introdueix l'ensenyament de la fotografia. El 1998 l'annual festa del **Solstici** presenta una mostra dels treballs realitzats, l'exposició específica de nens i nenes realitzada al taller. Van assistir totes les famílies i el "llibre objecte manipulats" (amb diferents tècniques: serigrafia, dibuix, collage, a partir de las "greguerías" de Ramón Gómez de la Serna, presentat en el Solstici 98. Aquest any s'ha introduït al programa la vídeo performance com a continuació de l'aprenentatge de nous llenguatges artístics. El Solstici de 1999 prepara una instal·lació basada en el so. Tenint com a referent l'exposició "Voices" que van veure a la Fundació Joan Miró i una vídeoperformance amb apropiació de la imatge. El 2000 i 2001 es manté el treball amb fotografia i vídeo; aquest darrer any es presenta un curt d'animació en super 8 i el programa informàtic Flash. Al final d'aquest període se segueix mantenint un treball amb dos grups de 15 alumnes. El taller de 2001 canviarà el nom i a partir d'ara es dirà Tepekuchos

El projecte Tepekukas i quinderekes

Tepekukas i quinderekes és un programa d'educació artística dirigida a les escoles de l'Hospitalet, dissenyat i dirigit pel TPK i produït en col·laboració amb l'Àrea d'Educació i Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet. El 1997 es va presentar a l'Àrea d'Educació un

projecte de taller d'art contemporani per a escolars, i l'estructura era treballar a partir d'uns conceptes plàstics determinats i després de realitzar part del treball posar en contacte als nens amb les obres d'art o artistes que desenvolupin aquest concepte.

Per a fer aquesta proposta el TPK comptava amb un ampli bagatge dins i fora del taller: el 1983 havien realitzat ja una experiència d'impartir les classes

d'art de tercer a vuitè d'EGB en l'espai del Taller de Can Serra, van passar en total 139 alumnes els quals dins el taller i sense abandonar el programa del curs, varen realitzar feines que a l'escola eren molt difícils de fer.¹⁰⁵

L'experiència s'havia repetit el 1985 amb bons resultats, però no és fins el 1997 quan es planteja un programa específic com *Tepekes i Quinderekes*. El projecte que ja al primer curs va tenir resultats excel·lents preten aconseguir que l'art contemporani sigui més proper als infants. Es tracta d'un projecte arriscat en la mesura que els infants i joves no estan familiaritzats amb l'art contemporani, l'objectiu es centra doncs en convertir els infants no en espectadors, sinó que assumeixin el rol d'artistes.

Aquest primer curs treballa amb sis escoles, amb cadascuna es fan dues sessions de dues hores. El bloc de coordinadors va estar format inicialment per Montse Montero i Francisco Rubio (curs 1997-1998), i posteriorment per Mariló Fernández, Adolfo Serrano i Francisco Rubio.

El programa, adreçat a alumnes de primària i secundària, inclou diversos blocs temàtics: art i expressió (la figura, el rostre, la ciutat), art i individu (narracions, cos), art i abstracció (geometria, pintura) i art i idea (idea com a idea, llenguatge i sentit/llenguatge i escriptura, natura).

Els tallers de **Tepekas i quinderekes** desenvolupen un treball en el qual es pren la experiència i l'observació de la realitat com un punt de partida del fet artístic. Els treballs

¹⁰⁵ <por el taller pasan 139 niños que siguen el programa de los libros, realizando un tipo de trabajos que en el taller dadas sus características se pueden hacer, mientras que en los colegios son difícilmente realizables. Por este motivo la experiencia que llevamos a cabo el curso pasado (1982) de dar clases de plástica en horas extra-escolares en colegios, este curso no la hemos mantenido, ya que después de comprobar y analizar los trabajos de los niños en el Taller y los niños en los colegios, hemos llegado a la conclusión que en el taller se puede llevar a cabo una enseñanza y una experiencia artística más ambiciosa y real que en un colegio. Esto ocurre por los siguientes motivos:

- a) el espacio del taller se dedica únicamente a plástica, con todas las ventajas que esto conlleva consigo: espacio adecuado, materiales adecuados, el niño y el profesor no se preocupan por lo que puedan ensuciar, ya que después de esa clase de plástica el espacio no se va usar para la enseñanza de otra materia, esto hace que el niño se vuelque más en su expresión y creatividad y que el profesor no actúe coartado.
- b) Se pueden plantear trabajos más complejos con lo que se consigue que el niño vaya adquiriendo una conciencia y sensibilidad artística y que al tiempo distinga entre un trabajo artístico y un trabajo manual, que son dos materias diferentes y que en el niño desarrollan un tipo diferente y necesario de cualidades, pero que muy a menudo son confundidas en el colegio por el simple hecho de no disponer de un espacio dedicado exclusivamente a plástica, esto sin contar que frecuentemente la preparación de un maestro en plástica no es correcta.
- c) Hemos comprobado que el hecho de que en el taller trabajen personas adultas repercute favorablemente en el niño, ya que este al estar rodeado de cuadros, esculturas, etc, se integra más rápidamente en el proceso creativo, al tiempo que se le despierta la curiosidad hacia técnicas artísticas que desconoce.> Informe d'activitat del TPK de 1983. Arxiu documental del TPK.

preliminars introdueixen l'alumne en l'àmbit temàtic, la utilització de tècniques bàsiques possibilita l'experimentació conceptual. Es treballen tècniques i formats com el collage, on es pot concentrar-se en comprendre la investigació estètica alhora que es facilita la tasca projectiva de cara a la realització d'un treball final de més gran complexitat tècnica i conceptual.

El visionat de treballs d'altres artistes permet aprofundir en l'anàlisi del projecte i oferir un panorama del darrers comportaments artístics. El treball eminentment pràctic al qual se solapa la reflexió teòrica constitueix la primera part de l'activitat a l'aula-taller. A posteriori l'alumne retrobarà aquestes mateixes qüestions en el treball d'altres, en l'obra d'artistes contemporanis.

A partir del curs 2000-2001 es crea el cicle **Tepekas i Quinderekes**. L'art contemporani a l'escola en dos cursos, amb dos àmbits temàtics diferents. A més a més es comença a treballar amb fitxes artístiques. Les fitxes tenen com a objectiu facilitar la continuació, en l'àmbit de l'escola, de les experiències apuntades als tallers. Les fitxes especificaran el recorregut, àmbit de treball i feina realitzat al taller, del que s'ofereix una relació de continguts de treballs previs a l'escola, una llista de materials i una llista d'artistes de referència.

Destacar també les exposicions "Tepekas i quinderekes, l'art contemporani a l'escola" realitzades a: al Museu de l'Hospitalet i al Centre Cultural Barradas de l'Hospitalet.

El 1998 el projecte es va donar a conèixer a través de la revista Quaderns de Pedagogia. El 2000 participa també al Trans-art del Centre Cívic Sant Andreu.

El projecte "Llocs"

El projecte de **Tepeka i Quinderekes** és l'origen de **Llocs**, un projecte educatiu del TPK, que respon a la iniciativa de l'escola de l'Hospitalet **Prat de la Manta** i compta amb el suport del CC Santa Eulàlia. La col·laboració entre aquestes entitats respon a l'interès comú per redistribuir i repensar quins són els llocs on s'elaboren i es transmeten els sabers. Això fa que quedin

desplaçats els moments i els espais, no tan físics com conceptuals, en els quals, per antonomàsia, se suposa que han de donar-se certes situacions típiques: l'aprenentatge

sembla que només correspon a l'escola, l'art al museu, l'oci sempre fora de l'horari lectiu. No es tractaria tant de canviar els "papers típics de cadascú", per exemple, fer de l'escola un lloc per a l'art o per a l'oci, com el fet d'entendre que l'educació es dona a tot arreu, també fora de l'escola i en els llocs i els moments suposadament dedicats a l'art, a l'oci o al consum.

Al barri es produeixen transaccions simbòliques i processos educatius en què l'escola pot inserir-se d'una manera efectiva i contribuir en la construcció del teixit social. Amb aquest objectiu, **l'escola Prat de la Manta i l'Institut Llobregat** han tirat endavant el projecte **El barri educa**. Un dels vessants d'aquest projecte és, precisament, la intervenció en l'espai urbà que s'articula amb l'alumnat més gran a partir del projecte conjunt amb el TPK que anomenem llocs.

L'exposició – del 17 al 31 de maig de 2001-¹⁰⁶, està formada per treballs realitzats per alumnes de quart, cinquè i sisè de l'escola **Prat de la Manta** com a resultat de la primera fase del **projecte llocs**, un projecte **d'intervenció artística en l'espai públic**. El projecte vol posar en contacte als alumnes amb el barri considerant que l'educació pot anar més enllà de les aules. Els estudiants, dirigits per l'equip pedagògic de **tepekas i quindereques**, han fet una intervenció artística en l'espai públic. D'una banda han realitzat cartells que han enganxat en diferents punts de Santa Eulàlia. D'altra banda han construït plataformes plantejades com a architectures poètiques que ara s'exposen al Centre Cultural de Santa Eulàlia. Té també per objectiu aconseguir una incidència directa del treball dels nois i de les noies en el paisatge urbà, entenent la paraula *paisatge* com el conjunt d'espais, no només físics sinó també socials i simbòlics, que conformen la ciutat i el barri.

Llocs es basa en la indefinició programàtica; indeterminació que fa que els habitants del barri puguin apropiar-se dels espais, atorgant-los les més diverses funcions: lloc de trobada, descans, joc... S'afegeix al valor escultòric de les peces el seu caràcter **d'escultura social**. De forma paral·lela a l'exposició, s'han difós per tot el barri de Santa Eulàlia una sèrie de cartells que constitueixen una primera intervenció en el paisatge de la ciutat.

2. La formació d'adults al TPK (1993-2001)

¹⁰⁶ informació de premsa: diari de L'H.canal-H.net 17/5/01

Aquest ensenyament té com objectiu la discussió i el desenvolupament dels diferents discursos personals amb el propòsit d'aconseguir que cada persona cerqui el seu "llenguatge". Es dóna importància al seguiment individualitzat del treball de l'alumnat i a la potenciació de l'aprenentatge de les eines –tant teòriques com pràctiques- amb les que conta el creador artístic per desenvolupar el seu treball.

El mètode pedagògic es divideix en tres grups d'activitats:

A. Treball normalitzat

B. Cursos monogràfics especialitzats

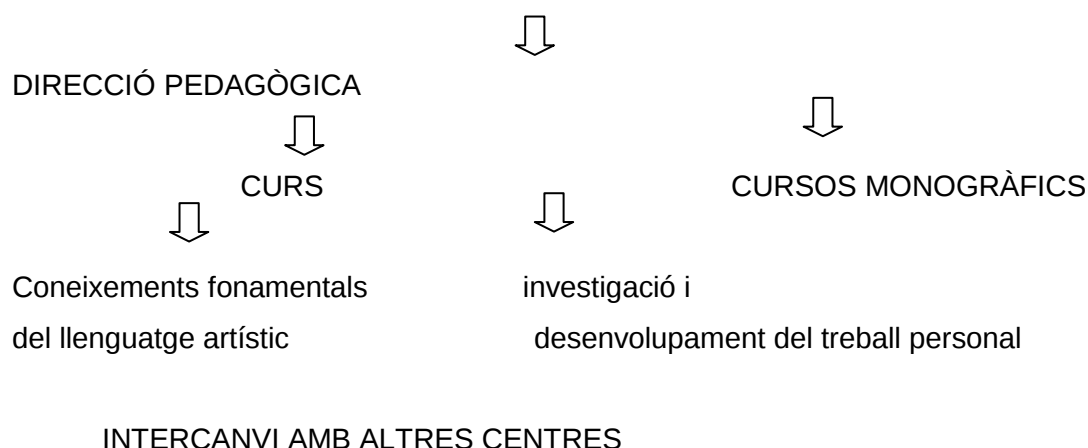
C. Intercanvis

A. Treball normalitzat

A. 1 Nivell inicial, A: 40 alumnes. Arribar a una comprensió personal dels elements que componen el "llenguatge artístic". Es parteix de l'anàlisi de la forma, color, textura, volum, etc, del natural i mica en mica es van estudiant diferents estils pictòrics i analitzant el llenguatge de cadascun dels estils. La formació es complementa amb classes de gravat.

A. 2 Nivell B: 24 alumnes. L'objectiu principal: partint dels coneixements adquirits en el nivell A es desenvolupi una recerca del llenguatge personal, amb la incorporació de formes pròpies i naturalment, amb la incorporació de significats a aquestes formes i colors. En aquest nivell es desenvolupa un programa comú basat exclusivament en qüestions tècniques com: materials, tècniques de pintura, etc, per recolzar un programa individual que s'estableix amb cada alumne personalment en base als seus objectius artístics. La formació es complementa amb classes de gravat.

A.3 Nivell C. Tallers lliures: 16 alumnes. S'articula com estudis independents, on cada persona treballa la seva obra desenvolupant els seus plantejaments personals. Per accedir a aquests espais, resulta necessari tenir un nivell adequat i s'accedeix mitjançant la presentació d'un projecte de treball. Aquest és estudiat per una comissió formada per professors del Taller, i crítics d'art. La durada és d'un curs, renovable, hi es fa una revisió trimestral del treball realitzat. Les persones d'aquest nivell són les que normalment participen en les exposicions col·lectives i intercanvis amb altres col·lectius artístics.

B. Cursos monogràfics i tallers especialitzats

Es tracta de **cursos teòrics i tallers pràctics** on el nivell de debat i discussió ajuda a fer possible entendre el significat del que està succeint en aquests moments en l'àmbit cultural i de creació artística. Són de caràcter puntual i de curta durada i donades les seves característiques fan les funcions de pont entre l'ensenyament i el món real de l'art (una actitud més social de l'artista).

El 1994 es va fer **un seminari d'art antic**, de durada de tres mesos i com a professora, la historiadora Belén Asensio. Al mateix temps s'ha completat l'ensenyament teòric amb les **classes normals d'Història de l'art** i amb **xerrades puntuals** sobre conceptes del llenguatge modern. Com a taller pràctic s'ha organitzat un de dos mesos de durada: **Màquines Poètiques**, dirigit per l'escultor Mario Herrero, on es va tractar la màquina en moviment com un fet a camí entre la poesia i l'escultura. Els resultats d'aquest taller es van mostrar a l'exposició de final de curs i van ser molt comentats per el públic assistent.

L'any 1996 es fan **diferents seminaris sobre els moviments artístics contemporanis**, des de les primeres avantguardes fins als últims **comportaments artístics i un seminari sobre el romanticisme**, estudiant preferentment la figura de David Gaspar Friedrich.

El 1996 s'inicia un cicle de debats amb artistes que estiguessin exposant al **Centre Cultural Tecla Sala**, aprofitant l'obra exposada (estar a prop de l'obra). Són debats oberts i es convida especialment a artistes de la ciutat. La mitjana d'assistència ha estat de més de 70 persones. Els debats s'han realitzat en el mateix espai d'exposicions gràcies a Loli Sánchez, Directora del Centre Cultural Tecla Sala.

Taller organitzat conjuntament amb l'Aula de Cultura de Collblanch, dirigit per l'artista Benxamin Álvarez. 1997. La durada del taller va ser de cinc dies i el nombre de participants –previstos deu, però es va ampliar el nombre perquè va haver molta demanda. Tots els participants eren membres del taller i al final es va realitzar una mostra dels treballs a l'Aula de Cultura de Collblanch. Taller vinculat a una exposició de Benxamin en aquesta aula “Maneras de hacer mundos”. Va exposar la peça CLOE, de la sèrie las ciudades imaginarias, presentada anteriorment a l'Espai 13. Fundació Miró.

Seminaris teòrics. Es duu a terme un projecte amb periocitat mensual que consisteix en la presentació del treball d'un artista d'un determinat període i del que succeix al seu voltant als demés àmbits artístics: cinema, teatre, literatura, música, etc. Aquest concepte quasi renaixentista de relació de totes les disciplines serveix perquè els participants amplii els seus coneixements i relacionin les seves problemàtiques personals amb les d'altres creadors d'altres especialitats.

El 1998 es van presentar els treballs de Picasso, Beuys i Marcel Broodthaers, alternant-los amb el període històric en que van viure, i altres àmbits artístics (cohetanis): cinema, teatre, literatura, música, etc.

C. INTERCANVIS AMB ALTRES CENTRES

L'objectiu d'aquests intercanvis és l'ampliació de les expectatives culturals, amb el coneixement d'altres mitjans artístics d'altres països. Amb 21 d'aquests es segueix treballant en el context de **l'Associació per a la Divulgació de les Arts Plàstiques Est-West Forum**, amb seu central a Berlín i el seu objectiu és facilitar l'intercanvi d'idees, experiències i l'organització de tallers artístics comuns.

A. Alumnes del taller que realitzen cursos en centres estrangers

B. El taller realitza cursos en els que participen estudiants i artistes estrangers

Els centres amb els que treballen el 1994 són:

- Schlesische 27 de Berlín, considerat centre pilot per la CEE
- People Culture de Clermond –Ferrand, França
- Gallus de Frankfurt, Alemanya
- Rhonda de Pais de Gales, Rhonda
- L'Etage de Strasburgo, França
- Lituania, Polònia i Ucraïna

El 1995 es van fer intercanvis amb:

- abril: taller a Clermond- Ferrand
- juny: Strasburg
- juliol: a l'Hospitalet: Schlesische 27 de Berlín. Participació a Varsòvia
- setembre: Berlín
- novembre: Bochum

Intercanvis 1996

Invitació de Schlesische 27 de Berlín per que artistes del taller assisteixin a diversos cursos durant més de juliol. Al no disposar d'espai per albergar a artistes estrangers resulta molt difícil correspondre a aquestes invitacions, donat que el pressupost es dispara en la contractació d'albergs i viatges. Ells no poden rebre a artistes, però els artistes del taller són convidats; això evidencia la qualitat del treball que realitzen

Intercanvis 1997

El pròxim intercanvi previst és una convidació de Schlessische 27 de Berlín perquè artistes del taller assisteixin a diversos cursos durant el pròxim mes de juny.

Intercanvis 1998

Convidats a participar en uns tallers de pintura, escultura-instal·lacions i vídeo, organitzats pel centre Schlesische 27, durant el mes de juliol

Intercanvis 2000

<al no disponer de espacio para albergar a artistas extranjeros, nos es sumamente corresponder a las constantes invitaciones que nos ofrecen centros extranjeros (...) esta situación provoca un desaprovechamiento de las posibilidades que nos brinda el prestigio del TPK.¹⁰⁷

3. Projecció local, nacional i internacional: difusió i creació

A partir de la mostra "Group-Art de Kassel" (1987) i de les dues biennals celebrades a Marsella, "Abattoirs 89" i "Abattoirs 91", es comença a concretar la necessitat de crear un punt de trobada periòdic on es donin cita artistes i grups d'artistes de l'escena de l'art experimental europeu. La concreció d'aquest projecte va ser el **"Festival Trans-Europe'93"** a Berlín, organitzat pels col·lectius Tacheles i Ufa Fabrick; la **"III Biennial d'Art**

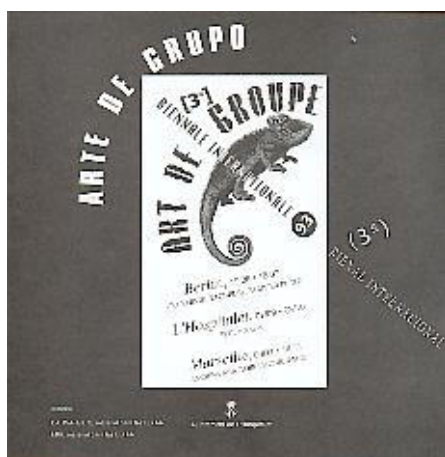
¹⁰⁷ arxiu documental del TPK. Memòria 2000

de Groupe", organitzada pel grup francès Lezard Plastic a Marsella, i l'exposició "**Collectif Abattoirs**", en què s'inclouien els grups Lezard Plastic, Generik Vapeur i la companyia Inflammable, al Centre Cultural Tecla Sala.

A començaments de 1993 el TPK proposa aquest projecte a l'Ajuntament de l'Hospitalet, en una informe dirigit a Eduard Durán i Boada, on expliquen les avantatges que aportaria l'organització d'aquesta biennal amb els col·lectius alemanys i francesos. Per una banda, argumentaven que aquesta col·laboració ajudaria a reforçar l'eix Berlin-Marsella-L'Hospitalet, essent aquest, motor d'intercanvi d'idees, treballs i persones, que beneficiaria als creadors de la ciutat. Per altra, aquesta experiència serviria al TPK per conèixer millor l'estructura de les "*Transeuropehalles*" i seria més fàcil accedir a les financeracions de la CE per projectes culturals.

D'aquesta manera, l'espai Molí obria la seva segona temporada 1992-1993, amb l'obra d'uns col·lectius d'artistes que treballaven a la zona nord de Marsella a l'espai municipal dels antics **Abattoirs** (escorxadors), i que practicaven la creació "in situ" com a diàleg cultural. Els participants a "**Collectif Abattoirs**" van ser els col·lectius que integren el col·lectiu Abattoirs: "Lezard Plastic", "Generik Vapeur" i "Compagnie Inflammable", Alain Puech, Didier Boisgard, Didier Etievant, Pierre Blanchard, Jean-François Marc, Mathias. Una performance de la companyia de teatre Compagnie Inflammable va ser l'acte de presentació de la mostra¹⁰⁸, organitzada pel TPK, que va estar als espais del Centre Cultural Tecla Sala, del 7 de setembre al 3 d'octubre de 1993, amb l'edició d'un catàleg per

l'Ajuntament de L'Hospitalet. L'exposició integrava diferents treballs artístics: pintures, escultures, fotografies i instal·lacions.

Anteriorment es desenvolupa a Berlin, el "**Festival Trans-Europe'93**", del 19 de juny al 18 de juliol de 1993. Aquest festival, organitzat per la **Ufa Fabrik** des de l'any 1988, es coprodueix en la seva sisena edició, amb el col·lectiu alemany **Tacheles**. El programa va incloure diverses activitats culturals: exposicions de pintura, escultura fotografia, performances, teatre, teatre de carrer, concerts,

¹⁰⁸ Aquesta performance formava part d'una obra teatral que la companyia havia estrenat recentment a Ambers, dins els actes de celebració de la Capital Cultural Europea, 1993.

atraccions, circ, dansa, tertúlies, art al carrer, cinema, etc. Els grups participants van ser: Compagnie du Hasard, Generik Vapeur, Ikaron Theater, Art-Attack, Messing, u.a, Theatre de la Sphère, Blanca li Dance Company, Terstle Theater Company, Lezard Plastic, Groupe Lola Muance, Atelier Lieux Publics, French Lovers, Terra Basilis, Die Gabies, Bitte der Tagespresse entnehmen, Il Gran Teatro Amaro, Pinimba, Mau Mau, Dmitri Prokovski Ens, Bird in Shell & les Edmonds, Local Heroes, Weltorchester 1993 i el TPK.

La tercera part del projecte, organitzada pel col·lectiu Abattoirs, es desenvoluparà a Marsella del 9 al 14 de novembre de 1993, als espais dels antics excorxadors. Van participar a la **“III Biennal d'Art de Groupe”**, els grups d'arts plàstiques següents: alemanys: Big Box III, Colectivo Pintura Tacheles, Späte et Güttler, EXR, Randlage, Jürgen Gassler, Köln I, Stubnitz, Constanza Zahn; E.Von Samsonow (Austria); francesos: Ateliers de Lieux Public, Lézard Plastic Production, Generik Vapeur, Inflammable, Les amis du Musée, Autonik, Art Chic,. L. De Verdasi, S.Rhoads, Pilch, Moglia, J.P.Yves, Mohammed el Guatlaa, 5 artistes dans un barrain vague, Contre Jour, German Vidal, Robox, Chaussonet/Daumas, Karine & Jean Georges, Avanti Rapido, Ecole déco du Cana, A. Passé & P. Chalory, Jean-Pierre Duhamel, Falco; Abou Taore (Burkina Faso); Masscubeur (Algèria); Claudio Rivera Seguel (Xile); Special Guests: Burattini i Obscur (França i Canadà) i el TPK ¹⁰⁹.

En aquesta mostra el TPK presentarà **“Els tres en raya de Marsella”**, una instal·lació que pren com a punt de referència el tradicional joc de taula. En aquest cas, es tractava d'un joc gegant, poètic i plàstic, on els elements – que si be es referien a les cultures, etnies i religions-, es distribuïen a un entorn social simbolitzat pel pigment i el color.

El taller és convidat a **Ambers – dins el actes d'Amberes Capital Europea-** a explicar el seu treball educatiu en un debat entorn a Art i Perifèria. 1993.

Acords d'intercanvis artístics amb: el Oficce Culturel de l'Herault, Abattoirs, Schlesische 27 i la Diputació de Valladolid. Per continuar treballant en aquesta línia és necessari treballar conjuntament amb la direcció del Centre Cultural Tecla Sala per tal que el taller

¹⁰⁹ En aquesta mostra van participar altres grups que feien performances musicals, concerts, espectacles de circ, teatre, performances. Les performances musicals van fer-les els grups Brigitte Cirila & Vincent Audat i Contre Jour. Els concerts: Chaussettes Sales, Jo Corbeau & Jah Sagitarius, Sarah Vage, Squaw, Steaks, Kill the Trill, Bird in Shell, Mineli. Els altres espectacles: Ufa Circus i R.A.M.M Theaterrart (Alemanya); Aspik Snow (Polònia); Turbulence, Arts Sauts, Generik Vapeur & Marie-Pierre Vincent i Theatre du Prato (França).

pugui gestionar l'espai d'exposicions Molí, al menys una exposició a l'any, tot i que el més ideal seria gestionar dues. 1993

Intercanvi entre el centre Schlesische 27 de Berlín i el TPK. Es va fer en dues fases. La primera a Berlín, del 29 de maig al 7 de juny de 1993, contava amb la participació del centre Club de Jeunes de l'Etage, d'Estramburg. La segona a l'Hospitalet, del 2 al 19 de setembre de 1993. L'intercanvi reforçava la relació amb el centre berlinés i els objectius principals responien a una voluntat de profundització de contactes entre les diverses cultures europees, trencant prejudicis i fomentant la tolerància, i l'oferta als joves europeus de realitzar aquests contactes en un medi favorable com l'artístic. Els horaris van ser de matí i tarda. A la primera fase al centre Schlesische 27, es van fer els tallers següents: taller de pintura dirigit per Abuzer; taller de vídeo dirigit per Cuini Amelio i Héctor Navarrete; taller de relleu policromat dirigit per Xaro Castillo. A la segona fase al Taller Pubilla Kasas, van assistir 17 persones i es van fer els tallers de pintura, dirigit per Kai i de vídeo, taller dirigit per Cuini Amelio i Héctor Navarrete.

L'Aula de Cultura de Bellvitge va mostrar l'exposició **SOS Racisme**, integrada per 32 pintures de format mitjà, fetes per 16 components del TPK. Les obres van ser cedides pels artistes a l'organització internacional SOS Racismo, representaven el rebuig dels pintors al racisme. Hamit Hilal, representant de l'organització a Espanya, agraïa al TPK aquesta participació. La mostra, de caràcter itinerant per diferents ciutats franceses, es va exhibir després de l'Hospitalet a la Galeria Camaleón de Marsella del 9 al 30 de novembre de 1993, paral·lelament a la III Biennal d'Art de Grup que es celebrava en aquesta ciutat i en què també participava el TPK. Les obres van ser subhastades un cop terminada la itinerança, i els diners van ser donat a aquesta organització no governamental. AC Bellvitge. Teatro Toursky, Marsella. Festival de Cultura del Mediterraneo, Anianne, França.

Altres projectes del 1993:

Aquestes tres exposicions van sorgir de la invitació d'Henry Carthèyrade, Cap de Servei, delegat d'arts plàstiques de la regió de l'Herault :

- **Exposició Col·lectiva Anianne.** França. Juny. (participen 5 persones) ;
- **Artistes de Montpellier.** Organitzada a partir de l'acord amb el Office Culturell de l'Herault. (pintors: Mat, Ben Attard, Corinne Attali, Anne Bataille, Olivier Camen; escultors: Svarupam, Mollinelly, Sylvain Corentin). Aula de Cultura de Sant Josep, L'Hospitalet. del 14 d'octubre al 12 de novembre de 1993. La mostra estava formada

per una vintena d'escultures i pintures va ser possible a la col·laboració de l'Ajuntament i formava part d'un programa amb Montpel·lier.

- **Artistes del TPK exposen a Aniane, França, dins els** "Encuentros de Cultura Mediterranea" Intercanvi Gallus, maig, Frankfurt (8 persones assistents)

- Tallers de pintura, escultura i vídeo al centre Schlesische 27 , Berlín.1993
- **Solstici 1993**
- Tallers de pintura, escultura i vídeo a l'Hospitalet, amb la participació de Schlesische 27 de Berlín.1993

Projectes 1994

- Col·lectiva Taller de Pubilla Kasas, **Festival Minervois**. França
- **Solstici 94**. Col·lectiva fi de curs, Centre Cultural Tecla Sala

Del 5 al 24 de juliol de 1994 es va fer l'exposició **Homenatge a Jorge Guillén**, al Palacio Pimentel, Valladolid. La mostra, fruit de l'acord entre la Diputació de Valladolid i l'Ajuntament de l'Hospitalet, en que un col·lectiu d'artistes de cadascuna de les zones geogràfiques tenien la possibilitat de mostrar el seu treball en les dues localitats, va ser un intercanvi amb artistes seleccionats per la Diputació de Valladolid a través del Palacio Pimentel. La idea va sorgir després de que Montserrat Montero, membre del TPK i nascuda a Valladolid, fes una exposició l'any anterior en aquest espai vallisoletà.

Jorge Guillén i la seva obra poètica va ser la temàtica escollida pels membres del TPK – Xaro Castillo, Agustín Fructuoso, Olga Martínez Molavia, Maria Moll Gómez de la Tia, Montserrat Montero, Ester Orta i Matilde Vela-, que exposaven per primera vegada el seu treball a Valladolid. Agustín Fructuoso comentava:

<Para este homenaje, algunos de nosotros hemos trabajado pensando en obras del poeta. Otros, sin embargo, han presentado cuadros que ya habían realizado y se adaptaban bien a la creación del escritor vallisoletano>¹¹⁰.

Després de l'estiu, nou pintors i escultors castellanoleonesos van exposar a l'Espai Molí del Centre Cultural Tecla Sala del 15 de setembre al 16 d'octubre de 1994. Els artistes convidats eren: Feliciano Álvarez, José Antonio Barreiro, Concha Gay, Germán González,

Pedro Monge, Teresa Morán, Javier Rodríguez Quesada, Luis Santiago Pardo i Carlos Sanz Aldea.

...s y la poesía". En: El Mundo. Valladolid, 6 de juliol.

Els membres del TPK van prorrogar l'exposició de Valladolid amb una instal·lació a Serrada, Valladolid del 25 al 31 de juliol. **Cielo-Tierra**, un muntatge que representava el gran planeta amb déus, va participar dins el programa cultural **Cosecha 94** organitzat per l'Ajuntament de Serrada¹¹¹. Es tractava d'una plataforma circular de formigó de set metres de diàmetre, formada per seixanta tablons de 5 x 20 cm, pintada de color blanc, ja que els cercles blancs representen simbòlicament l'energia i influxs celests, i perquè a l'antiguitat el pla circular s'associava també al culte del foc, dels herois i de les divinitats. En aquesta plataforma, ubicada al final del Paseo del Arte de Serrada, es situaven dues-centes peces escultòriques fetes amb deixalles que el TPK havia portat des de l'Hospitalet. Algunes peces al·ludien a déus, herois, éssers mitificats o divinitzats; altres, als elements naturals de l'aigua i el vent, que volien trencar metafòricament l'estaticitat dels anteriors i crear un diàleg.

L'any 1994 el TPK acorda amb Josep Sanchís Sinisterra, director de la **Sala Beckett de Barcelona**, portar la direcció de la programació d'exposicions al vestíbul d'aquest teatre. Les col·laboracions van fer-se durant les temporades 1994 i 1995. El denominador comú era el teatre, i les exposicions tractaven temes vinculats a ell (autors, directors, conceptes teatrals, etc.). D'aquesta manera, per a la temporada 1994, la Sala Beckett contava amb l'assessorament i direcció de l'artista Agustín Fructuoso, i amb la col·laboració del seu equip del Taller de Pubilla Kasas, per programar les exposicions. Tot i que principalment van exposar membres del TPK, l'espai estava obert a tothom que volgués presentar el seu treball artístic. Les exposicions de l'abril i el juliol de 1994, van ser les primeres col·laboracions.

¹¹¹ "Cosecha 94" va ser un projecte cultural que va programar diferents activitats culturals des de juliol a octubre de 1994. Durant el mes de juliol van realitzar-se una sèrie de tallers d'estiu "Encuentros con las Artes", dedicats al reciclatge, jocs, medi ambient, manualitats, folklore i esports. El projecte nascut l'any 1989, portat a terme pel regidor Luis Alonso Laguna, amb el recolzament i col·laboració de molts artistes, va començar a fer-se realitat amb "Cosecha 91". L'escultura de Concha Gay "En diálogo" va inaugurar el Parque Encuentro que en pocs anys, es va convertir en un museu d'art a l'aire lliure format per les obres cedides pels participants a l'Ajuntament de Serrada. Amb "Cosecha 92" es va obrir el Paseo del Arte, i aquest certamen unia els projectes d'escultura i mural; també la Conselleria de Cultura i Turisme reconeixia al projecte amb la concessió d'un premi. L'espai va començar a acollir diverses activitats (fires, mostres d'artesanía, espectacles, projeccions, etc.), i va sorgir la idea de crear una escola taller i una granja escola. En 1994 el protagonista va ser el TPK amb la instal·lació "Cielo-Tierra" i l'exposició en Homenatge a Jorge Guillén. També van participar altres escultors reconeguts com Carlos Colomo, Mario Bedine, Francisco Rivero, Eduardo Cuadrado, Angel Membiela i Nines Baroque.

La primera exposició va ser "Documentos" de Montserrat Montero, del 5 d'abril al 8 de maig de 1994. "A pesar de Molière" de Manuel Palma Castro, del 24 de maig al 22 de juny de 1994¹¹². "El Objeto y su ausencia. Homenatge a Bram Van Velde". Sala Beckett. Barcelona. Del 19 d'octubre al 3 de novembre de 1994 Teresa Cardeñosa, Mariló Fernández, Carme Forné, Agustín Fructuoso, Antoni Garcia, Carmen Garciolo, Pilar Herreros, Ana Mª Lazaro, Olga Malavia, Esther Miro, Montse Montero, Encarna Moreno, Maria Nuñez, Ester Orta, Manuel Palma, Mapi Quintana, Ana Recio, Tadeo Sánchez, Alicia Sánchez, Matilde Vela.

<Samuel Beckett dijo una vez de Bram Van Velde que no pintaba el objeto, sino que pintaba su ausencia. De este modo definía una de las claves de la problemática del arte del siglo XX. El TPK inicia la colaboración con la Sala Beckett con un homenaje a Bram Van Velde. Esta primera exposición es una muestra colectiva donde pertiendo de "cajas" se ha intentado dar respuesta plástica al problema, más que problema diagnóstico planteado por Beckett>.

L'any 1995 van exposar Laurent da Ponte, Ester Orta, Xaro Castillo, Carmen Marcos, Díez-Gil, Clarbous i Agustín Fructuoso (una instal·lació al final de tot).

Del 13 de desembre de 1994 al 8 de gener de 1995, es presenta l'exposició de Díez-Gil "Ser o no ser"

sigue dando vueltas y en el centro: el uno, el punto circular, el cero, el ser...>¹¹³.

Carmen Marcos presentarà la mostra "Representación. Plaza Sant Felip Neri. Verano, 12.30 h.", del 24 de gener al 19 de febrer de 1995.

Xaro Castillo presenta "La casa de muñecas y otras Barbies", de l'1 al 26 de març de 1995. Comenta l'artista al programa de mà:

<Erase una vez una muñeca recortable que dibujó Ibsen. Se llamaba Nora y se cambiaba de camisita y de canesú. Un día se fue de casa buscando su parte de atrás y otro horizonte que su cocinita. Ahora se llama Barbie y vive en una casa grande y plural con su compañero Ken. Tienen un enorme jardín con rincones oscuros y todos los límites están vigilados. Y colorín, colorado este cuento se ha acabado. Como la moraleja es difícil, por lo menos, apoyar la contribución, limpia de cargas y contrapartidas del 0.7 para los de afuera>.

Del 31 de març al 23 d'abril de 1995, Ester Orta presenta la mostra "Aún quedan Macbeths". Laurent da Ponte presenta l'exposició "Escailles et lumiere", del 18 de maig al

¹¹² *<A pesar del mito supersticioso creado en torno al color amarillo en el mundo del teatro. Me complace presentar mi obra en la que el Amarillo, a diferencia de Molière, hace referencia a una percepción que se remonta a la infancia. El juego "no pisar el sol" era sinónimo de luz en movimiento en oposición a la materia que permanecía estática. En mis obras el amarillo se expande, flota en la superficie transparente e intento expresarlo a través de su reflejo, de su sutileza casi imperceptible que yo ni siquiera puedo osar a retener. En mis amarillos sólo conservo como elemento real, el horizonte representado como sombra que marca el límite de la materia y el espíritu>.*

¹¹³ Díez-Gil. Programa de mà de l'exposició. Sala Beckett. 1994-1995.

10 de juny de 1995. I Calrbous presenta “Ciel, côté cour, côté jardin”, del 14 de juny al 16 de juliol de 1995.

Acord amb la **Sala Pradillo de Madrid** (1995), es coneixen, uns amics actors de Madrid, perquè alumnes i artistes del taller facin exposicions individuals o col·lectives a la sala. Interès, en ambdós projectes, de connectar les arts plàstiques amb altres disciplines artístiques, en aquests casos teatrals. Aquesta iniciativa s'emmarcava dins de l'experiència que el Taller va posar en marxa a la Sala Beckett de Barcelona, amb la idea de connectar plàstica amb teatre per tal d'enriquir els dos àmbits artístics.

▪ **Intercanvis amb altres centres culturals:**

- People-Culture, de Clermon-Ferrand, maig. Van assistir 10 alumnes i un professor. Participaven altres grups de França, Alemanya i Lituània. Es van desenvolupar tallers de pintura, escultura i teatre. 1994
- Del 21 al 31 d'octubre està previst un altre a Berlín, al centre Schlessische 27, en el que hi participen alemanys, ucranians i francesos i 10 alumnes del taller i un professor. Es realitzaran tallers de pintura, escultura, gravat i vídeo. 1994

L'organisme Barcelona 2001 Capital Cultural Europea ha convidat al taller a realitzar un projecte (del que adjunten còpia de la síntesi publicada al Dossier de la candidatura) en cas de que Barcelona sigui escollida Capital Europea de la Cultura. Aquest projecte ha estat acceptat i consta en el dossier de la candidatura; es titula **Casa común o estereotipo** i participaran amb el taller, artistes de França, Alemanya i Dinamarca. L'Ajuntament de Barcelona va encarregar al TPK un projecte artístic que formarà part de la candidatura de Barcelona com a capital cultural europea.

Inici d'una col·laboració amb l'Aula de Cultura de Sant Josep amb la fi de realitzar tertúlies de caràcter artístic, els “dijous alternatius” a l'espai de l'Aula. Aquestes són de caràcter obert i es tracten temes suggerits pels participants.

Intercanvi amb el Centre Cultural de Kiev. Nou alumnes del taller i un altre de l'Escola d'Arts i Oficis, juntament amb alumnes de centres de Berlín, Lituània i Kiev. Tallers de pintura, escultura i vídeo

Projectes 1995

Máquinas Poéticas. Museo Pablo Serrano. Zaragoza

L'H Pasillos. Aula de Cultura de Collblanc i Aula de Cultura de Sant Josep

ART POINT M. Roubaix. França

Zon Mercat d'art de Santa Eulàlia¹¹⁴. L'Hospitalet.

Bodegones en la Bodegueta. Restaurant de L'Hospitalet

IX Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant en la que participen tres alumnes del taller, . Organitza la Galeria Canals de Sant Cugat. Mostra bianyal, va terminar el seu recorregut el mes de gener de 1995 a l'Espai Molí del Centre Cultural Tecla Sala, després d'haver visitat altres indrets de Catalunya i Andorra. Entre les trenta-set obres d'artistes catalans i andorrans que composaven la mostra, tres eren de les artistes del TPK: "Acerca de Mozart" de Montse Montero, "Sense títol" de Ana Recio i "Gota fría" de Chari Mur. També participava l'artista hospitalenc Héctor Milla, no vinculat al TPK, amb l'obra "Fracaso (oval)" de la proposta "21 Visitas Privadas". Amb motiu d'aquesta exposició, s'organitza un debat, "Ajudar a l'art jove?", en el que participen: Josep Canals, organitzador de la mostra, Galeria Canals, Sant Cugat, Miquel Gaspar, Sala Gaspar, Francesc Miralles, crític d'art, Jordi Dalmau, professor de la Facultat de Belles Arts de Barcelona, Lidia Górriz, professora de la Facultat de Belles Arts de Barcelona, Agustín Fructuoso, TPK, Florenci Guntín, en representació de Jordi Font, Diputació de Barcelona. La moderadora del debat va ser Amparo Lozano, crític d'art i directora en aquell moment de la Sala Montcada, Fundació "la Caixa". Van assistir 60 persones aproximadament.

10 del Taller. Col·lectiu del Taller de Pubilla Casas. Galeria 5ª Avenida. Castelldefels

Premi DONART 95. Casa Elizalde. Barcelona

Barcelona Tallers Oberts 95

Diversos artistes, la majoria vallisoletans, participen amb el TPK a una exposició col·lectiva al Palacio de Pimentel de Valladolid. La mostra titulada "Blanco del arte", commemorava el cinquè aniversari de "Cosecha", programa cultural de l'Ajuntament de Serrada¹¹⁵. Les obres, pintures i escultures dels artistes Feliciano Álvarez, Maria de los Ángeles Baroque, Concha Gay, Ángel Membiela, Pedro Monge, Luis Santiago Pardo, Francisco Barón,

¹¹⁴ El Mercat d'Art, Solid'Art i el Concurs de Pintura Ràpida, Festa Major de Santa Eulàlia, són actes organitzats pel grup "Tarlatana". Aquest grup va nèixer al 1994 a partir d'un grup d'alumnes del taller de gravat de l'AC de Santa Eulàlia que, en arribar la Festa Major del barri, s'engrescaren a organitzar el que seria el primer Mercat d'Art a Santa Eulàlia (1994)

¹¹⁵ La mostra "Blanco del arte", va ser la continuació d'un projecte de grup, iniciat en 1990 amb els actes "Serrada, Cosecha del 91" i que va culminar amb aquesta exposició commemorativa. Aquest programa cultural de l'Ajuntament de Serrada, estava destinat a la creació del Parque Encuentro de Serrada mitjançant l'aportació artística de F.Álvarez, F.Barón, A.Baroque, Mario Bedini, Concha Gay, J.González, M.Sierra, F.Ribero, M.Gutiérrez, Pedro Monge, Membiela, L.Santiago i el Taller de Pubilla Kasas. Murals pintats i escultures donen vida a aquest espai urbà d'interés artístic i cultural, on es celebren multitud de trobades d'art, teatre, música, etc. L'objectiu principal d'aquest projecte

Carlos Colomo, Jesús González Herrero, Mercedes Gutiérrez, Mario Bedini, José Francisco Rivero, i del TPK – Agustín Fructuoso, Xaro Castillo, Ester Orta, Matilde Vela, Montserrat Montero i Olga Malavia.

Solstici 95. Col·lectiva de fi de curs. S2 Centre Cultural Tecla Sala. Juny : Inauguració: 600 persones; durant l'exposició, més de 900 persones. Material exposat: 232 quadres, 32 escultures i treballs infantils.

Art-Cat. Sala Ateneu. Barcelona

6 en la quinta avenida. Galeria 5ª Avenida. Castelldefels

Col·lectiva de Nadal. Galeria Rosa Ventosa. Barcelona

Campanya: **l'Hospitalet per Bòsnia.** Organització d'un mercat de gravats un diumenge d'11 a 14 hores, per tal de recaudar fons per la campanya. Es van vendre 157 gravats i es van recaudar 421.000 ptes. Col·laboració del Centre Cultural Tecla Sala, Papeles Michel, la Bodegueta i l'artista Montse Montero va realitzar una instal·lació, **Des-orden**

Intercanvis amb altres col·lectius artístics:

Intercanvi d'artistes plàstics amb l'objectiu de promocionar l'art de cada municipi. Cinc artistes del TPK i cinc colomencs van participar en aquesta experiència, exposant al Centre Cultural Can Sisteré de Santa Coloma de Gramanet i a la Sala Molí del Centre Cultural Tecla Sala de L'Hospitalet. La iniciativa va sorgir dels artistes colomencs, els quals havien fet anteriorment una col·lectiva a Can Sisteré sota el títol "Cinc d'art". Després d'una visita de l'Alcaldeessa en funcions de Santa Coloma, Manuela de Madre, a l'Hospitalet van fer la proposta al seu ajuntament, qui va establir els contactes amb la Tecla Sala. Montse Montero, Matilde Vela, Francisco Rubio, Ana Recio i Maria Moll van ser els cinc membres del TPK que van participar en la mostra pictòrica **Encreuats**, exposada a Can Sisteré, Santa Coloma de Gramanet, del 6 al 23 de juliol de 1995. Els artistes colomencs Yolanda Ruiz, Jarío Ríos, Juan González, José Ramón Collantes i Primitivo, que no estaven vinculats a cap entitat concreta, van exposar una selecció de pintures, escultures i gravats a la Sala Molí de l'Hospitalet. Per altra banda, la crítica d'art María Jose Mas va ser l'autora de la presentació del catàleg de la mostra.

plàstic era anar configurant un museu permanent i actiu als carrers del poble de Serrada, i va rebre el reconeixement i recolzament de la CEE per la consolidació del Museu a l'Aire Llibre de Serrada.

Projectes per al 1996:

Amb un **col·lectiu d'artistes danesos anomenat Rim Faxe**, que treballen sobre l'art d'avantguarda i que s'ens ha proposat fa temps per la direcció artística de la RBBA Galeria de Berlín

Intercanvi amb alumnes de l'**Escola Municipal de Lleida**. El TPK pensa que pot ser molt interessant per la maduresa del treball d'aquesta escola, que recolza obertament les últimes tendències artístiques.

Solstici 96. Espai S1. Centre Cultural Tecla Sala, del 18 al 24 de juny (inauguració 900 i 1000 persones). Va contar amb la participació de 140 participants, i amb més de 200 obres entre pintura, escultura, gravat, fotografia i instal·lacions, i una "performance". Aquesta performance titulada "Agnus Dei", amb clara referència al pintor Zurbarán, va ser obra de Xaro Castillo i el TPK, amb música original d'Agustín Martínez i amb la col·laboració de la coral "Cor al Maixata", dirigida per Francesc Tena. El músic va dedicar la composició a les ovelles que van recórrer l'exposició, i a meitat de trajecte la coral va cantar-lis, en melodia gregoriana "Mi ovejita lucera" i la popular cançó de l'anunci de detergent "Norit". Al final del trajecte, va projectar-se al sostre el quadre de Zurbarán "Agnus Dei". Durant el recorregut, es van dibuixar cercles i ulls al voltant dels excrements de les ovelles, que van quedar-se fins al final de la mostra. L'acte, amb un gran component humorístic, volia ser un rite d'iniciació i purificació artística. De les obres realitzades per artistes convidats que participen "Al voltant del Solstici", cal destacar les instal·lacions dels escultors Fernando González, Benxamin Álvarez i Mario Herrero. **Volaverunt.** Centre Cultural Tecla Sala. Benxamin Álvarez, Fernando González i Mario Herrero. Del 18 al 23 de juny de 1996, Centre Cultural Tecla Sala.

Els Solsticis: Van començar com una simple mostra dels treballs realitzats pels alumnes al llarg del curs 1987. Amb el temps, però, s'han anat configurant com espais creatius on, a més de servir d'incentiu per als estudiants, artistes que han mantingut alguna relació amb el TPK produeixen obres per a l'ocasió. Aquests treballs, junt amb altres d'alumnes i de professors de certa complexitat, donen lloc a un espai paral·lel a l'exposició anomenat "Al voltant del solstici" i que es va estendre dins i fora de la sala 1. Segons el propi Agustín Fructuoso

<D'aquesta manera el "solstici" deixa de ser una mostra escolar per passar a ser un esdeveniment artístic, que correspon i reflecteix millor la complexa vitalitat del que és un taller d'art>¹¹⁶.

Infantil: Instal·lació Formada per una mena de monstres realitzats amb paper maché que sobrevolaven i flotaven damunt d'un estanc d'aigua. Investigació històrica a partir de llegir el Llibre de les Bèsties de Ramon Llull i treball dins el concepte modern d'instal·lació i rigorositat i dedicació amb els mitjans tècnics.

Es va editar una revista. Edició del primer número de la publicació **Solstici: Solstici 96**. En conveni amb l'Ajuntament de l'Hospitalet, Barna Art –material de dibuix i pintura, Metro de Barcelona, Michel Papeles Especiales¹¹⁷

publicació Solstici 96:

<El "Solstici" ha anat perfilant les seves característiques en la mesura en que el Taller ha evolucionat tant la seva projecció ciutadana com la seva projecció fora de la nostra ciutat. aquesta evolució ha fet que allò que, en principi, fou una mostra de treballs realitzats per alumnes al llarg del curs, poc a poc es vagi configurant com un espai actiu, creatiu, on artistes amb relacions diverses amb el taller realitzen obres "in situ" expressament per a l'ocasió. D'aquesta manera el "Solstici" deixa de ser una mostra eminentment escolar, per a passar a ser un event artístic ciutadà que creiem que correspon i reflecteix millor la complexa vitalitat d'allò que és un taller d'arts plàstiques, on la relació amb la quotidianitat

¹¹⁶ Salguero, Rosa (1996) "El Taller Pubilla Casas exposa la seva obra per acomiadar el curs".

¹¹⁷ Participants a la mostra:

Carlos Álvarez, Benjamín Álvarez, Felipe Alba, Rebeca Algaba, Marta Aloy, Emilio Alcázar, Matías Amo, Noemí Arroyo, Samuel Arroyo, Teodomiro Blabas, Mireia Bardaji, Manuel Benages, Jaime blasco, Fina Bonet, Laura Brochales, Rubén Cabañas, Teresa Cardeñosa, Maribel Carod, Xaro Castillo, Juan Carlos Cid, Vanessa Cespon, Catalina Conrado, José Cruz, Ana Calles, Jordi Cardoner, Carmen Collantes, Tomás Díez, Vicente Doblado, Paloma Domínguez, Antoni Embuena, Quico Estivill, Mariló Fernández, Rosaura Fernández, Anabel Fernández, Teresa Fraile, Carme Forné, Agustín Fructuoso, Antonia García, Edith García, Sara García, Alba García, Carmen Garciolo, Irica Garrido, Satiaga Gasquez, Francisca Gasquez, Ramón Gayubar, Ana Gil, José González, Cristina González, Marta González, Juan Manuel González, Olga González, Fernando González, José Herrera, Pilar Herreros, Mario Herrero, Carmen Hiraldo, Paula Jiménez, José Jiménez, Raquel Jurado, Rafael Lara, Ana María Lázaro, Ana Limiñana, Pau Lozano, Paulina López, Mónica López, María López, Olga Malavia, Tatiana Maltaverne, Cristina Maña, Lara Martínez, Francisco Martínez, Cristina Martínez, Marta Millán, Esther Miró, Adrián Molero, ramón Montoliu, Montse Montero, Encarna Moreno, Noelia Muñoz, Enric Navarro, Roger Nonell, Ester Orta, Julia Ortega, Mercè Palma, Maria Pastor, Sandra palomar, Javier Peinado, Cristian Penedés, Antonio Pineda, Marcos Prior Kosinski, Lluís Prats, Samuel Pueyo, Arturo Quesada, Mapi Quintana, Alicia Ramón, Esperanza Rascón, Ester Requena, Manuel Rivas, Maribel Roigé, Raúl Rubio, Francisco Javier Rubio, Gabriel Salilla, Begonya Samit, Montserrat Sagarra, Ana Sánchez, Gerónimo Sánchez, Carmen Sánchez, José Sánchez, Tadeo Sánchez, Alicia Sánchez, Sonia Segura, Javier Serrat, Adolfo Serrano, Carmen Sierra, José Solís, Carmen Tamayo, Montse Torrents, Matilde Vela, Rosa Vidal, Luís Vila, Lidia Villena, Cristina Viñas, Francisco Ylla, Héctor Zabaco, Carmen Zapata

*és quelcom important que nodreix aquesta vitalitat. (...) seria també per a nosaltres un gran motiu d'orgull que, arribat el mes de juny, la mostra del nostre treball satisfés els ciutadans de l'Hospitalet, ciutat a la que ens devem*¹¹⁸.

Articles/ autors revista Solstici 1996:

Quico Estivill "Instal·lacions", Tere Cardeñosa "Preservaté", Agustín Fructuoso "Me anucio, luego existo", Montse Montero "Estructuras mentales", Ana Calles, Olga González, Sonia Pérez, Francisco Rubio, Sonia Segura, Adolfo Serrano "Conocer lo otro", Mario Herrero, Fernando González, Benjamín Álvarez "volaverunt", Ester Orta "Prenem-la, que no es desfaci", Matilde Vela "Memoriam", Roger Nonell "Res a entendre", Malavia-Blanco "Gravitación", Mari Carmen Sánchez "Espirale de vida", "Home, dona, home, dona".

Espace Cultural Jacques Coeur. Montpellier.1996

Centre Culturelle François Mitterrand. Tarascón, França [Xaro Castillo- febrer, Ester Orta- març, abril, Montse Montero- octubre, Agustín Fructuoso -novembre, Matilde Vela. 1996

Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant en la que participen dos alumnes del taller (Ester Orta i Matilde Vela). Organitza la Galeria Canals de Sant Cugat.

Mercat d'art de Santa Eulàlia

Premi Donart 96. Casa Elizalde. Barcelona

Barcelona Tallers Oberts 96

Artistes per a un Nou Segle. Sales del BBV. Barcelona

Aula de Lletres. Barcelona

L'any 1996 ha continuat realitzant les activitats corrents d'ensenyament artístic, intercanvi amb altres centres i altres col·lectius artístics, suport a la difusió, relació amb les Aules de Cultura i altres entitats ciutadanes, etc.

¹¹⁸ Presentació TPK. Revista Solstici 96.

La QUAM ¹¹⁹(1996/ 1997): una nova col·laboració

El programa de tallers de tardor de la QUAM'96 oferia quatre opcions: **Eulàlia Valldosera** obria la nova QUAM-L'Hospitalet coorganitzada amb el Taller Pubilla Kasas i el Centre Cultural Tecla Sala. Per segon any consecutiu, el Centre de Producció i Creació Artística, la Nau, va acollir la QUAM-Sabadell amb un taller de **Zush**, "Taller psicomanualdigital. Sinergia-motoficció", del 14 al 31 d'octubre. La QUAM-Vic, corganitzada amb l'Escola d'Art, va presentar un taller dirigit per **Joan Fontcuberta**, "Reciclar la història, reinventar la memòria", del 4 al 16 de novembre. I el taller de **Jana Sterbak**, "Condition", del 4 a l'11 de novembre a la Facultat de Belles Arts, dins la QUAM-BCN, va tancar la programació.

D'aquesta manera el TPK, comença a col·laborar dins el programa de tallers i seminaris amb l'organització **QUAM**. Organitzen el taller "El cos habitat", dirigit per l'artista **Eulàlia Valldosera** del 16 al 28 de setembre de 1996 al Centre Cultural Tecla Sala. En aquest taller volia reflexionar entorn a quines són les expectatives socials respecte al rol de l'artista, quins mètodes de producció i postproducció condicionen la concepció i la recepció de l'obra o quines vies d'autoconeixement proposa la nostra cultura. A partir d'aquestes qüestions preliminars, s'introdueix "El cos habitat" com una carretera amb dos sentits possibles. L'un, l'analogia del cos vist com un espai habitable. El sentit invers rau en l'anàlisi dels espais habitats com si es tractessin d'un cos humà. Van assistir-hi deu artistes, cinc alumnes del TPK i altres cinc foranis.

.Cinc artistes del taller participen amb un **taller de vídeo** a Santa Coloma. El taller dirigit per **Núria Canal** mes de juliol 1996, convidats per l'organització de la QUAM.

La QUAM 96: direcció: Florenci Guntín. Sotsdirecció: Rosa Pera.

QUAM 97: Direcció: Rosa Pera. La QUAM'97 va oferir diferents activitats, en diversos llocs: Mataró. L'Hospitalet. Sabadell. Lleida. Vic. Barcelona. Reus. Del 7 al 21 de juliol al Castell de Montesquiu, dins la Quinzena d'Art de Montesquiu'97, es va fer el taller "Agents infiltrats", dirigit per Toni Serra, i amb la participació, entre d'altres, d'Annie Sprinkle, Rick Prelinger, Xavier Hurtado i Dee Dee Halleck. També va programar altres tallers dirigits per

¹¹⁹ .La QUAM és un programa integral d'activitats dirigides a complementar la formació dels nous creadors, impulsat des de fa anys per H.Associació per a les Arts Contemporànies de Vic, amb la participació de la Diputació de Barcelona i el suport de la Generalitat de Catalunya, d'ajuntaments i d'altres entitats com la Fundació "la Caixa", universitats i escoles de belles arts. Al començament, la QUAM s'establí al Castell de Montesquiu, a través dels tallers d'estiu de la Quinzena d'Art de Montesquiu. En les darreres edicions, el mapa de la QUAM s'ha eixamplat. A més del Castell de Montesquiu, la QUAM compta amb tota una xarxa de nuclis i infraestructures on desenvolupa les seves activitats. L'activitats del programa se centra en la construcció de canals per facilitar a les noves generacions d'artistes l'accés a l'àmbit professional. Els proporcionar informació, el més exhaustiva possible, sobre el panorama artístic actual a través de la reflexió i l'anàlisi dels factors d'incidència més rellevants, afavorint l'accessibilitat a tot el material documental d'interès (visual, escrit, digital, sonor...); des de la pràctica, transmetre informació entorn dels processos de producció, proporcionant els coneixements bàsics que permetin el desenvolupament experiencial; des de la professionalització, aportar informació i primeres experiències pràctiques sobre el circuit d'art emergent, canals de difusió i producció a l'abast.

artistes tan rellevants com Ignasi Aballí, Antoni Abad, Juan Urríos, etc. El programa “Territori, teixit urbà, magma social...”, comptava amb els tallers d’Alfredo Jaar, als espais del Teatre Monumental de Mataró, de l’11 al 22 d’abril de 1997, i el taller de **Rogelio López Cuenca**, al Centre Cultural Tecla Sala, del 5 al 23 de maig, a través del Taller Pubilla Kasas.

<L’esperit d’Agustín Parejo School es passejarà per l’Hospitalet; el taller extindrà el seu camp d’acció pels espais públics de tota la ciutat. A través de la investigació, l’anàlisi i la reflexió dels comportaments socials i culturals propis de l’entorn, aquest taller oferirà la possibilitat, seguint les paraules del mateix Cuenca, de “sustituir la obra por el acto mismo de dejar ver la realidad”¹²⁰.

Col·laboració amb l’Aula de Cultura de Collblanch - La Torrassa exposant obres en la festa del Dia de la Diversitat.

Col·laboració amb l’Aula de Cultura de Sant Josep en dos projectes: participació en el jurat que selecciona als artistes que participen en el Cicle d’Art Contemporani i col·laborant en la realització de debats artístics sobre temes d’actualitat.

Col·laboració com a jurat en el Premi de Pintura Ràpida. AC Santa Eulàlia i Tarlatana.

Dins la campanya Hospitalet per Bòsnia i en els actes del dia de final de campanya, es va realitzar un mural de 7 x 2.40 metres que es va cedir a la ciutat de Tuzla com a peça per a un futur museu.

Nominació com a finalista al Premi Humanitats Ciutat de L’Hospitalet

Xerrades amb els artistes, exposicions del Centre Cultural Tecla Sala: **Pedro Díez Gil, Juan de Andrés, Albert Casañé**

Projectes 1997

- Pessebre. Auditori Barradas. Convidats a participar per Loli Sánchez.
- Participació en el projecte **Artecamos**, organitzat per diverses entitats i institucions de Castella-Lleó, durant el mes d’agost de 1997, (Iglesia de Medina de Rioseco), Valladolid. **Montse Montero** va iniciar el contacte. En aquest projecte cultural, van

¹²⁰ Programa de la QUAM’97. Tallers de formació per a artistes.

participar una vintena d'artistes de l'Estat Espanyol, Alemanya, França i Portugal¹²¹. Vuit/nou artistes del TPK van estar convidats per l'organització **Artecampo de Valladolid** a participar en una experiència de realitzar instal·lacions "in situ" en diversos pobles de Castella-Lleó. Aquest projecte pretén realitzar taules rodones i debats sobre l'art contemporani i realitzar exposicions col·lectives dels artistes participants en diverses ciutats de Castella-Lleó, França, Holanda i Alemanya (Colònia, Amsterdam i possiblement a Frankfurt). Aquest projecte va néixer com unencontre d'artistes plàstics europeus, que no es limitava a accions artístiques, sinó també musicals, turístiques i altres culturals. El projecte proposava una intervenció al medi rural, que es va concretar inicialment en la creació d'obres a l'aire lliure al casc urbà dels municipis de Santervás, Castroponce, Melgar de Abajo, Bolaños, Mayorga, Urones de Castroponce, Villalón, Gordoncillo, Galleguillos i Medina de Rioseco. Les obres quedaven en propietat dels municipis.

Solstici 97. S2 Centre Cultural Tecla Sala. Més de 200 obres (pintura, escultura, gravat, instal·lacions i vídeo). Amb motiu de l'exposició es va editar el **segon número de la revista Solstici: Solstici 97**. També durant l'exposició, es va fer la presentació de **Tecla Tepeka** amb l'assistència a tots aquests actes: 1200 persones.

Es va fer una performance que va servir com a acomiadament del Centre Cultural Tecla Sala, que es tancava per obres de remodelació. Per una banda, es van mostrar diversos objectes trobats a la Tecla Sala en una "recerca arqueològica", ja que aquesta planta de l'edifici estava quasi abandonada. Aquests objectes van ser des d'aquell moment, vinculats a una artista imaginària, batejada com Tecla Tepeka, nascuda feia cent anys, poc coneguda pel públic però molt respectada pels medis intel·lectuals i artístics de l'avantguarda europea del segle XX.

També es va convidar al públic a emportar-se una bossa amb una mica de "l'aire" de l'espai S-3 del centre amb la intenció de retornar-lo al seu lloc quan s'inauguressin les noves instal·lacions.

TPK, Presentació revista "Solstici 97"¹²²:

¹²¹ Cinc artistes del Sömmering Atelier de Colonia, entre els quals hi havia Javier Ovelleiro, artista espanyol afincat a Alemanya; quatre artistes francesos de l'Escola de Belles Arts de Burdeos i varis artistes de l'Associação in Loco de Faro de Portugal. Entre els artistes castellanoleonesos que van participar en aquest encontre cal destacar la presència de Manuel Sierra, Domingo Criado, Pedro Monje, Javier Redondo, Teresa Morgade, Isabel Sevillano, Gabino Gaona, Pedro del Riego.

¹²² Hector Zabaco, Carmen Collantes, Carlos A. Quintero, Ignacio Peinado, Manuel García, Cristina Gómez de Cardianos, Carolina Fiallos, Jofre Fuguet, Hector Carrillo, Raquel Carod, Eva Álvarez, Noemi Arroyo, Samuel Arroyo, Adrian Perea, Cristian de la Rosa, Hector Fernández, Sergio Arroyo, Alex Cabrero, Silvia Ayen, Rafa Lara, Esperanza Rascón, Mireia Bardají, Alicia Ramón, Mercedes Escobar, Ester Requena, raul Rubio, Montse Torrens, Arturo

<L'art serveix per a comprendre, o al menys, per a assumir la vida i la vida no és un problema formal, és experiència. Pot ser aquest sigui un bon moment per aturar-nos, assossegar, mirar cap endins, descobrir qui som, què pensem i quina és la relació de l'art amb la nostra experiència>.

El TPK presentara Artecampos, Francisco Rubio "Silla o Banco", Adolfo Serrano, Matilde Vela, Ester Orta "Kilometros 1421", Marcos Prior Kosinski "Stajanovalladolidistes", Olga González Varona "Sudor y tierra", Ana Calles "La caja de zapatos", Sonia Perez Ferreres "Memoria", Sonia Segura "Gea, estoy aquí", Francisco Rubio, còmic de Marcos Prior

20 anys del Taller de Pubilla Kasas. 1977/1978- 1997/1998

Van desenvolupar-se actes de celebració paral·lelament a les classes diàries i el Taller d'art contemporani dirigit a centres educatius de la ciutat. Concretar o simbolitzar en un acte la col·laboració durant aquests 20 anys del Taller i els diferents organismes institucionals.

"Taller de Pubilla Kasas. 20 anys 1977/1978- 1997/1998"

Publicació: sis catàlegs interiors:

I. Taller de Pubilla Kasas 20 anys

Text: Celestino Corbacho i Chaves (Alcalde de l'Hospitalet)

Text: Joan Francesc Marco (Tinent d'Alcalde, Ponent de l'Àrea d'Educació i Cultura).

Text: Taller de Pubilla Kasas

<Com a ella (a Pina Bausch) el que ens preocupa és el saber veure l'art on i quan es produeix am els ulls ben oberts i sense prejudicis. (...) el saber veure, enmig de tant "zapping", quan es produeix l'objecte artístic, aquest objecte que Anish Kapoor defineix com a contenidor de mitologies personals la forma del qual es pot donar en qualsevol llenguatge, important només que la seva imatge respongui fidelment a la mitologia que amaga>.

II. APPLE PARTY

Exposició feta al Centre Cultural Santa Eulàlia del 17 al 30 d'abril de 1998. El tema de l'exposició era fer una reflexió sobre la poma com exponent d'un tema molt tractat a l'art com és la natura morta. Hi col·labora: la Caixa. El projecte, coordinat per Xaro Castillo, va ser presentada per el Sr. Jose Antonio Molina, Tinent d'Alcalde d'Urbanisme i Regidor de

Quesada, Francesc Ylla, Manel Benajes, Olga González, Adolfo Serrano, José Pérez, Carlos Álvarez, Ramón Gayubar, Teo Balbás, Mercé Palma, Tomás Díaz, Miguel Ángel Rodríguez, Maria López, Pilar Soler, Sonia Pérez, Juan Manuel González, Sergio Sánchez, Juan Codina, Montse Jiménez, Mary Pau Trayner, Fernando Serrano, Sagrario Mendiros, Antonio Romero, Belen Corrales, Carlos Valero, Gloria Carmona, Rafael Saez, Toni Sangrà, Sandra Morales, Nuria Raris, Antonia Álvarez, Jose Enrique Quintero, Francisco Rubio, Mapi Quintana, Pilar Herreros, Matilde Vela, Alicia Sanchez, Montse Segarra, Antonia Gracia, Edirh Garcia, Jose Gonzalez, Marcos Prior, Tatiana Maltaverne, Tadeo Sánchez, Ana Calles, Sonia Segura, Jose Cruz, Maribel Roigé, Carmen Tamayo, Carmen Sierra, Jordi Cardoner, Fina Bonet, Francesca Gazquez, Anna Gil, Ana Limiñana, Ranoon Montoliu, Rosaura Fernández, Llidia Villena, Carmen Hiraldo, Ester Orta, Antonia Garcia, Jose Mª Pujol, Carmen Tamayo

Participacions publicació Solstici 97

Santa Eulàlia-Gran Via Sud i Agustí Fructuoso, director del TPK. Van participar 94 artistes¹²³

III. L'H MON AMOUR

Es va realitzar una col·lecció de tres carpetes de gravat. A cada carpeta hi havia vuit gravats de vistes de la ciutat de l'Hospitalet realitzat cada un per un artista del taller. Cada carpeta anava acompanyada per un text escrit per Clara Carme Parramón.

Es va realitzar una exposició a l'Auditori Barradas del 21 d'abril al 10 de maig, i va estar presentada per l'alcalde Celestino Corbacho i Joan Francesc Marco, Tinent d'Alcalde. També per Clara Carme Parramón i Agustí Fructuoso, director del taller.

Clara Parramon:

<Alguns matins de l'Hospitalet>, “ Tot és endinsar-s'hi i l'Hospitalet abandona la seva aparença impenetrable o caòtica per a insinuar-se amb una ingènua habilitat, aquella habilitat que dona el saber-se relacionar amb una gran diversitat de gent, d'espais i de temps>.

Artistes participants: Manuel Benages Mercadillo de Pubilla Casas.

Fina Bonet, *Ermita de Santa Eulàlia Provençana*.

Joan Codina. *Canal de la Infanta*.

Cati Conrado *Rambla de Carmen*. Amaya

Mercè Escobar *Carrer Canyet*

Rosaura Fernández, *Casa Puig Gairalt de Rambla Just Oliveras*

Agustín Fructuoso, *La Fira*

Paquita Gázquez, *Mercat de Collblanc*

Ana Gil, *Pont de Ferro de Santa Eulàlia*

Olga González, *Plaça de Tiananmen*

Juan Manuel González, *Cal Samsó*

Concha Ibáñez, *Parc de Bellvitge*

Rafael Lara, *Can Rigalt*

Montse Montero, *Biblioteca Can Sumarro*

Ramon Montoliu, *Parc de la Marquesa*

Esther Orta, *Cementiri de la Florida*

Sònia Pérez, *Plaça del Repartidor*

¹²³ Alba Fernández Moreno, Benxamin Álvarez, Carlos Álvarez, Nacho Antolín, Ángel Arjona, Teo Balbás, José Barranco, Jaime Blasco, Honorio Blasco, Manuel Benages, Josefina Bonet, Jordi Borràs, Laura Bronchales, Belén Corrales, Ana Calles, Jordi Cardoner, Xaro Castillo, Joan Codina, Caty Conrado, José Cruz, Pedro Díez Gil, Artur Díaz, Montse Díaz, Antonio Embuena, Mercedes Escobar, Antonio Fernández Varo, Rosaura Fernández, Josep M.Ferrer, Francisco Ferrer, Cristina Fonollosa, Eva Fructuoso, Agustín Fructuoso, Elena Galán, Antonio García Frías, Talia García, García Rius, Juan García, Antonio García, Nieves García, Paquita Gázquez, Anna Gil Peris, Fernando González, Juan Manuel González, Pilar Hernando i Pera, Pilar Herrero, Carmen Hiraldo, Conxa Ibáñez, Francesc Illa, Montse Jiménez, Francesc Lanuza, Ana Limiñana, María López Pérez, Tatiana Maltaverne, Carmen Marcos, Cristina Martínez García, Sagrario Mendiros, Pedro Monje, Teresa Morán, Montse Montero, Ramon Montoliu, Sandra Morales, Rosa M.Muga, Adelaida Murillo, Mercè Naval, Fco.Javier Orozco, Esther Orta, Manuel Palma Castro, Sandra Palomar, Javier Peinado, José Pérez Gay, Josep M. Peris, Francesca Portoles: i Brasó, Marcos Prior, Arturo Quesada, Mapi Quintana, Esperanza Rascón, Esther Requena, Estela Rodríguez, Maribel Roigé, Francisco Rubio, Alicia Sánchez, Tadeo Sánchez, Sergio Sánchez, Paco Saura, Fernando Serrano, Adolfo Serrano, Carmen Sierra, Germán Sinova, Ferran Soriano, José Mª Talavera, M. Pau Trayner, Carlos Valero, Matilde Vela i Lidia Villena.

Marcos Prior, *can Boixeres*
Arturo Quesada, *Carrer Xipreret*
Maribel Roigé, *Tecla Sala*
Raúl Rubio, *Plaça de l'Olivera*
Adolfo Serrano, *Passadís típic del barri de Collblanc-Torrassa*
Mari Pau Trayner, *Pont Eiffel*
Matilde Vela, *Cases del carrer Ebre*

IV. TEPEKA REVISTA – CONTENIDOR

Presentació d'una revista-objecte, amb el nom de l'artista Tecla Tepeka, realitzada per 14 artistes amb obres a partir de diferents episodis de la seva vida. La revista **Tecla Tepeka nº 0. Fetitxes**, té una sèrie de 81 exemplars. Hi col·labora: Casa Mir- Jaurena

L'acte de presentació es va fer al Museu d'Història de l'Hospitalet, el divendres 24 d'abril de 1998, a les 19.30 hores, i va ser presentat per Carles Hac Mor. Es va fer una performance en un homenatge de John Cage a Tecla Tepeka, on van participar tots els assistents.

Carles Hac Mor:

<Assaig sobre la simbologia mitològica d'un contenidor>, “De la llegendària Tekla Tepeka, cantada per Marcos Prior, neix la revista-objecte Tepeka, el número 0 de la qual conté dotze fetitxes tepekaires. Alhora, Tepeka dóna pas a unes sigles, T.P.K., que remeten a “taba”, “pa” i “ka”. La taba és l'astràgal, l'ós que articula el peu amb la cama; el pa és allò que no té cames i fa caminar; i el ka és un geni protector del Cèrber, el ca de tres caps i cua de drac i amb serps entortolligades al voltant del cos. I el dotzè treball d'Hèracles fou capturar aques gos fabulós. Per això els fetitxes tepekaires són dotze>.

Artistes participants: Xaro Castillo, José Cruz, Agustín Fructuoso, Juan Manuel González, Tatiana Maltaverne, Montse Montero, Esther Orta, Sònia Pérez, Marcos Prior, Francisco Rubio, Sergio Sánchez, Tadeo Sánchez, Adolfo Serrano, Matilde Vela.

V. O.R.N.I.S

Aquest projecte va desenvolupar-se en dues fases: La primera, es van exposar els projectes de cada “Objeto Rodante No Identificado”, deu en total, a l'Aula de Cultura de Sant Josep. La segona, performance amb els “objectes” ja fabricats i una sessió musical

que acompanyava el “viatge imaginari”. Es va fer el 25 d'abril als terrenys situats front al Centre Cultural Tecla Sala. Van participar els músics d'Afrikan Kalanda's, grup sorgit del taller de percussió performàtica dirigit pel músic Gerhard Wilke, del centre Gallus de Frankfurt, Alemanya. Al final de la performance es va comptar amb la participació

d'Antonio Calderón "Willy", es va realitzar una foto de tots els assistents, més de quatre-cents, i es va convertir aquesta en la foto del 20 aniversari. Performance: Centre Cultural Tecla Sala amb el Taller de Percussió Afrikan Kalanda's dirigit per Gerhard Wilke.

Exposició de projectes: **ORNIS, Projectes** . Aula de Cultura de Sant Josep. Del 16 al 24 d'abril de 1998, exposició de màquines viatgeres que simbolitzava el recorregut en el temps del taller. La mostra es va clausurar amb una performance **ORNIS. Performance. Centre Cultural Tecla Sala**, que va servir per realitzar la foto oficial de l'aniversari.

Coordinació del projecte: Montse Montero. Artistes participants:

Francesc Ylla/ Teo Balbàs *Rodáculo*.

José Cruz *Le dernier voyage*

Tatiana Maltaverne *La màquina viajera soy yo*

Matilde Vela *Viajar sí, pero ¿a dónde?*

Juan González *La alfombra voladora*

Montse Montero *Viaje concertado; sin retorno con el equipaje perfecto*

Edith García *Ruedas*

Esther Orta *El Mar del Sur*

Lidia Villena *Viaje a los inicios*

Adolfo Serrano *Carretillas y carretones*

VI. INTERVENCIONS CIUTADANES

Xaro Castillo:

*<La creación de obras efímeras en espacios públicos es uno de los aspectos que nos interesaba recalcar, porque a lo largo de los años siempre hemos intentado que el Taller tuviera una proyección hacia el exterior, sea mediante debates, sea a través de manifestaciones que impliquen de alguna manera a la sociedad>*¹²⁴.

El projecte tenia com objectiu convertir el teixit urbà i social de la ciutat en una mena de suport de treball artístic apropant l'art contemporani als espais físics i mentals on es mouen els ciutadans. Previament a la realització dels projectes es va fer una exposició **Intervencions Ciutadanes, projectes** d'aquests a l'Aula de Cultura de Collblanc-La Torrassa, del 20 d'abril al 8 de maig de 1998. Amb la participació de Adolfo Serrano, Ester Orta, Montse Montero, Sergio Sánchez, Marcos Prior, Juan M. González Craviotto, Francisco Rubio Els projectes es van realitzar durant el mes de setembre i el dia de la inauguració es va organitzar un recorregut en autocar. L'autocar de 45 places, transportava als artistes dels projectes, altres artistes interessats, regidors de l'Ajuntament i diversos galeristes, crítics i periodistes de diferents diaris (El País, El Mundo i el Periódico). Coordinació: Agustín Fructuoso .Text de Marie-Claire Uberquoi , "Arte a la intemperie":

<La confrontación directa del arte con la calle es una forma de plantear la creación como un proceso abierto a la reflexión; sirve para llamar la atención sobre aspectos específicos de un lugar, suscita interrogantes y sorpresas y, por supuesto, permite establecer una relación de complicidad con el público. Los ocho proyectos urbanos que los artistas del TPK llevarán a cabo en l'Hospitalet, tienen una estrecha relación con las vivencias de sus autores en esta ciudad. Ester Orta recurrirá a la memoria de los vecinos de un edificio de viviendas para recordar, mediante grandes fotografías, la historia de distintas generaciones, desde el campesino que llegó de una provincia rural hasta sus nietos nacidos e integrados en el ámbito urbano. Juan Manuel González se sirve también de la memoria para llamar la atención sobre el destino incierto de la barriada de Can Pi, que sus vecinos postreros se resisten a abandonar. Sergio Sánchez reflexiona conceptualmente sobre el paisaje urbano, reproduciendo en grandes vallas publicitarias algunas fotografías del entorno, mientras que Paula Nieto mostrará su visión de la ciudad en tres monitores de vídeo situados en una construcción escultórica en forma de H, aludiendo a la letra inicial de l'Hospitalet. Montse Montero se inspira en los desechos generados por la propia ciudad para elaborar un irónico montaje sobre la fachada de un centro comercial muy popular. Otros proyectos requieren la participación de los ciudadanos, y es a ellos a los que Adolfo Serrano invitará a jugar con sus "Espacios perdidos", que él mismo ha señalado pintando recuadros rojos en diversos parques de l'Hospitalet. Marcos Prior intentará, por su parte, rememorar sus propias fantasías infantiles, que plasmará en una divertida instalación ubicada en la plaza ajardinada de su barrio. Este carácter lúdico y festivo tal vez alcance su mayor incidencia pública con el happening que Francisco Rubio piensa organizar en Bellvitge con motivo de una multitudinaria comida de migas, un plato extremeño con el que el artista hace un guiño a la condición de emigrante tan ligada a la historia de l'Hospitalet>¹²⁵.

Els projectes van ser els següents:

Juan Manuel González: "El olvido de una gran superficie: la barriada de Can Pi". Instal·lació que consistia en la col·locació de vuit senyals de ciment i ferro situades en diferents punts del barri de Can Pi explicant quin tipus de construcció havia hagut o havia en aquell lloc (masies, bars, etc.).

Montse Montero: "Reconstruir", instal·lació feta a la façana de l'avinguda Isabel la Catòlica del Max Center i que consistia en la suspensió a quatre metres d'alçada d'una mena de prestatge carregada de mobles "de desecho". Van col·laborar la Regidoria del Centre i la Direcció del Max Center.

Paula Nieto. "El pasadizo" [aquest projecte no va fer-se realitat]

Ester Orta: "De la memòria", instal·lació d'obres convingent fotografies i textos i fent referència a la memòria individual i col·lectiva dels ciutadans. Va col·laborar la Regidoria del Centre. Pont de la Renfe de l'Avinguda Isabel la Catòlica, conjunt de vuit finestres de ferro en un muntatge que contrastava l'antic món rural amb l'urbà.

Marcos Prior: "La huelga de hambre de Theodore Roosevelt", instal·lació feta a la plaça Mestre Clavé i que feia una reflexió sobre la memòria de l'artista i la incomprensió infantil

¹²⁴ Uberquoui, Marie-Claire (1998). "El Taller de Pubilla Kasas celebra 20 años en su labor de formar artistas". En: El Mundo, 2 de juny de 1998.

¹²⁵ Arte a la intemperie. Marie-Claire Uberquoui, en: TPK 20 anys, 1977/78-1997/98

dels actes dels adults. Bucccant pels records personals, Prior va col·locar ossets de pelutx en el parterre situat al centre de la plaça.

Francisco Rubio: “La Quinestasis: relato de un viaje, inacabado y aún sin empezar” obra que feia referència a l'origen de l'artista i a la simbiosi que es produeix quan diferents cultures són viscudes de manera personal. Aquesta obra es va realitzar a un espai de la Festa Major de Bellvitge i en el Far de l'Hospitalet. van col·laborar la Comissió de Festes de Bellvitge i la Unió Extremenya. Va utilitzar el suport videogràfic per oferir unes imatges en que es podia contemplar el far marítim de l'Hospitalet i una petita franja del que havia estat la platja de la ciutat. Intervenció a la Carpa de la Festa Major de Bellvitge.

Sergio Sánchez: “Recuerda este día...”. aquesta instal·lació va fer-se en una valla publicitària de la Plaça de Tuzla. Van col·laborar la Regidoria del Centre i el Gabinet de Comunicació de l'Ajuntament de l'Hospitalet.

Adolfo Serrano: “El juego de los espacios perdidos”, treball fet a set parcs diferents (Can Buxeres, de la Marquesa, Sant Feliu, Can Cluset, Les Planes, La Serp i La Alhambra), i que establia una relació lúdica entre l'obra feta cada parc i un joc de taula fet per l'exposició. Va col·laborar la Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament de l'Hospitalet.

Altres projectes 1998

Solstici 98. (20è aniversari). Espai TPK, Edifici Molí. L'espai no era adequat per fer l'exposició, perquè es mostren normalment més de dues-centes obres. Això va definir la proposta d'exposició. Es va decidir donar rellevància als treballs individuals més conceptuals, més fàcils de “manejar”, i a les persones que treballen de manera més convencional, es va proposar fer treballs col·lectius. Va ser inaugurada per l'alcalde Sr. Celestino Corbacho. Es va fer una performance al pati del Centre Cultural Tecla Sala, presentada pel Tinent d'Alcalde de l'Àrea d'Educació i Cultura, Joan Francesc Marco. Van assistir més de 600 persones a la inauguració. Presentació dels catàlegs:

20è aniversari, Tepekas i quindereques 97/98, revista Solstici 98. ¹²⁶

¹²⁶ **Solstici 98**

Alberto Almenábar, Aida Álvarez, Carlos Álvarez, Sergio Arroyo, David Ávila, Josefina Bonet, Suria Boumenjel, Jordi Cardoner, Xaro Castillo, Cristina Clarés, Raquel Carot, Gloria Carmona, Pilar Cívico, Joan Codina, Carmen Collantes, Belén Corrales, Carla Costas, José Cruz, Javier Díaz-Porres, Tomás Díez Gallardo, Hortensia Domínguez, Antonia Embuena, Sheila Escudero, Carolina Fiallos, Rosaura Fernández, Josep Mª Ferrer, Agustín Fructuoso, Eva Fructuoso, Antonia García, Irene García, Edith García, Florencio García, Héctor García, Aurelia García, Alba García, Ramón Gayúbar, Francisca Gázquez, Anna Gil, Olga González, Juan Manuel González, Rafael Guerrero, Sandra Guerrero, Cristina Gómez, Pedro Guirao, Eva Herrera, Pilar Herreros, M^aCarmen Hiraldo, Montserrat Jiménez, Dolores Latorre, María López, Tatiana Maltaverne, Rubén Mansilla, Virgilio Manzano, Isabel Márquez, Carla Martínez, María Martínez, María Martínez Sánchez, Sergio Masmitjà, Silvia Medina, Sagrario Mendiros, Montse Montero, Antonio Montesinos, Ramón Montoliu, Iván Morejón, Rosa Moreno, Sandra Morales, Isabel Muñoz, Pula Nieto, David Noguera, Estefanía Oliver, Ester Orta, Miguel Ángel Pascual, Ignacio Peinado, Joaquín de Pedro, Mercè Penaranda, José Pérez, Sonis Pérez,

Tepekas i quindereques. Art contemporani a l'escola.Sala Alexandre Cirici. del 8 al 28 de juny de 1998

Projectes any 1999

Mural col·lectiu. Festes de Primavera. L'Hospitalet.

Com a col·lectiu: realitzen la performance **"4 minutos 33 segundos de ruido, homenaje a Tecla Tepeka"**, a la Sala ACEA'S de Barcelona i a la galeria la Xina Art de Barcelona amb motiu de la presentació del primer catàleg de l'espai OFF TPK.

Tepekas i quindereques. Museu de l'Hospitalet. del 2 de juny de 1999 al 9 de gener de 2000.

Solstici 99. Espacio TPK. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet. juny. Van participar 130 artistes i es va presentar **l'Espai Off TPK**¹²⁷. Més de 700 persones-visitants.

Enriqueta Pino, Marcos Prior, Arturo Quesada, María del Pino Quintana, Rosa Ramírez, Maribel Roige, Maribel Rodriquer, Antonio Romero, Raúl Rubio, Javier Rubio, Francisco Rubio, Sonia Segura, Carmen Selma, Cristina Serrano, Carmen Sierra, Rafael Sáez, Alicia Sánchez, Hugo Sánchez, Tadeo Sánchez, Dolors Sánchez, Sergio Sánchez, Toni Sauras, Adolfo Serrano, Fernando Serrano, Carmen Tamayo, M^aPau Trayner, Lidia Villena, Carlos Valero, Adolfo Valiente, Juan Manuel Vargas, Matilde Vela, Esteban Villanueva, Francisco Ylla

Participacions en la publicació:

"Editorial. Cuaderno de bitácora"

"lo novamás in de Taller"

"20 anys de taller crítica gastronómica"

"Ester Orta. El Heavy Metal es bonito"

"Francisco Rubio". Adán al desnudo"

"Montse Montero. Un vertedero es como un parque de atracciones"

"Agustín Fructuoso. Mahler nunca estuvo en Dresden"

Faustino López. "Documenta X. Digita que algo queda"

"Xaro del Castillo". En el principio estaba la deconstrucción"

"Fashion"

"Adolfo Serrano. Al azar Baltasar o el bazar de las sorpresas"

"Nuestro fin de la historia"

¹²⁷ **Solstici 99**

Aroa Fernández, Carlos García, Rosa Miralles, Patricia Vizcaino, Tatiana Maltaverne, Isabel Muñoz, M^a del Mar Vega, Monica Ferrerós, Juan Manuel González, Marcos Prior, antonio Moro, Jordi Cardoner, Sergio Sánchez, Sonia Pérez, Mª José Álvarez, M^a del Pino Quintana, Mari Carmen Hiraldo, Olga Álvarez, Carlos Álvarez, Abel Agustí, Laura Bosch, Gara Basilio, Josefina Bonet, Laura Bronchales, Maribel Carod, Marta Carballo, David Cobo, Natalia Cazorla, Teresa Carafi, Jose Cruz, Carmen Collantes, Raquel Carod, Pilar Cívico, Juan Codina, Hortensia Domínguez, Tomás Díaz, Rosaura Fernández, Guadalupe Fuster, Elodia Fernández, Josep Maria Ferrer, Francesc Ferrer, Enric Font, Carolina Fiallos, Cristina Gómez, Isabel Gómez, Aurora G., Laura Garcés, Edith García, Francisca Gázquez (Paquita), Ramón Gayubar, Hector García, Irene García Florencio García, Antonia García, Ana Gil, Pedro Goirao, Marisol González, Alba García, Juana Hernández, Mireia Heras, Iris Heras, Felipe A. Invernó, Montse Jiménez, Mª Rosa Moreno, Sara Montero, Mª Isabel Muñoz, Conchi Messeguer, Esèranza Méndez, Avelino Melcón, Sagrario Mendioroz, Iván Morejón, Silvia Medina, Anna Orriols, Carlos Pérez, Mª Dolors París, Gemma Peralta, José Pérez, Arturo Quesada, Raúl Rubio, Francisco Javier

Creació de l'espai inexistent i conceptual **"OFF TPK"**: a la primera exposició han participat artistes de diferents disciplines, acull obres d'artistes no vinculats directament amb el taller: Pep Blai (performance), Isabel Muntané i Andrés Cobo (instal·lacions) i Producciones Peligrosas amb la presentació d'originals i fotolits de l'últim número de la revista de còmic Rau.

Juny-setembre de 1999. Pep Blai. Acció

<El ESPAI OFF TPK es un espacio inexistente que tiene varias ventajas, es un espacio no físico lo que le hace permeable a las ideas y adaptable a las formas, se puede dar en lugares diferentes y se puede transportar fácilmente. Es un espacio abierto no sólo a artistas plásticos, sino que también a cualquier tipo de manifestación que tenga que ver con disciplinas tanto clasificables (teatro, música, lampistería, etc.) como inclasificables. No hace falta ser ni artista emergente ni sumergido la única condición para que el TPK asuma la propuesta es que ésta refleje de una u otra manera nuestra>.

Projectes 2000

Solstici 00. Espacio TPK. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet. juny. [Revista Solstici 00]. Juny, van participar 130 artistes, inaugurada per l'alcalde Celestino Corbacho, visitada per més de 700 persones. En conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet. L'exposició volia connectar el sentiment amb l'art contemporani i tenia com eix central la maleta, com a idea de trasllat, viatge o records passats de la memòria col·lectiva i la individual. Agustín Fructuoso explicava que el muntatge es va centrar en tres conceptes¹²⁸. Primer, l'espai del taller, ja que fins i tot les parets, en les que es projectaven imatges amb la maleta com a protagonista, es van integrar en la mostra. Després, el silenci, en contraposició amb el tarannà sorollós del segle XX. Per últim, la maleta, el tema central de l'exposició, com a peça imprescindible d'un trasllat tant si és voluntari i destijat com si l'empeny la necessitat.

Participacions publicació

" El primer Solstici Interactivo. Instrucciones para reconstruir la primera plana del Solstici 00" (còmic de Marcos Prior)

OFF TPK espai virtual: **La Xina Azul**. 21 d'octubre de 2000

Mural pel civisme, L'Hospitalet. 2000

Rubio, José Fidel Rodríguez, Antonio Romero, Rosa Ramírez, Mª Carmen Selma, Alicia Sánchez, Rafael Sáez, Carlos Sobrino, Mireia Sánchez, José Luis, Cristina Serrano, David Sicilia, Fernando Serrano, Adolfo Serrano, Dolors Sánchez, Tadeo Sánchez, Carmen Sierra, Carmen Sobrado, Mª Pau Trayner, Carmen Tamayo, Lidia Villena, Matilde Vela, Mª José Vergel, Carlos Valero, Estebán Villanueva, Fco. Ylla, David Rodríguez, Daniel Mellado, Alberto Almenara, Jorge Sierra, Isabel Muntaner, Andrés Cobo, Producciones Peligrosas.

¹²⁸ "El Taller Pubilla Kasas tanca el curs". En:Diari de L'Hospitalet. Canal-H.net. 25/7/2000

Projectes 2001

Solstici 01. Espacio TPK. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet. juny, fins al 30 de juny de 2001. Mostra d'obres dels alumnes adults, es va poder veure una filmació de dibuixos animats realitzada pels nens i nenes en format super 8, els seus dibuixos s'han convertit en quatre curts d'animació i un espai dedicat al procés de realització d'un còmic. Els dos darrers Solsticis 2001 i 2002 no s'ha fet publicació. Molta gent.

Agustín Fructuoso: *<no hi ha un estil TPK, i això significa discutir molt, saber què està dient cada persona i què vol dir... és un procés complicat, l'art és això>*¹²⁹

Infantil: Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola. Centre Cultural Barradas. Del 14 de juny al 22 de juliol de 2001. Assistència de més de 600 alumnes

Infantil: Llocs. Una exposició de l'alumnat de l'escola Prat de la Manta al Centre Cultural Santa Eulàlia. un projecte TPK. Del 17 al 31 de maig. Curs 2000-2001.

El reconeixement públic d'un treball constant:

- **Primer Premi Memorial Alex Ferrer. Fundació Joan Miró de Barcelona.** Millor projecte artístic-pedagògic durant l'any 1995 pel projecte **Máquinas Poéticas dirigit per l'escultor Mario Herrero** i que es va exposar al Solstici 95 al Centre Cultural Tecla

Sala i a l'Escola Pere Claver de Barcelona. Aquest premi fou creat amb el propòsit d'estimular als estudiants d'ensenyament secundari i escoles d'arts i oficis a interessar-se per l'art contemporani.

- **Premi Ciutat de l'Hospitalet**, en la cinquena edició, 1999. **Premi d'Humanitats**, pel treball pedagògic desenvolupat per aquesta entitat de l'Hospitalet per Agustín Fructuoso i Xaro Castillo¹³⁰. Aquests premis són convocats anualment per l'Ajuntament de l'Hospitalet, es concedeixen a aquelles persones o

¹²⁹ Torres, Mònica (2001) "El TPK finalitza el curs amb l'exposició Solstici 2001". En: Diari de L'Hospitalet, 20/6/2001.

¹³⁰ **Els premiats: Premi d'Honor**, Jaume Botey, ex regidor, doctor en filosofia, impulsor de la Casa de la Reconciliació, president de la Casa de Nicaragua, de la Casa de la Solidaritat, observador internacional a Amèrica Llatina, i estudiós de la procedència geogràfica i cultural dels hospitalencs.

entitats que han destacat per la seva activitat en els àmbits de la cultura, la economia, la comunicació i la solidaritat.

Premi de Comunicació, Josep Pernau, ha publicat els seus articles a El Periódico i al Diari l'Hospitalet, entre d'altres. Destaca la seva trajectòria en defensa de la llibertat d'expressió. **Premi d'Esports**, Mariàngels Bardina, esportista del Club Natació l'Hospitalet, amb 18 anys, és la promesa espanyola pels Jocs de Sidney 2000. **Premi d'economia i Noves Tècniques**, Direcció d'Atenció Primària de l'Hospitalet, empresa pública dedicada des de fa 50 anys a millorar la qualitat de vida de la població. **Premi Ciutat Cooperadora i Solidària**, Kailash Satyarthi, per impulsar la Marxa mundial contra l'Explotació Laboral Infantil, amb el suport d'Intermón, que va visitar L'H l'any 1998. Menció especial per al Germà Adrià, pel seu treball solidari amb els desprotegits a la residència Els Alps. **Premi Europa**, Emma Bonino, Diputada del Parlament Europeu, incansable lliutadora pels drets humans. **Premi Civisme**, Club Infantil i Juvenil de Bellvitge, per la seva tasca pedagògica i de sensibilització a favor d'iniciatives solidàries. **El Jurat: presidents:** Celestino Corbacho, alcalde de l'Hospitalet i Anton Canyelles, Síndic de Greuges. **Vocals:** Joan Francesc Marco (PSC), Salvador Torres (PP), Meritxell Borràs (CIU), Joan Oms (IC-Verds), Ramón Luque (EUiA), Antoni Ros Marbà (director d'orquestra), Cristina Narbona (diputada Congrés), Jaume Valls (L'Hospitalet Antifranquista), Joan Hortalà (president Borsa de Barcelona), Josep Maria Álvarez (UGT), Joan Coscubiela (CCOO), Lluís Reverter (secretari general Fundació La Caixa) i Pedro Fontana (president Cercle d'Economia).

V. LA UBICACIÓ ACTUAL: ELS NOUS ESPAIS AL CENTRE CULTURAL METROPOLITÀ TECLA SALA.

1. Nous equipaments: arrelament i concreció de l'estructura educativa

El trasllat als nous equipaments del Centre Cultural Metropolità Tecla Sala, es va fer durant el mes d'octubre de 2001. Unes setmanes després, van inaugurar els nous espais al Centre Cultural Metropolità Tecla Sala. La inauguració oficial va ser presidida el dimarts 20 de novembre de 2001 per el Sr.Celestino Corbacho, alcalde de l'Hospitalet.

L'apertura d'aquest espai corresponia a **la segona fase del complex cultural de Tecla Sala**, que va posar-se en marxa el desembre de 2000 amb la inauguració de la Biblioteca Central de L'Hospitalet. Les activitats del centre es van completar el febrer de 2002 amb l'apertura de la sala d'exposicions. La remodelació de la Tecla Sala ha estat dirigida per l'estudi d'arquitectura d'Albert Viaplana, autor, juntament amb Helio Piñón, de la remodelació de la Biblioteca Central¹³¹. L'equipament té el seu accés principal per la rampa exterior que facilita l'entrada a la Biblioteca Central i a les sales d'art. Aquestes sales, al mateix temps, estan connectades per mitjà d'una rampa interior que comunica totes dues sales d'exposicions. La planta baixa té 2.391 m2 dels quals 1.591 m2 estan destinats a sales d'exposicions. El primer pis compta amb una altra sala d'exposicions de 625 m2, una sala polivalent de 170 m2 i una capacitat per a 120 persones i també acull la Biblioteca Central.

Heu canviat el nom del centre: Tecla Sala. Centre Cultural Metropolità de l'Hospitalet?

<Aquest nom ja s'havia utilitzat en la primera fase, després es va treure "el metropolità" i ara per una decisió política s'ha tornat a posar. I això vindria perquè la voluntat que té el centre és d'acollir propostes que la seva difusió i la seva repercussió vagin més enllà de l'àmbit propi de l'Hospitalet.

Aquí hi haurien dos grans blocs de serveis: per una banda, serveis més pensats i encarats per la ciutat, com per exemple el cas del TPK i la biblioteca, això no vol dir que no pugui venir gent de fora, i per l'altra, per exemple en el cas de les exposicions, serien uns serveis més pensats per un públic que diem "metropolità", en el sentit de que seria la nostra realitat natural i de aquí bé aquest canvi de nom>¹³².

¹³¹ La remodelació de les noves sales de la Tecla Sala ha suposat una inversió de 2.331.900 euros, mentre que les obres realitzades al conjunt del Centre Cultural Tecla Sala, que inclou la Biblioteca Central, els espais del TPK i les noves sales d'exposicions ha estat de 7.843.200 euros. En: "El Centre Cultural Tecla Sala reobre les seves portes". Diari de L'Hospitalet, 17/02/2002.

Els nous espais del TPK s'ubiquen en un vell magatzem remodelat situat darrere de la Biblioteca Central, consten de 1.123 metres quadrats de superfície total construïda, distribuïdes en dues plantes de 545 metres quadrats cadascuna i un altell de 33 metres quadrats.

La remodelació d'aquest edifici, realitzada per l'Ajuntament de l'Hospitalet, ha permès doblar la superfície de què disposava aquest espai i crear dues plantes. Les obres també han suposat la restauració i la rehabilitació de la façana de l'edifici, així com la climatització de l'espai i la millora dels seus serveis.

A la planta baixa de l'edifici s'han situat els espais on s'allotjaran les activitats de caràcter més públic i les subjectes a convenis amb entitats externes. Així, en aquesta planta trobem una sala d'exposicions de 40 metres quadrats, un taller multimèdia i d'arts gràfiques – amb espais dedicats al vídeo, la fotografia i el còmic-, un taller de projeccions, un per convenis amb l'exterior, un d'infantil i un altre per al grup inicial de pintura, de 72 metres quadrats de superfície. A la planta baixa s'ubiquen també oficines i serveis, amés d'un passadís polivalent que també es podrà utilitzar per instal·lar-hi exposicions.

La primera planta de l'edifici alberga, d'altra banda, les activitats pròpies del TPK, on l'accés més restringit. Allà trobem un gran taller de pintura de 195 metres quadrats d'ús comunitari i dotze bucs de treball individual per als artistes. L'espai es completa amb vestidors i serveis. Finalment, l'altell de l'edifici s'utilitza com a magatzem. Totes les plantes es comuniquen per mitjà d'un ascensor, per fer accessibles les instal·lacions a tothom.

< Xaro Castillo: (el taller) *es más lo que nosotros hemos pretendido en los últimos 15 o 20 años*>¹³³.

El nou espai, més ampli i condicionat que el que ocupaven a la l'Edifici Molí, ha permès al TPK continuar els itineraris de formació i creació artística per a nens i adults. Per una banda, oferir una **millor qualitat en els seus serveis de formació: Tepecuchos** (formació artística per a nens) i **TPK-Formació** (formació artística per a adults), millorar l'espai de **Tepekas i Quindereques** i el de **gravat**. Per l'altra, **estructurar els TPK Espais de creació**, oferint convocatòries obertes i implicant a la cesió dels mateixos a membres de la crítica artística, que ajudarà a augmentar el prestigi dels espais. Hi ha també el projecte dels **espais de fotografia i vídeo**.

S'obren els espais **la Tepekale** i **l'Espai Ester Orta**. La Tepekale permetrà portar a la ciutat un tipus de projectes que pel seu tamany o característiques no tenen cabuda a

¹³² Entrevista a Xavier Gil. L'Hospitalet, 14 de juny de 2002.

l'espai d'un centre oficial, però que pel seu interès s'han fet amb un circuit que podríem denominar alternatiu al mapa artístic de qualssevol ciutat d'Europa, fent moltes vegades de complement de les exposicions dels grans centres o inclús col·laborant ocasionalment amb ells. L'Espai Ester Orta complirà la funció d'atendre a artistes i projectes sorgits del TPK, i de la nostra ciutat que ho sol·licitin, i que tinguin unes característiques interessants per ser exposats.

La nova seu del TPK va acollir a 140 alumnes de totes les edats en el curs 2001-2002.

En aquesta etapa es penja a la xarxa: **TPK on line**, estrena pàgina web al mateix temps que inaugurava les noves instal·lacions. A través de l'adreça www.tpkonline.com, tothom pot conèixer els projectes en marxa i tota la informació que genera aquesta entitat. La pàgina web pretén ser un nou vehicle de comunicació amb tots els públics. En ella hi podreu trobar des del calendari d'activitats, la programa de curs i una ampla informació sobre l'objectiu de l'entitat, la seva trajectòria i els seus projectes.

Organigrama 2001

<u>TPK FORMACIÓ</u>		<u>TPK LLIURE</u>
TEPEKUCHOS (6-14 anys)	TPKADULTS (a partir de 14 anys)	ESPAIS DE CREACIÓ
TEPEKAS I QUINDEREQUES L'art contemporani a l'escola		Col·lectiu artístic
LLOCS		DIFUSIÓ
TALLER DE CÒMIC		LA TEPEKALE ESPAI ESTER ORTA

- **El Col·lectiu artístic.** Està format per professorat, alumnes i antics alumnes del TPK. Actualment treballant en dos projectes de creació artística. Un d'ells es presentarà a la Galeria La Xina Art de Barcelona el proper mes d'octubre de 2002

¹³³ Xaro Castillo. Entrevista a Xaro Castillo, L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002

- **Creació:** Aquests tallers són espais de creació personal i d'investigació plàstica. Estan dirigits a persones amb un nivell de treball suficientment madur per poder realitzar un projecte artístic personal..

<Xaro: cada persona tenga su espacio de trabajo, donde dejar sus cosas, esa especie de historia de poner los pies en un sitio y crear tu propia historia, aunque nos está costando mucho.

Agustín: antes ofrecíamos a gente del taller un espacio para trabajar con más condiciones. Y ahora no ofrecemos. La gente presenta proyectos, dossiers, y la revisión la hace un crítico invitado. Este año Marie-Claire Uberquoi, escogió los proyectos más interesantes y ahora en setiembre tiene que ver si la gente ha cumplido las expectativas señaladas para poder continuar un año más. El objetivo es que los espacios lleguen a tener un cierto prestigio. Sabemos que para el espacio es mucho mejor que cada año o dos, cambie de gente [cuanta más gente pase más difusión de los locales], pero para la creación no lo sabemos. Preferimos que la gente vaya cumpliendo lo que dicen que van a hacer y mientras los críticos valoren positivamente lo que van haciendo, porque pensamos que la actividad artística se desarrolla con tiempo>¹³⁴.

Difusió

La difusió artística ha canviat radicalment a partir del trasllat als nous locals del Centre Cultural Metropolità Tecla Sala. El nou plantejament consisteix en destinar dos espais del TPK a la presentació d'exposicions i projectes.

LA TEPEKALE

És un espai on es presenten projectes de persones o col·lectius no vinculats al TPK. Aquests projectes tenen que ser “*en essència*” expressions del pensament contemporani i no tenen que ser sempre projectes plàstics o artístics. Durant el curs es presentaran tres projectes de tres mesos de durada cadascun. Cada projecte donarà peu a tota una dinàmica de successos (debats, conferències, performances, etc.) que quedaran recollits en una publicació **LA TEPEKALE INVENTARIAT**. Els tres projectes seran d'àmbit internacional, d'àmbit estatal i d'àmbit local. La TEPEKALE començarà el pròxim mes d'octubre de 2002 amb la presentació d'un projecte del col·lectiu La Xina de Barcelona.

L'ESPAI ESTER ORTA

Estarà destinat a la presentació de petits projectes interessants. A aquest espai podran accedir artistes del TPK o de la ciutat de l'Hospitalet que presentin el seu treball.

2. Noves col·laboracions i perspectives de treball

Projectes compartits amb el Centre Cultural Metropolità Tecla Sala

<El TPK cree que puede desarrollar con éxito esta labor de médium entre el proyecto del Centre Cultural Tecla Sala y la ciudad de L'Hospitalet. Esta afirmación viene avalada por la experiencia de más de veinte años de trabajo, en los que, sin hacer concesiones al objetivo de difundir el arte contemporáneo, hemos logrado una fuerte implantación ciudadana, al tiempo que diversos reconocimientos tanto dentro como fuera de nuestras fronteras>¹³⁵.

Dins dels programes educatius del **TPK OBERT:**

Tepekas a la tecla ofereix un taller amb un format accessible i atractiu a qualsevol grup escolar: una única sessió de dues hores efectives d'activitat i 15 minuts de descans durant les quals es proposa experimentar l'art des d'una perspectiva vivencial, situant els nens i nenes en un entorn estimulant que proporcioni una immersió en un àmbit temàtic donat, i que inclou la visita a les exposicions de la Tecla Sala. Aquests àmbits temàtics dels quals parlem seran tres al llarg del curs - seguint la partició quadrimestral del programa escolar- i es corresponen amb aspectes tractats en un o altre moment en el currículum d'Educació Visual i Plàstica: el color, la línia i el volum; alhora aquests centres d'interès es posarien en relació amb les obres visitades a l'exposició.

A diferència dels *tallers de tepekas i quindereques*, on els objectius seran fer comprendre les motivacions i processos creatius dels artistes del segle XX, comprendre els models de l'art contemporani, *tepekas a la tecla* té un objectiu més proper a l'actual currículum d'Educació Visual i Plàstica: fer comprendre quins són els "elements bàsics del llenguatge visual" i, a posteriori, posar-los en relació amb l'obra d'artistes contemporanis, presents en les sales d'exposicions de la Tecla Sala.

Amb aquest objectiu, els tallers *tepekas a la tecla* potencien una estratègia pedagògica ja assajada a *tepekas i quindereques*: desencadenar una experiència emotiva i cognoscitiva alhora, motivar una "apreciació vivencial" que transformi la manera de mirar les obres i les actituds de nens i adolescents, no ja tan sols en front les obres d'art, sinó també alguns dels elements constitutius concrets.

Els continguts s'estructuren a partir d'etres conceptes considerats com elements bàsics del llenguatge visual: el color, la línia i el volum, als que associarem amb tres subtítols que ofereixen informació addicional sobre el centre d'interès dels tallers: *Dins dels colors, dins de la retícula i dins dels cub*.

¹³⁴ entrevista a Xaro Castillo i A,Fructuoso. L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002

Com a antecedents d'aquestes activitats destacar que l'any 1994 el TPK va crear un **Departament de Visites Comentades**. La seva finalitat era explicar les exposicions que es desenvolupaven a la ciutat de l'Hospitalet al major nombre possible de persones, per portar a terme una *<verdadera divulgación artística>*¹³⁶.

Objectiu era apropar i fer una divulgació de l'art modern fent-lo comprensible a tothom.

Visites realitzades principalment a exposicions del Centre Cultural Tecla Sala¹³⁷.

Consten de l'explicació de l'exposició i l'elaboració d'un dossier pedagògic. I d'unes fitxes explicatives que anteriorment a la visita es passen al responsable del grup amb el propòsit de que tingués elements per preparar la visita i els alumnes es familiaritzessin amb els conceptes i llenguatges que veurien a la visita.

Grups que participen: centres d'ensenyament primària i secundària, escoles d'adults, entitats i associacions ciutadanes i aules de cultura.

Aquest grup està integrat per persones que van iniciar els seus estudis al taller i que posteriorment es van llicenciar en la Facultat de Belles Arts: Carmen Sánchez, Olga Malavia i Teresa Cardeñosa.

¹³⁵ Arxiu Documental del TPK. Projecte 2001.

¹³⁶ Arxiu Documental. TPK. Memòria 1994.

¹³⁷ Algunes experiències anteriors:

Any	Algunes experiències anteriors	Nombre i lloc de procedència dels participants
1994	▪ Gerardo Rueda . Centre Cultural Tecla Sala	Més de quaranta grups de quinze persones cadascun. Escoles, associacions, esplais i aules de cultura
1994	▪ Preparant les visites de l'exposició de la col·lecció del Museu de l'Hospitalet que es farà al Centre d'art Alexandre Cirici.	
1995	▪ Visita i taller pràctic: exposició d'una selecció del Fons d'Art de la ciutat. Museu de l'Hospitalet que es farà al Centre d'art Alexandre Cirici.	
Primer semestre 1995	▪ Xavier Corberó . Centre Cultural Tecla Sala	Escoles, instituts, escoles d'adults, esplais i diverses associacions ciutadanes
Primer semestre 1995	▪ Ferran Soriano . Centre Cultural Tecla Sala	Escoles, instituts, escoles d'adults, esplais i diverses associacions ciutadanes
Primer semestre 1995	▪ Conxa Ibáñez . Centre Cultural Tecla Sala	Escoles, instituts, escoles d'adults, esplais i diverses associacions ciutadanes
1997	▪ Michel François . Espai Molí. Centre Cultural Tecla Sala ▪ Vicente Rojo . Espai S2. Centre Cultural Tecla Sala.	Escoles, instituts, escoles d'adults, esplais i diverses associacions ciutadanes [estadístiques visites: consultar Centre Cultural]
2002	Tepekas a la Tecla	

Altres projectes del TPK

Any 2001

- **Tepekas i Quindereques, l'Art Contemporani a l'Escola**, en col·laboració amb l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de l'Hospitalet.
- **Taller de plàstica**, entorn a les visites comentades a la col·lecció d'art del Museu de l'Hospitalet i a l'exposició Tepekas i Quindereques.

Any 2002

- El TPK **celebrarà el seu 25 aniversari**.
- **LLOCS II**. Aquest projecte és la continuació de LLOCS I. Sorgeix, al igual que la primera edició, de l'encontre entre una entitat com el TPK i una institució pública dedicada a la formació reglada, l'IES Llobregat de l'Hospitalet.
- **Solstici 02**. Sala Molí. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet. juny.

3. Algunes notes a manera de d'epíleg.

La present investigació va escollir al Taller de Pubilla Kasas com a estudi de cas per tal d'evidenciar com les xarxes de vida associativa i laboral, els espais de treball i oci, també són generadors i esperonadors dels sentiments col·lectius. Per tant, s'entén aquí el Patrimoni com a objecte viu, format per tot el legat d'institucions i fets culturals que han configurat la ciutat de l'Hospitalet en les darreres èpoques.

Un dels propòsits principals de l'estudi és reconstruir la història d'aquesta entitat, per tal de contribuir en properes fases del projecte, a la reconstrucció de la història cultural de la ciutat.

El projecte s'ha centrat en aquesta primera i intensa aproximació a l'objecte d'estudi, en recercar i ordenar els fets i esdeveniments obtinguts en la recerca i anàlisi de les fonts documentals i les fonts orals.

La poca distància històrica, la quantitat d'informació obtinguda, la manca de documentació en algunes etapes de la història més recent, dificultaren una mica la perspectiva d'anàlisi. Per aquest motiu, ha hagut alguns problemes en estructurar i contextualitzar tota la informació, que es completaran en properes revisions i fases d'investigació del projecte.

VI. ANNEXOS

ORGANIGRAMA DOCENT

CURS	DOCENTS	MATÈRIA	
1977-1978	Xaro Castillo		▪ Escola Massana: pintura mural ▪ Escola superior de Belles Arts, Sant Jordi, Barcelona: escultura. ▪ Escultora ▪ 10 anys d'experiència a l'escola privada i a un institut d'ensenyament secundari a Molins de Rei. Curs de preparació del professorat a l'escola d'estiu d'Albacete als anys 1978/79/80. Exposicions col·lectives al Casino de Sant Andreu i a l'AC La Florida
	Agustín Fructuoso		▪ Escola Massana: pintura ▪ Escola superior de Belles Arts, Sant Jordi, Barcelona: pintura. ▪ Escola Industrial ▪ Pintor ▪ Premis pintura jove de la Sala Parés els anys 1970, 1971 i 1972. Exposicions al Taller Picasso de Barcelona, a l'AC la Florida i a l'AC Collblanc. Cursos de preparació del professorat a l'escola d'estiu d'Albacete els anys 1978/79/80
1978-1979	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1979-1980	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1980-1981	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1981-1982	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1982-1983	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1983-1984	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
1984-1985	Xaro Castillo		

	Agustín Fructuoso		
1985-1986	Xaro Castillo	▪ Volum (modelat, ceràmica, projectes d'escultura i motlles) ▪ Pla (dibuix, pintura, projectes i gravat)	
	Agustín Fructuoso	▪ Pla (dibuix, pintura, projectes i gravat)	
	Javier Peinado	▪ Pla (dibuix, pintura, projectes i gravat): dibuix	▪ Pintor ▪ Delineant, Escola Superior Tècnica d'Arquitectura de la Universitat de Barcelona ▪ Pintura al Taller de Pubilla Casas
	Pilar Martinez	▪ Volum (modelat, ceràmica, projectes d'escultura i motlles): ceràmica	▪ Ceramista ▪ Escola Sant Jordi, Barcelona ▪ Escola de ceràmica de la Bisbal, Girona ▪ Escola d'Arts Aplicades i Oficis de Barcelona
	Albert Casañé	▪ Volum (modelat, ceràmica, projectes d'escultura i motlles): Projectes de ceràmica i escultura	▪ Escola Massana: ceràmica i escultura
	Paco Saura	▪ Volum (modelat, ceràmica, projectes d'escultura i motlles): Motlles d'escultura	▪ Delineant ▪ Pintura i escultura al Taller de Pubilla Casas
	Conxa Ibáñez (1985-1992 aprox.)	▪ Pla (dibuix, pintura, projectes i gravat): gravat	
1986-1987	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Jose Mª Talavera (1987)	Dibuix	
	Adelaida Murillo (1987)	Pintura	
	Angel Arjona (1987). Vinculat als tallers de l'INEM	Modelat-buidat	
	Ester Orta (1987). Vinculada als tallers de l'INEM (docent del TPK fins al 1998, per defunció).	Gravat i tècniques d'impressió	
1987-1988	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		

	Ester Orta		
1988-1989	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta		
1989-1990	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta		
1990-1991	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta	▪ Educació infantil ▪ gravat	
1991-1992	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta	▪ Educació infantil ▪ gravat	
1992-1993	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta		
1993-1994	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta		
	Montse Montero (fins a l'actualitat)		Alumna del taller des de 1985/1986
1994-1995	Xaro Castillo		
	Agustín Fructuoso		
	Ester Orta		
	Montse Montero		
1995	Olga Malavia	Visites comentades a exposicions	
1995	Teresa Cardeñosa	Visites comentades a exposicions	
1995	Carmen Sánchez	Visites comentades a exposicions	
1995-1996	Xaro Castillo	Hores lectives: adults i infantil	

	Agustín Fructuoso	Preparació i realització de visites comentades exposicions; organització de tallers i seminaris puntuals	
	Ester Orta		
	Montse Montero	Preparació i realització de visites comentades exposicions; organització de tallers i seminaris puntuals Preparació i realització de visites comentades exposicions; organització de tallers i seminaris puntuals Preparació i realització de visites comentades exposicions; organització de tallers i seminaris puntuals	
1996-1997	Xaro Castillo	Directora TPK (1997)	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espai de creació	Taller Pubilla Kasas
	Ester Orta Montse Montero	Formació de nens/nenes	Taller Pubilla Kasas
	Xaro Agustín Ester Orta Montse Montero	Formació d'adults	Taller Pubilla Kasas
	Francisco Rubio Montse Montero	Aula d'Art Contemporani	Taller Pubilla Kasas
	Carmen Sánchez Olga Malavia Teresa Cardeñosa	Visites comentades a exposicions	Taller Pubilla Kasas
	Marcos Prior (fins a l'actualitat)	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
1997-1998	Xaro Castillo	(1998) Directora	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo Ester Orta (fins a principis de curs) Montse Montero	Formació d'adults	
	Montse Montero Ester Orta (fins a principis de curs)	Formació infantil	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espais de creació	

	Francisco Rubio Montse Montero	Aula d'art contemporani	
	Marcos Prior	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK des del 1994
	Carmen Sánchez Olga Malavia Teresa Cardeñosa	Visites comentades	
1998-1999	Xaro Castillo	Directora (1998) Agustín (1999/2000)	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espais de creació	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo Montse Montero	Formació d'adults	
	Marcos Prior	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
	Marcos Prior	Educació infantil	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
	Francisco Rubio Adolfo Serrano Mariló Fernández	TPK OBERT: Tepekas i Quindereques	
	Carmen Sánchez Olga Malavia Teresa Cardeñosa Mariló Fernández	Visites comentades	
1999-2000	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espais de creació	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo Montse Montero	Formació adults	
	Francisco Rubio Adolfo Serrano Mariló Fernández	TPK OBERT Tepekas i Quindereques	
	Marcos Prior	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
	Marcos Prior	Educació infantil	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
2000-2001	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espais de creació	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo Montse Montero	Formació adults	

	Francisco Rubio Adolfo Serrano Mariló Fernández	TPK OBERT - Tepekas i Quindereques - LLOCS I	
	Marcos Prior	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
	Marcos Prior	Educació infantil	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
2001-2002	Agustín Fructuoso Xaro Castillo	Espais de creació	
	Agustín Fructuoso Xaro Castillo Montse Montero	Formació adults	
	Francisco Rubio Adolfo Serrano Mariló Fernández	TPK OBERT - Tepekas i Quindereques - LLOCS II - Tepekas a la Tecla	
	Marcos Prior	Taller de còmic	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK
	Marcos Prior	Educació infantil	Taller Pubilla Kasas Alumne del TPK

Col·laboradors: cursos, seminaris puntuals

CURS	COL·LABORADORS	MATÈRIA	
1983-1984	Adelaida Murillo (1984)	Gravat: curset puntual de gravat. No tot el curs	▪ Escola superior de Belles Arts, Sant Jordi, Barcelona
1984-1985	Adelaida Murillo	Gravat: curset puntual de gravat. No tot el curs	
1988-1989	Ester Orta	Taller pràctic de serigrafia (del 6 al 30 de juny de 1988)	Llicenciada en Belles Arts
	Angel Arjona	Seminari d'Història de l'art del segle XX (mes de febrer)	Llicenciat en Belles Arts
1989-1990	Angel Arjona	Seminari d'Història de l'Art del segle XX (un mes)	
	Luis Doñate	Seminari sobre aspectes conceptuals en el tractament de l'espai	Professor de Belles Arts Professor de l'Escola Massana Professor de l'Escola Eina
	Ester Orta	Taller de serigrafia (maig-juny, 25 assistents)	
	Enrique Brinkmann	Taller de pintura (una setmana)	Pintor
1992-1993	Miquel Gaspar	Influència del mercat en la creació artística: 27 de novembre, 92	galerista
	Joan Pera Viladecans	Influència del mercat en la creació artística: 27 de novembre, 92	
	Arnau Puig	Influència del mercat en la creació artística: 27 de novembre, 92	Crític d'art
	Galeria RAAB, Berlín	Influència del mercat en la creació artística: 27 de novembre, 92	
	Luis Doñate (no va assistir)	Problemàtica de l'ensenyament artístic: 4 desembre 1992	Director de l'escola Massana
	Albert Gonzalo	Problemàtica de l'ensenyament artístic: 4 desembre 1992	Artista i professor de la Facultat de Belles Arts de Barcelona

	Joan Descarga	Problemàtica de l'ensenyament artístic: 4 desembre 1992	Artista i professor de la Facultat de Belles Arts de Barcelona
	Ricardo Marín	Problemàtica de l'ensenyament artístic: 4 desembre 1992	Degà de la Facultat de Belles Arts de Granada
	Margarita de Lucas	Art i societat: 18 desembre de 1992	
	Francesc Miralles	Art i societat: 18 desembre de 1992	
	Antoni Mercader	Art i societat: 18 desembre de 1992	
	Marie Claire Uberquoi	Art i societat: 18 desembre de 1992	
1995	Belen Asensio	Seminari Art Antic 3 mesos	Historiadora
1995	Mario Herrero	Taller pràctic, 2 mesos: Máquinas Poéticas	Escultor
1995 gener	Josep Canals	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Galerista Galeria Canals, organitzadora de la Mostra
1995 gener	Miquel Gaspar	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Galerista. Sala Gaspar
1995 gener	Francesc Miralles	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Crític d'art
1995 gener	Jordi Dalmau	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Professor de la Facultat de Belles Arts, Barcelona

1995 gener	Lidia Górriz	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Professora de la Facultat de Belles Arts, Barcelona
1995 gener	Agustín Fructuoso	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	Taller de Pubilla Casas
1995 gener	Florenci Guntín	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	En representació de Jordi Font, de la Diputació de Barcelona
1995 gener	Moderadora: Amparo Lozano	Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant Aquesta. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?"	▪ Crítica d'art i directora de la sala d'exposicions de la Caixa, carrer Montcada. ▪ Van assistir 60 persones aproximadament.
1996	Eulalia Valldosera	El cos habitat Taller del QUAM. Del 16 al 28 de setembre	artista
1996	Pedro Diez Gil	Xerrades a l'exposició del Centre Cultural Tecla Sala	Artista
1996	Juan de Andrés	Xerrades a l'exposició del Centre Cultural Tecla Sala	Artista
1996	Albert Casañé	Xerrades a l'exposició del Centre Cultural Tecla Sala	artista
1997	Rogelio López Cuenca	Taller del QUAM Mes de març i d'octubre	artista
1997	Benxamin Álvarez	Taller a l'Aula de Cultura de Collblanch Cinc dies	Artista

premis

ANY	PREMIS
1982	Participació i premis en el concurs del Casino de Santa Eulàlia (també en anys anteriors)
1996	- Primer Premi Memorial Alex Ferrer. Fundació Joan Miró de Barcelona. Millor projecte artístic-pedagògic durant l'any 1995 pel projecte Màquines Poètiques dirigit per l'escultor Mario Herrero i que es va exposar a la mostra Solstici 95 al Centre Cultural Tecla Sala, i l'Escola Sant Pere Claver. Curs 1995-1996. - Finalista Premi Ciutat de l'Hospitalet, Cultura.
1999	Premi Humanitats Ciutat de l'Hospitalet

ESTUDIS SOBRE EL TALLER DE PUBILLA KASAS

Nota: el Taller no te cap còpia d'aquests estudis

ANY	CENTRE	LOCALITAT
1982	Comissió de catedràtics de l'Escola Normal de Maestros, amb el propòsit de tractar sobre el seu mètode de treball	Barcelona
1983	S'inicia un treball d'investigació pedagògica, amb el propòsit de concretar un mètode d'ensenyament de la plàstica amb nens i nenes en grups nombrosos – entre 40 i 50- aquest treball es dona per finalitzat a l'any 1987.	Taller de Pubilla Kasas, l'Hospitalet
1984	El Taller elabora a nivell tècnic el perfil ideal de l'Hospitalet en matèria plàstica: museus, Aules de Cultura, tallers. Recull dades i documentació gràfica per una possible publicació sobre l'ensenyança de l'art plàstic en grups nombrosos	Taller de Pubilla Kasas, l'Hospitalet
1988	Continuar treballant en el terreny de la investigació plàstica. Es plantegen la possible publicació d'un llibre que reculli l'experiència del taller en aquest camp (mètodes de treball del professorat, dels nens, anàlisi de treballs, tècniques, etc). "que dadas las características sociales de l'Hospitalet hace que sea diferente a cualquier otro taller"	Taller de Pubilla Kasas, l'Hospitalet
1991	El taller és convidat a Metz a explicar el seu treball educatiu.	Metz
1993	El taller és convidat a Amberes – dins el actes d'Amberes Capital Europea- a explicar el seu treball educatiu	Amberes
1993	"Informe qualitatiu sobre els inicis i justificació del Taller de Pubilla Casas de l'Hospitalet de Llobregat, taller dedicat a la pràctica de l'art, element essencial de la cultura educació i formant la vessant sensible de l'ensenyament". adreçat a l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona.	Barcelona. Dr. Arnau Puig i Grau: Professor Emèrit de la Universitat Politècnica de Catalunya i President de l'Associació Catalana de Crítics d'Art. Data: 13 de desembre de 1993
1995	Interès de publicar una publicació sobre el Taller, dins una col·lecció sobre experiències culturals locals d'interès supralocal. El Servei de Cultura de la Diputació de Barcelona, ha encarregat al crític d'art Arnau Puig un estudi sobre el Taller (adjunten còpia) més des del punt de vista conceptual i filosòfic, amb perspectiva de publicar un llibre. Florenci Guntín ha treballat amb la realització d'un estudi de caràcter més	Barcelona. Diputació de Barcelona

	científic, sobre la seva història i metodologia.	
1995	La Fundació Cultural Europea, organisme depenent de la Comissió Europea i amb seu a Amsterdam, ha escollit al Taller juntament amb diversos centres d'ensenyament artística per a joves de tota Europa com a model per realitzar un estudi sobre mètodes pedagògics i una possible aplicació a l'àmbit europeu.	Fundació Cultural Europea, amb seu a Amsterdam

Resum històric del TPK

ANY	ESDEVENIMENT
1977-78	- Després de tancar l'Escola d'Estudis Artístics, que dirigia Ricard Salvat, el panorama artístic de la ciutat queda totalment desèrtic, només alguna classe de plàstica en alguna de les noves Aules de Cultura. Es deixen d'impartir els Premis Ciutat de l'Hospitalet de Pintura. La vida artística es centra en el Casino del Centre, on esporàdicament es realitzen exposicions i al Museu d'Història de la Ciutat. - La ciutat està dividida per unes línies fèrries, i la necessitat a la zona nord d'un centre de relació artística es fa cada vegada més gran. Però el caràcter de barris emigrants com La Florida, Can Serra i Pubilla Casas requereixen d'un centre diferenciat de la zona sud de la ciutat, on s'aglutinaven les poques entitats culturals de l'Hospitalet i on era predominant la població no emigrant. - Es funda el Taller de Pubilla Kasas. A la ciutat de l'Hospitalet, el mes de setembre El local: Carrer Aigües de Llobregat, 118, baixos (50-60 metres quadrats), cedit per un particular. Es va augmentar posteriorment a 120 metres quadrats, afegint un pis que comunicava per la part posterior. - Professors: Xaro Castillo, Agustín Fructuoso Objectius: - Pal·liar la manca de centres d'ensenyança artística a la ciutat - Crear i canalitzar l'activitat artística de la zona nord de la ciutat. Iniciar una experiència de "taller de barri", amb el propòsit d'aconseguir un grup de persones treballant en plàstica, vinculant el treball amb la ciutat, crear un ganivet d'urbanisme (amb alumnes del taller), localitzar als artistes de la ciutat i intentar relacionar-los i aconseguir el recolzament de l'Ajuntament de l'Hospitalet per disposar d'espais d'exposicions, comandes de treballs, etc.
1978-79	El nombre de persones assídues al taller són de l'Hospitalet, fet que perfila encara més, el seu caràcter de "taller de barri"
1980	El local: és una planta baixa que consta de les següents habitacions: una dedicada a la fotografia i serigrafia de 3x2 m ; una dedicada a guardar material de 3x3m; dues habitacions per treballar, una de 3x4m i una altra de 6x3m; un pati on es fan els treballs d'escaiola; un lavabo
1980-81	- S'inicien relacions d'assessorament amb l'Aula de Cultura de La Florida - S'encarrega al taller la localització d'artistes de tota la zona nord de la ciutat.
1981	- Combina la formació artística amb la realització de projectes col·lectius entre alumnes i professors - Adquisició d'un local adjacent, que dobla l'espai de l'anterior. 1.000.000

	pessetes al comptat i 300 000 pessetes de reformes bàsiques ▪ Sol·liciten algun tipus de contracte amb la Ponència de Cultura; a canvi proposen la localització dels artistes dels barris de Pubilla Casas, Can Serra i La Florida, organització d'una exposició col·lectiva d'aquests, col·laboració en treballs d'ornamentació ciutadana i organització d'exposicions itinerants a les Aules de Cultura de la ciutat. ▪ Dèficit econòmic. Sol·liciten que els sigui concedida una subvenció de l'Ajuntament –de les concedides a les entitats culturals (1982) ▪ Octubre 1981. Directora: Xaro Castillo
1981-82	▪ El taller comença a perfilar el seu mètode de treball i s'organitzen els primers grups de treballs. ▪ El Patronat Municipal de Cultura de l'Ajuntament de L'Hospitalet proposa al Taller la signatura d'un conveni, fet que permet ampliar-lo i adequar-lo.
1982	▪ Signa el primer conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de l'Hospitalet, 10/7/1982 ▪ 1982 participació a EXPOCULTURA 82, mostra d'art de Catalunya organitzada per la Generalitat de Catalunya ▪ El Taller envia una còpia de l'informe memòria curs 1981-1982 a les entitats següents amb la intenció de que el Patronat de Cultura consulti amb elles: Regidoria de Pubilla Casas, Esplai Arco Iris, Aules de Cultura, Associació de Veïns de Can Serra, Associació de Veïns de La Florida, Associació de Flamenc.
1982-83	▪ El Patronat Municipal de Cultura encarrega el treball teòric d'una ordenació de la ciutat a nivell plàstic. ▪ A partir d'un contacte constant amb docents, s'adonen de la dificultat que aquests tenen alhora d'impartir "la plàstica". Això mou al taller a interessar-se pel mètode d'ensenyar a grups nombrosos de nens i nenes. S'inicien gestions amb el Departament d'Ensenyament de l'Ajuntament, però hi ha moltes dificultats; llavors el taller opta per iniciar una experiència pilot amb una escola privada de la zona. ▪ A partir d'aquesta experiència ha visitat el taller una comissió de catedràtics de l'Escola Normal de Mestres, amb el propòsit de tractar sobre el seu mètode de treball las obras le ha permitido como mínimo duplicar su capacidad de alumnos, tanto infantiles como adultos. de usar dos espacios de tres por siete metros y tres por cinco metros, se ha pasado a usar tres espacios de tres por siete metros exclusivamente para pintar, un espacio de tres metros por dos y medio para clase de modelado, un espacio de tres por dos , para hacer fotografia y trabajos de gravado, un espacio de tres metros por siete que se usa como biblioteca un

	espacio de dos metros por dos que se usa para efectuar pruebas técnicas concretas y dos lavabos.
1983	▪ <u>Conveni subscrit entre el PMC i el TPC:</u> - La llista d'artistes dels barris de La Florida, Pubilla Casas i Can Serra és de 29 artistes. Es farà una mostra col·lectiva a l'AC La Florida de pintura, escultura i ceràmica. Hi ha un interès de que sigui itinerant per les altres Aules de Cultura per consolidar un circuit de sales d'exposicions - Realització d'un mural exterior de la façana de l'AC de Sant Josep: contribueix a la mejora urbanística de la ciudad valorando espacios difíciles, creando perspectivas nuevas, y es un trabajo interesante para el taller por integrar la obra en todos los elementos físicos que presente el espacio a trabajar. Esperem una reunió amb l'Àrea d'Urbanisme per abordar aquests temes - Interès en realitzar una reunió amb l'àrea d'ensenyança per confeccionar un model d'educació plàstica d'àmbit ciutadà. - Exposició realitzada a l'AC La Florida (nens) per posar en coneixement dels nens la vida cultural de la seva ciutat d'una manera activa. Sobretot les AC desconegudes per a molts nens. - Arnau Puig va realitzar la presentació del muntatge Torsus al Taller Picasso de Barcelona, Born i va parlar amb el Taller per realitzar una escenografia per al Ballet Experimental de l'Eixample del que és assessor artístic [altres muntatges d'aquest grup van ser realitzats per artistes com Guinovart, Ràfols, Hernández Pijuan, Tharrats, etc] . - Treballant en el muntatge Spelunca. Muntatge de major dificultat d'investigació i tècnica: nous procediments/materials com la fibra de vidre. [punt 9è del conveni. Document 2] Jordi Font, Cap de Promoció Cultural carta a Joan Francesc Marco, gerent del PMC, subvenció al muntatge de 40.000 pessetes: "si considerem que el Taller és l'únic focus creatiu d'envergadura a la ciutat, en el terreny de les arts plàstiques". - <u>Professors:</u> <u>Xaro Castillo Jiménez</u> Dirigeix el Grup escultòric dedicat als Bastoners i les escenografies El Jardín i Le Lapin Rouge pel Grup Mim Imaginari <u>Agustín Fructuoso Fernández</u> Dirigeix els projectes: Torsus, La Mesa, la Carrossa de La Florida, el Mural de l'AC Sant Josep i l'escenografia Enmont llaments, Ballet Experimental de l'Eixample.
1983-84	▪ El Metropolitano de Barcelona (metro) encarrega al taller el disseny i decoració de les quatre estacions de metro, que en aquell moment estan en procés de construcció a la ciutat. (A partir de l'exposició al vestíbul del metro

	de Rambla Just Oliveras, Festes de Primavera) . Finalment no es farà
1984	▪ Continua la seva tasca d'investigació plàstica i la faceta pedagògica. El taller elabora a nivell tècnic, el perfil ideal de l'Hospitalet en matèria plàstica: Museu, Aules i Tallers són els punts principals de l'art a la ciutat. També recull dades i documentació gràfica per intentar una possible publicació sobre l'ensenyança de l'art plàstic en grups nombrosos.
1984-85	▪ El taller incorpora durant aquest curs la tècnica de gravat, impartida per l'Adelaida Murillo. Durant el curs es realitzen més de 400 planxes entre adults i nens. Per manca de pressupost els adults treballen amb planxes de zinc i els nens d'alumini. ▪ 1984 constitució de la societat cooperativa catalana ltda. taller de pubilla casas ▪ 11 de gener de 1985 cooperativa ▪ <u>Curs 1984-85 funciona com a cooperativa. Junta Directiva:</u> Xaro Castillo, Paco Saura, Javier Peinado, Carmen Vinuesa i Julián González ▪ <u>Perspectives pel pròxim curs 1985-1986:</u> - Desdoblar les assignatures de Volum i Pla en dos horaris diferents de sis hores setmanals cada un. - S'impartirà un curs d'iniciació conjunt per a adults en horari de matí. - S'impartiran cursos trimestrals de dotze hores durant quinze dies a càrrec de pintors que han obtingut premis de pintura Ciutat de l'Hospitalet: J.M Guerrero Medina, Alfonso Costa Beiro i Jordi Andreu Fresquet. Amb aquest pintors i conjuntament amb el patronat Municipal de Cultura, s'organitzarà una exposició de la seva obra actual i dels quadres que van ser premiats. - El taller ha iniciat una col·laboració amb l'àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament per solucionar artísticament varies zones de la ciutat, començant per una zona peatonal al carrer Amapolas. - S'iniciarà en el primer trimestre de curs el mural homenatge a Gaudí, amb el grup infantil i la tècnica de mosaic de "rajola trencadiça" - S'estudia la col·laboració amb grups de mestres - S'estudia la col·laboració amb APAS de la zona nord de la ciutat - Interès en realitzar una experiència massiva pilot amb nens per a divulgar la tècnica del gravat. - Continua la col·laboració dels darrers quatre anys amb el Centre d'Estudis de l'Esplai, del Patronat Municipal de Cultura, en la formació de monitors d'esplai en l'àrea de plàstica.
1986-87	▪ Xaro Castillo: responsable de l'entitat curs 86-87. Nombre de socis 111 ▪ El TPK és una societat cooperativa "cuyo capital social es el trabajo"
1987	▪ Nou local en el carrer Molí, 3-5-7 de Can Serra: ha suposat al taller la possibilitat d'ampliar cursos mantenint tant els nivells de qualitat com els econòmics (preus) i buscar noves fonts de finançament. Locals cedits de 349 metres quadrats el local cedit per la Fundació Pública PMC constava de quatre aules:

	La primera: ceràmica-volum, estava en aquest any en projecte instal·lar un forn La segona: secretaria, espai de 3x3m. Gravat i impressió La tercera: espai polivalent amb taules desmuntables La quarta: dedicada a pintura i dibuix de cavallet. Es volia instal·lar una plataforma per a model en natural ▪ 1987 hay cinco socios de cooperativa, que cubren los trabajos administrativos, los creativos y en parte también las clases. ▪ El Taller es seleccionat a participar a la mostra internacional de col·lectius artístics Group Art Work de Kassel, alemanya. ▪ Curset de paisatge, juliol de 1987. Parc de les Planes. 25 assistents ▪ <u>Valoració de la celebració del 10è aniversari del taller</u> - Col·laboració molt positiva amb la Sala d'Art Alexandre Cirici; especialment al director: Josep Parera. "10 anys de treball, 10 anys de taller" del 2 al 16 de desembre de 1987 - Celebració del debat al saló de plens de l'Ajuntament: Espais marginals de creació – K-18. A aquest va assistir Hamdi el Attar, director de la K-18; Marie Claire Uberquoi, crítica d'art; Glòria Picazo, crítica d'art i Agustín Fructuoso, del TPK. Data: 2 de desembre de 1987 - Difusió del debat i de l'exposició a molts mitjans de comunicació: El País, el Periódico, Diari de Barcelona, el setmanari El Far, Ajoblanco i el programa Metròpolis de RTVE. - Pot ser positiva la futura relació entre la K-18 i la Sala d'Art Alexandre Cirici: potencialització d'un art d'avantguarda que no té cabuda en els circuits comercials habituals. - El taller ha estat tractat en totes les ocasions pels mitjans de comunicació, per altres artistes i per la crítica com un col·lectiu artístic sòlid, no com un centre d'ensenyança [fet important per a ells] ▪ <u>Perspectives del taller :</u> - Mantenir la mitjana d'alumnat actual - Assentar l'actual equip pedagògic - Desenvolupar l'intercanvi amb altres escoles - "codificar mínimamente el método de trabajo colectivo - Desenvolupar un programa d'intercanvis a nivell de professorat i alumnat amb altres centres d'ensenyança i entitats de l'estranger. - "el taller es un proyecto ambicioso (...) Para desarrollar los puntos citados anteriormente contamos con seguir profundizando esta relación – amb l'administració – y sentar sin prisas, pero sin pausas las bases de lo que será el centro de enseñanza artística de esta ciudad, no sólo para esta ciudad".
--	---

1988	▪ <u>Perspectives per pròxim any 1989:</u> - <u>Cursos en col·laboració amb l'INEM:</u> No cursos de pintura i dibuix artístic Un objectiu que es plantejava el taller, era mantenir un curs continuat de gravat, serigrafia i tècniques d'estampació, com ja havien introduït l'ensenyança de l'escultura de forma continuada. de modelat-buidat de nivell II i de gravat nivell II. Treballar en col·laboració amb el centre Cobalto de l'INEM (vinculant els cursos que imparteix el taller i els de l'INEM). També s'ha estudiat la possibilitat d'introduir l'ús de l'ordinador, noves tecnologies; s'ha sol·licitat una subvenció econòmica per comprar maquinaria. - <u>Cursos de pintura:</u> mantenir el nivell d'assistència al nivell A i incrementar el dels nivells B i C. S'espera la cessió dels nous locals, per tal de millorar les activitats. - <u>Curs d'escultura:</u> incrementar l'alumnat del nivell A i introduir el nivell B. Farà falta una inversió forta per comprar eines i maquinaria que també s'utilitzaran per continuar treballant en projectes col·lectius. - <u>Tallers puntuals de dues setmanes:</u> de Josep Guinovart, Ràfols-Casamada, Enrique Brinkmann - <u>Taller de més de quinze dies:</u> Ester Orta (curs de serigrafia) - Es proposen mantenir <u>un curs continuat de gravat, serigrafia i tècniques d'estampació.</u> - <u>Seminaris puntuals:</u> un de caràcter divulgatiu sobre Història de l'art, de tots els períodes artístics, impartit per Àngel Arjona. I un altre de caràcter conceptual sobre teories artístiques, istmes i conceptes. Contacten amb docents de la Facultat de Belles Arts i esperen organitzar al febrer un seminari sobre llenguatge plàstic. - <u>El taller de nens i nenes:</u> es proposa formar dos grups quan puguin disposar dels nous locals del Patronat Municipal de Cultura. Continuar treballant en el terreny de la investigació plàstica. Es plantegen la possible publicació d'un llibre que reculli l'experiència del taller en aquest camp (mètodes de treball del professorat, dels nens, anàlisi de treballs, tècniques, etc.) "que dadas las características sociales de l'Hospitalet hace que sea diferente a cualquier otro taller" - <u>Participació d'alumnes en exposicions:</u> visita a la Primavera del galerista de Dinamarca. Galeria Noglebaeck, Odense, que està interessat en fer un seguiment de l'obra d'alumnes del taller. També contactes amb sales de Valladolid, per organitzar una mostra col·lectiva del taller i un muntatge, i sales de Barcelona. - <u>Realització de muntatges:</u> a Marsella, mostra Abattoirs 89, encàrrec del Ministeri de Cultura francès, a través del grup Lezard Plàstic, que els coneix
------	---

	del seu treball en Kassel (RFA). S'han convidat a 12 grups (de 44). Aquesta mostra té com objectiu la celebració del Bicentenari de la Revolució Francesa. L'objectiu del taller al participar en aquesta mostra és aconseguir un reconeixement i reforçar els contactes internacionals de Kassel per a futurs projectes. Proposta de la Diputació d'Aragó per realitzar sis muntatges en zones rurals: Tauste, Ejea, Mora de Rubielos, Alcañiz, Ainsa i Fraga. - <u>Beques e intercanvis a l'estranger</u> organitzant amb l'associació AFSE la possibilitat d'organitzar intercanvis estables d'alumnes del taller i alumnes estrangers. Directius del AFSE de Madrid visitaran els espais del taller i parlaran del projecte.
1989	▪ 18/4/1989: carta de Xavier Marcé, Gerent Fundació Pública PMC a Salvador Coromines, gerent de la fundació Pública PM de Comunicació: "necessitat d'engegar una campanya d'imatge de l'entitat (dissenyadors) ▪ El Taller és seleccionat a participar a la mostra internacional de col·lectius artístics Abattoirs 89 a Marsella, amb motiu del Bicentenari de la Revolució Francesa ▪ <u>Perspectives per pròxim any 1989:</u> - <u>Perspectives pedagògiques</u> - <u>Cursos normals</u> tres nivells. El nivell B és de durada de dos anys i l'A i el C de durada optativa. El professorat: Xaro Castillo, Agustin Fructuoso, Ester Orta. Angel Arjona i Conxa Ibáñez. - <u>Tallers i seminaris de quinze dies</u> (Ester Orta curs més extens) taller pràctic dirigit per Josep Guinovart (primer trimestre); curs d'aerografia i serigrafia; curs de geometria plana i descriptiva; curs d'introducció al disseny gràfic; curs pràctic d'instal·lacions; tres tallers pràctics de realització plàstica i tres seminaris teòrics. En perspectiva: Ràfols Casamada pel segon trimestre i Enrique Brinkmann per setembre-octubre - <u>Instal·lacions</u> una invitació pel pròxim gener a Caen (França) en una Mostra Internacional on es confeccionarà col·lectivament el mur de Berlín artístic. Una invitació per part de la Comissió organitzadora de Glasgow, capital europea 1990, per a la realització d'una instal·lació. Contactes per a la realització d'una instal·lació i stage a la regió de Venècia (Itàlia)
1990	▪ Oferta municipal de trasllat als espais del Centre Cultural Tecla Sala

	- Mostra col·lectiva del Taller en Seattle (EEUU) i Vancouver. A partir d'aquestes exposicions, montaran una conjunta amb artistes americans a l'Institut Americà de Barcelona. I també, a partir d'aquests contactes una escultora americana s'ha interessat pel treball pedagògic del TPK i ha sol·licitat una beca Fulbright, per venir a estudiar escultura. - President de l'entitat: Xaro Castillo
1991	- President de l'entitat: Xaro Castillo - Origen de l'entitat: dotar a la ciutat d'un punt de referència artística, tant en la formació com en la difusió artística. - Es convida al Taller a realitzar una ponència entorn als seus mètodes de treball en els encontres europeus, sobre el desenvolupament de la cultura a la perifèria de les ciutats, Arte y Periferia, en Freyming- Merlebach - Formalització de l'intercanvi amb el centre cultural Schleine 27, Berlín. - El taller és convidat a Metz a explicar el seu treball educatiu.
1992	- Es trasllada al Centre Cultural Tecla Sala (espais de 1000 metres quadrats aproximadament) 1991/1992 - President de l'entitat: Xaro Castillo <u>15 anys del Taller de Pubilla Casas. Actes commemoratius:</u> - Exposició d'una selecció d'artistes del taller i artistes de l'Hospitalet al Centre Cultural Tecla Sala. Del 26 de novembre a l'11 de gener de 1993. Espai S1. Antoni Mercader, Director de Programes - Debats sobre: Influència del mercat en la creació artística. 27 de novembre. Van participar: Miquel Gaspar, Joan Pera Viladecans, Arnau Puig i Galeria RAAB de Berlín. Problemàtica de l'ensenyament artístic. 4 de desembre. Van participar: Luis Doñate (estava al jurat, però després no va poder assistir-hi), Albert Gonzalo, Joan Descarga i Ricardo Marín. Art i societat. 18 de desembre. Van participar: Margarita de Lucas, Francesc Miralles, Antoni Mercader i Marie Claire Uberquoi. Acció de realitzar gravats de gran format amb una màquina piconadora. Dirigida pel gravador Ramon Farré, 12 de desembre. - Intercanvis amb Jurgend und Kulturzentrum Schleine 27, Berlín. - invitació a participar en la Biennal d'Art Col·lectiu a Berlín, per UFA FABRIK i en la Biennal d'Art Col·lectiu de Marsella, pel grup Lezard Plàstic, el proper any 1993 - Exposició col·lectiva al Centre Cultural Tecla Sala
1993	A partir d'aquest any el taller realitzarà les seves activitats al Centre Cultural Tecla Sala. L'Ajuntament de l'Hospitalet cedeix la primera i segona planta de

	l'edifici Molí. ▪ En els setze anys d'aquest taller hi ha passat prop de 2000 persones entre infants i adults, amb una mitjana diària que s'apropa i oscil·la entre les 30 i 50 persones diàries. (Arnau Puig) ▪ President de l'entitat: Xaro Castillo ▪ El taller és convidat a Amberes – dins el actes d'Amberes Capital Europea- Antwerpen 93 a explicar el seu treball educatiu en un debat entorn a Art i Perifèria.(ponència, novembre) ▪ Acords d'intercanvis artístics amb: el Oficce Culturel de l'Herault, Abattoirs, Schlesische 27 i la Diputació de Valladolid. ▪ Per continuar treballant en aquesta línia és necessari treballar conjuntament amb la direcció del Centre Cultural Tecla Sala per tal que el taller pugui gestionar l'espai d'exposicions Molí, al menys una exposició a l'any, tot i que el més ideal seria gestionar dues. ▪ El Taller juntament amb els col·lectius Ufha Fabrik, de Berlín i Lezard Plastic de Marsella, fa la 3ª Bienal de Arte Internacional de Arte de Grupo, que es desenvolupa a Berlín, Marsella i L'Hospitalet.
1994	▪ És seleccionat com a model pedagògic per la Fundació Cultural Europea, organisme depenent de la Comissió Europea. ▪ Es pot considerar l'any d'assentament del Taller a l'espai del Centre Cultural Tecla Sala: més quantitat d'alumnat i classes i més qualitat d'ensenyament i dels treballs artístics ▪ Augmentar la capacitat numèrica dels alumnes en més d'un 20% (de 80 a més de 100 alumnes en el mes de setembre de 1984) ▪ Data de 31/1/94, petició de subvencions econòmiques per realitzar intercanvis entre el TPK, el Centre Schelesische 27 de Berlín (al setembre) i amb l'Associació Cultural l'Etage d'Estransburg (a l'abril de 1995).
1995	▪ Des del maig el taller forma part de l'Associació europea per a la divulgació de les arts plàstiques Est-West Forum, associació de vint-i-un centres europeus de formació artística de diversos països europeus. L'objectiu d'aquesta associació és facilitar la realització d'intercanvis i posar en comú diferents tipus d'experiències. Seu central a Berlín, organització de tallers artístics comuns. (1995/ febrer de 2002) ▪ <u>Aquest any marcat per varis fets de gran importància:</u> - S'ha arribat amb 125 alumnes a la màxima capacitat d'alumnat respecte a l'espai disponible - El Servei de Cultura de la Diputació de Barcelona, ha encarregat al crític d'art Arnau Puig un estudi sobre el Taller (adjunten còpia) amb perspectiva de

	publicar un llibre - La Fundació Cultural Europea, organisme depenent de la Comissió Europea i amb seu a Amsterdam, ha escollit al Taller juntament amb quatre centres d'ensenyança artística per a joves de tota Europa com a model per realitzar un estudi sobre mètodes pedagògics artístics i estudiar la possibilitat de la implantació d'un mètode comú a nivell europeu (participar en un programa de projectes artístics a nivell europeu). El mateix mes de setembre va visitar el taller una delegació i ara (1995) estan realitzant aquests estudis. - La presència d'alumnes del taller en mostres artístiques individuals i col·lectives s'ha consolidat com una cosa habitual en el procés educatiu del taller - L'organisme Barcelona 2001 Capital Cultural Europea ha convidat al taller a realitzar un projecte (del que adjunten còpia de la síntesi publicada al Dossier de la candidatura) en cas de que Barcelona sigui escollida Capital Europea de la Cultura. Aquest projecte ha estat acceptat i consta en el dossier de la candidatura; es titula Casa común o estereotipo i participaran amb el taller, artistes de França, Alemanya i Dinamarca. ▪ Es segueix mantenint l'acord amb la Sala Beckett de Barcelona per portar la programació d'exposicions en el seu espai. ▪ Acord amb la Sala Pradillo de Madrid perquè alumnes i artistes del taller facin exposicions a la sala. Interès, en ambdós projectes, de connectar les arts plàstiques amb altres disciplines artístiques, en aquests casos teatrals. ▪ Inici d'una col·laboració amb l'Aula de Cultura de Sant Josep amb la fi de realitzar tertúlies de caràcter artístic, els dijous a l'espai de l'Aula. Aquestes són de caràcter obert i es tracten temes suggerits pels participants. ▪ Directora del Taller: Xaro Castillo ▪ Mostra d'Art Contemporani Català. Itinerant en la que participen tres alumnes del taller. Organitza la Galeria Canals de Sant Cugat. Aquesta mostra va ser exposada durant el mes de gener a l'Espai Molí. El taller organitza un debat: "Ajudar a l'art jove?" ▪ Intercanvi amb el Centre Cultural de Kiev. Nou alumnes del taller i un altre de l'Escola d'Arts i Oficis, juntament amb alumnes de centres de Berlín, Lituània i Kiev. Tallers de pintura, escultura i vídeo
1996	▪ A partir d'aquest any: Taller de Pubilla Kasas (utilitzen la lletra K) ▪ Ha continuat realitzant les activitats corrents d'ensenyament artístic, intercanvi amb altres centres i altres col·lectius artístics, suport a la difusió, relació amb les Aules de Cultura i altres entitats ciutadanes, etc. ▪ Primer Premi Memorial Alex Ferrer. Fundació Joan Miró de Barcelona. Millor projecte artístic-pedagògic durant l'any 1995 pel projecte Màquines Poètiques dirigit per l'escultor Mario Herrero i que es va exposar a

	l'exposició Solstici 95 al Centre Cultural Tecla Sala. ▪ Comencen a col·laborar dins el programa de tallers i seminaris amb l'organització QUAM. Organitzen un taller dirigit per l'artista Eulàlia Valldosera del 16 al 28 de setembre. ▪ El QUAM convida a cinc artistes del taller a participar en un taller sobre vídeo, dirigit per l'artista Núria Canal i que es fa a finals de juliol a Santa Coloma. ▪ Es comencen a realitzar xerrades i debats amb artistes en les exposicions del Centre Cultural Tecla Sala, dins el marc i l'espai de la mostra. Serveixen per fer més comprensible i familiar "cualquier tipo de lenguaje artístico, y para entender mejor los diferentes presupuestos de los que parte un artista. ▪ Dins la campanya Hospitalet per Bòsnia i en els actes del dia final de campanya, es va realitzar un mural de set metres de llarg per 2.40 d'alçada que es va cedir a la ciutat de Tuzla com a peça per a un museu futur. Aquest mural es va treballar amb el col·lectiu Tarlatana i es va convidar a tots els artistes de la ciutat a participar-hi. ▪ Participació al Mercadillo de Arte organitzat pel col·lectiu Tarlatana al barri de Santa Eulàlia. ▪ Col·laboració amb l'Aula de Cultura de Santa Eulàlia formant part del jurat del Premi de Pintura Ràpida. ▪ Col·laboració amb l'Aula de Cultura de Collblanch-La Torrassa exposant obres en la festa del Dia de la Diversitat. ▪ Col·laboració amb l'Aula de Cultura de Sant Josep en dos projectes: participació en el jurat que selecciona als artistes que participen en el Cicle d'Art Contemporani i col·laborant en la realització de debats artístics sobre temes d'actualitat. ▪ Nominació com a finalista al Premi de Cultura Ciutat de l'Hospitalet.
1997	▪ Celebra el 20 aniversari realitzant diversos projectes artístics. ▪ Activitats de formació artística, intercanvi amb altres col·lectius artístics, suport a la difusió, relació amb les aules de cultura i entitats de la ciutat. ▪ Inicia l'activitat: Aula d'Art Contemporani, en realització conjunta amb l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de l'Hospitalet. Programa de tallers dirigits als centres escolars de l'Hospitalet. ▪ I també, creació d'un taller de còmic. ▪ Es van realitzar dos dies de portes obertes. El dia de Sant Jordi i l'anterior. Es podia visitar el taller lliurement o amb visita concertada. En aquest cas, es podia fer una petita pràctica de pintura, gravat i escultura. Entre escoles i visites particulars van passar més de 500 persones. ▪ Col·laboracions amb l'Aula de Cultura de Sant Josep: part del jurat seleccionador del Cicle d'art Contemporani ▪ Col·laboracions amb l'Aula de Cultura de Collblanch, van organitzar el taller

	dirigit per Benxamin Álvarez ▪ Col·laboracions amb l'Auditori Barradas en la realització d'un pessebre de 606 peces de plastilina. Mostra de Pessebres. (pessebre-art contemporani) ▪ Agustín Fructuoso realitza, convidat pel Teatre del Centre Catòlic, el cartell anunciador de l'obra Els Pastorets, Festes de Nadal. ▪ Juliol: Viatge a la Documenta de Kassel. Alemanya. Viatge finançat pel Taller i van participar 10 persones, que estava previst assistir a un intercanvi en el Centre Schlesische de Berlín, però que no es va fer per problemes d'assistència del col·lectiu francès.
1998	▪ Celebració del 20è aniversari Van desenvolupar-se actes de celebració paral·lelament a les classes diàries i el Taller d'art contemporani dirigit a centres educatius de la ciutat. Concretar o simbolitzar en un acte la col·laboració durant aquests 20 anys del Taller i els diferents organismes institucionals. Les activitats de celebració: - Apple Party, Centre Cultural de Santa Eulàlia - L'H Mon Amour, Centre Cultural Auditori Barradas - Tepeka – Revista contenidor, Museu de l'Hospitalet - ORNIS, performance, Centre Cultural Tecla Sala i exposició al Centre Cultural de Sant Josep - Intervencions Ciutadanes, diferents punts de la ciutat i exposició dels projectes al Centre Cultural de Collblanc.
1999	▪ taller de formació artística per a adults ▪ taller de plàstica per a nens i nenes ▪ Tepekas i Quindereques, l'art contemporani a l'escola, en col·laboració amb l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de l'Hospitalet. ▪ taller de plàstica: entorn a les visites comentades a la col·lecció d'art del Museu de l'Hospitalet i a l'exposició Tepekas i Quindereques. ▪ Creació de l'espai inexistent i conceptual "OFF TPK": a la primera exposició han participat artistes de diferents disciplines, acull obres d'artistes no vinculats directament amb el taller: Pep Blai (performance), Isabel Muntané i Andrés Cobo (instal·lacions) i Producciones Peligrosas amb la presentació d'originals i fotolits de l'últim número de la revista de còmic Rau. ▪ Com a col·lectiu: realitzen la performance "4 minutos 33 segundos de ruido, homenaje a Tecla Tepeka", a la Sala ACEA'S de Barcelona i a la galeria la Xina Art de Barcelona amb motiu de la presentació del primer catàleg de l'espai OFF TPK. ▪ Premi Humanitats Ciutat de l'Hospitalet

2000	▪ Tepekas i Quindereques, l'Art Contemporani a l'Escola, en col·laboració amb l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de l'Hospitalet. ▪ Taller de plàstica, entorn a les visites comentades a la col·lecció d'art del Museu de l'Hospitalet i a l'exposició Tepekas i Quindereques. ▪ Presentació del projecte Tepekas i Quindereques al Centre Cívic Sant Andreu amb motiu de les II Jornades l'Educació de l'Art Avui. ▪ Solstici 00
2001	▪ Tepekas i Quindereques, l'Art Contemporani a l'Escola, en col·laboració amb l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de l'Hospitalet. ▪ Taller de plàstica, entorn a les visites comentades a la col·lecció d'art del Museu de l'Hospitalet i a l'exposició Tepekas i Quindereques. ▪ Solstici 01 ▪ Trasllat als nous equipaments al Centre Cultural Metropolità Tecla Sala. Es va fer durant el mes d'octubre, i la inauguració oficial va ser el 20 de novembre; l'acte va ser presidit per el Sr.Celestino Corbacho, alcalde de l'Hospitalet. Els nous espais permetran oferir una millor qualitat en els seus serveis de formació, millorar l'espai de Tepekas i Quindereques i el de gravat. Estructurar els espais de creació, oferint convocatòries obertes i implicant a la cessió dels mateixos a membres de la crítica artística, que ajudarà a augmentar el prestigi dels espais. Es pensa obrir aviat, els espais de fotografia i vídeo, "con lo que el ciclo de creación se podría completar en cualquier lenguaje artístico". S'obren els espai la Tepekale i l'Espai Ester Orta. <u>La Tepekale</u> permetrà portar a la ciutat un tipus de projectes que pel seu tamany o característiques no tenen cabuda a l'espai d'un centre oficial, però que pel seu interès s'han fet amb un circuit que podríem denominar marginal al mapa artístic de qualssevol ciutat d'Europa, fent moltes vegades de complement de les exposicions dels grans centres o inclús col·laborant ocasionalment amb ells. <u>L'Espai Ester Orta</u> complirà la funció d'atendre a artistes i projectes sorgits del TPK, i de la nostra ciutat que ho sol·licitin, i que tinguin unes característiques interessants per ser exposats. ▪ Projecte LLOCS
2002	▪ El TPK celebrarà el seu 25 aniversari. ▪ Curs 2002-2003: inauguració primer projecte de l'espai La Tepekale ▪ TPK OBERT: Curs de formació per a mestres ▪ Solstici 02 ▪ Projecte LLOCS

● Fase oral Entrevistes amb els agents implicats històrics i actuals

ENTREVISTES REALITZADES

- **Xavier Gil.** Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet, 14 de juny de 2002
- **Clara Carme Parramón.** L'Hospitalet, 28 de juny de 2002
- **Manel Ballart . Cap d'estudis, CEIP Prat de la Manta.** L'Hospitalet, 4 de juliol de 2002
- **Conxa Ibáñez.** Persones vinculades al TPK. Barcelona, 8 de juliol de 2002
- AC Sant Josep: **Ferran Farré.** L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002
- **Xaro Castillo+ Agustín Fructuoso,** TPK L'Hospitalet, 11 de juliol de 2002
- **Benxamin Álvarez** Barcelona, 12 de juliol de 2002
- **Mariló Fernández, Francisco Rubio, Adolfo Serrano,** TPK OBERT: Tepekas i Quindereques/ LLOCS/ Tepeka a la Tecla. Barcelona, 12 de juliol de 2002
- **Blanca Solana,** Departament d'Educació . L'Hospitalet, 18 de juliol de 2002
- **Javier Peinado,** TPK L'Hospitalet, 19 de juliol de 2002
- **Joan Francesc Marco,** Departament de Cultura L'Hospitalet, 22 de juliol de 2002

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA TALLER DE PUBILLA KASAS

A Jorge Guillén: artistas de Valladolid y el Taller de Pubilla Casas. (1994) Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. [del 15/9 al 16/10. Espai Molí. Àlvarez Buenaposada, Feliciano/ Ruix Medrano, Ramiro(prol.)/ Corbacho Chaves, Celestino (Prol.)

A pesar de Moliere. Manuel Palma Castro (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

ARTE DE GRUPO. Biennale Internationale (3ª). Berlín/ L'Hospitalet/ Marseille.(1993) Centre Cultural Tecla Sala; Taller de Pubilla Casas. Organitzat pel Taller de Pubilla Casas. coord. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Aun quedan Macbeths. Ester Orta. (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

Ciel, côté cour, côté jardín. Clarbous. (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

CUENCA, Josep Maria (1999). El Taller de Arte Contemporáneo para escolares de L'Hospitalet. Arte y parte del siglo XX. En: *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 277. Barcelona: p.42-48.

Documentos. Montse Montero (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

El objeto y su ausencia. Exposición colectiva (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

Encreuats, artistes de Santa Coloma i del Taller de Pubilla Casas. (1995) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet i Centre Cultural Can Sisteré, Santa Coloma de Gramanet. [Mas, María José (Pr.)]

Entre el mito y el estereotipo. Agustín Fructuoso (1995) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet, Àrea d'Alcaldia. [del 30/5 al 2/7. Autors personals: Gaspar Alba, Miguel/Orzaez, Antonio]

Escailles et Lumiere. Laurent da Ponte (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

GONZÁLEZ, María José / GARCÍA, Salvador (1998) *Estatuària de la via pública de l'Hospitalet*. Secció de Patrimoni Cultural. Servei de Cultura. Àrea d'Educació i Cultura. Ajuntament de l'Hospitalet, desembre de 1998.

Imagen y círculo. Xaro Castillo. (1994) Centre Cultural Tecla Sala. Espai Molí. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

La casa de muñecas y otras barbies. Xaro Castillo (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

La ciutat i els seus artistes. Obres recents. Centre d'Art Alexandre Cirici. Del 18 de desembre de 1986 al 30 de gener de 1987. Text de presentació, Amadeu Juan i Prat, Ponent de Cultura, Ensenyament i Esports. Artsites participants: Enriqueta Bayés/ Pepita Benlliure Tarrason/ Pere Bertran Jané/ Santi Cabús/ Albert Casañé/ Héctor Ceseña/ Xaro Castillo/ Desantamuera/ Erretan/ Joaquim Estivill/ Miquel Ferrà/ Agustín Fructuoso/ Rafael

García/ Montserrat García Rius/ Matilde Grau/ Didac Haro/ Valentí Julià/ José López/ Manologarcía/ Montserrat Montero/ Morés/ Fco. Javier Peinado/ Joan Peralta/ Antoni Perna/ Yolanda Pibernat/ Salvador Pujol Deltell/ Luis Rey Polo/ Anna Sánchez/ Ángel Sánchez Castaño/ Alfredo Sánchez Pérez/ Francisco Saura/ Jordi Serra/ Rafael Solanic/ Ferrán Soriano/ Jaume Vallverdú. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports/ L'Hospitalet Mil·lenari 1986.

Llocs (2001). Una exposició de l'alumnat de l'escola Prat de la Manta al CC Santa Eulàlia. Un projecte TPK. Col·laboren: Ajuntament de l'Hospitalet i Centres Culturals de L'Hospitalet. [fulletó de mà]

OFF TPK. Solstici 1999 (1999) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, amb el suport de l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura i La Caixa. [Treballs de Pep Blai, Andrés Cobo, Isabel Muntané i Producciones Peligrosas].

Representación. "Plaza Sant Felip Neri, Verano, 12'30h." Carmen Marcos. Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona. 1995

Ser o no ser. Diez-Gil (1995) Taller de Pubilla Casas i Sala Beckett. Barcelona.

Solstici ANTERIORS (19XX) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Solstici 96 (1996) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura. Participen: Barna Art, Metro de Barcelona, Michel Papeles Especiales. Del 18 al 24 de juny .

Solstici 97 (1997) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Solstici 98 (1998) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Solstici 99 (1999) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Solstici 00 (2000) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Taller de Pubilla Kasas. 20 anys 1977-78/ 1997/98 (1998) L'Hospitalet de Llobregat: Taller de Pubilla Kasas/ en conveni amb l'Ajuntament de L'H/ col·labora Diputació de Barcelona. [6 díptics en carpeta contenidor: Taller de Pubilla Kasas. 20 anys; TEPEKA.Revista-Contenidor; Intervencions Ciutadanes. Projectes; O.R.N.I.S. Projectes; Apple Party; L'H Mon Amour]

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola. Curs 1997/98 (1998) Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet, Àrea d'Educació i Cultura. (En col·laboració amb la Diputació de Barcelona).[Sala Alexandre Cirici, del 8 al 28 de juny de 1998]

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola. Curs 1998/99 (1999) Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet, Àrea d'Educació i Cultura. (En col·laboració amb la Diputació de Barcelona).[Museu de L'Hospitalet, del 2 de juny de 1999 al 9 de gener de 2000]

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola.1999/2000 (2000)

Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet, Àrea d'Educació i Cultura. (En col·laboració amb la Diputació de Barcelona). [Centre Cultural Barradas, de l'1 de juny al 21 de juliol de 2000]

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola.2000/2001 (2001)

Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet, Àrea d'Educació i Cultura. (En col·laboració amb la Diputació de Barcelona). [Centre Cultural Barradas, del 14 de juny al 22 de juliol de 2001]

I Mostra d'Art FIRACIUTAT. L'Hospitalet de Llobregat, del 9 al 14 de maig de 1986. Textes: Joan Salas / Arnau Puig "L'art contemporani a l'Hospitalet de Llobregat". Comitè organitzador: Pere Díez Gil/ Agustín Fructuoso/ Joan Salas/ Ferran Soriano/ Antonio Vega. Artistes participants: Juan de Andrés/ Pere Bertran/ Sergio Bosque/ Miquel Capel/ Albert Casañé/ Xaro Castillo/ Pere Díez Gil/ Floren "Erretán"/ Lau Feliu/ Ferrà/ Agustín Fructuoso/ Montserrat García/ Carlos González/ José Mª Guerrero Medina/ Matilde Grau/ Concha Ibáñez/ Manologarcía/ Javier Peinado/ Toni Perna/ Rey Polo/ Paco Saura/ Josep Serra/ Jordi Serra/ Rafel Solanic/ Ferran Soriano/ Jaume Vallverdú. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, L'Hospitalet Mil·lenari 1986.

10 Anys de Taller, 10 anys de Treball. Taller de Pubilla Casas. Exposició Sala d'Art Alexandre Cirici. L'Hospitalet, del 2 al 16 de desembre de 1987. Textes de Marie-Claire Uberquoi i Amadeu Juan i Prat – Ponent de l'Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

15 anys del Taller de Pubilla Casas (1992) Taller de Pubilla Casas/ Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Catàleg Mostra d'Art Contemporani Català, galeria Canals. Any 1994 Itinerant: Montse Montero, Anna Recio, Chari Mur.

Prensa:

ALVAREZ, Anabel (1994) Ayer fue inaugurado el Programa Cosecha 94. En: La Voz de Medina, dissabte 2 de juliol de 1994, Valladolid

AMAR, Sylvil (1989) L'expo de la semaine. Festival International d'art de groupe. En: Semaine Provence, del 20 al 27 d'octubre de 1989.

CABALLERO, Pilar (1987) Pintors catalans, convidats a Kassel per transformar un tramvia. En: Diari de Barcelona, 13 d'abril de 1987.

CABESTANY, Mònica (1998) El arte del Taller Pubilla Kasas inunda l'Hospitalet. El Mercat, l'Hospitalet, 17-23 de setembre de 1998.

CADENA, Josep Maria (1995) Matilde Vela. En: El Periódico.

CADENA, Josep Maria (1999) La ciudad y sus tesoros. En: El Periódico, juny de 1999.

COLOMER, Marc I. (1982) El ballet a "Expocultura". En: , dijous 24 de juny de 1982.

FERNÁNDEZ ZAURIN, Luis (2001) La estatuaría de L'Hospitalet goza de buena salud. En: Diari de L'Hospitalet, 11 de febrer de 2001 [canal-H.net]

FONTOVA, Rosario (1987) L'Hospitalet lleva su arte a Alemania. En: El Periódico, 29 d'abril de 1987.

FRANCO, Loli (1993) Colectivo Abattoirs en el Centro Tecla Sala. En: el Far del Llobregat, 10 de setembre de 1993.

GELI, Carles(1989) L'Hospitalet dará la visión erótica de la Revolución. En: El Periódico, 1 d'agost de 1989.

GIRALT-MIRACLE, Daniel (1997) Arte para el fin de siglo. En: ABC de las artes.

GONZALO, Pilar (1999) El Taller Pubilla Kasas tanca el curs al Museu i a la Tecla Sala. En: Diari de L'Hospitalet, 16 de juny de 1999.

GONZALO, Pilar (1999) Las visitas comentadas consiguen acercar el arte moderno al público. En: Diari de l'Hospitalet, 8 de setembre de 1999.

HERRERA, Paloma (1998) Siete jóvenes realizan intervenciones artísticas en l'Hospitalet. En: AQUÍ

MANZANO, Emilio (1991) La Diputación coordina un curso para enseñar a pintar "graffitis" a 150 jóvenes. En: La Vanguardia, 14 de febrero.

MARCET, Joan (1987) El colectivo Taller de Pubilla Casas, invitado a la muestra de arte en grupo de Kassel. En: El País, martes 21 d'abril de 1987.

MICÓ, Ana Maria (1995) L'Hospitalet apuesta por la renovación global del Centro Tecla Sala. En: El Mundo, 27 de novembre de 1995.

MICÓ, Ana Maria (1996) El Taller de Pubilla Casas recrea el "Agnus Dei" de Zurbarán en su final de curso. En: De TOT i més. Societat

MIQUEL, David (1997) La Tecla Sala de l'Hospitalet cierra un año para transformarse en biblioteca. En: La Vanguardia, juny de 1997.

RAMOS, Jordi (1998) El Taller Pubilla Kasas fa de L'H un aparador artístic. L'Hospitalet-Diari Informatiu de la Ciutat, núm.65, 7 setembre de 1998.

RIEDEL, Anne (1987) Strabenbahn als, plastich-globaler Raum. En: Frankfurter Rundschau. Kassel: 20 de juny de 1987.

ROMERA, Montse (1994?) Pintura contra Racismo.

ROMERA, Montse (1994) El Taller Pubilla Casas se consolida como grupo de artes plásticas. En: El Periódico, 18 de febrer de 1994.

ROMERA, Montse (1994) El Centro Tecla Sala homenajea a Jorge Guillén. En: el Periódico, 16 de setembre de 1994

ROMERA, Montse (1994) Artistas del Taller Pubilla Casas, en la sala Beckett de BCN. En: El Periódico, 22 d'abril de 1994.

ROMERA, Montse (1995) Carmen Marcos, en la sala Beckett.

ROMERA, Montse (1995) La IX Muestra de Arte Catalán llega al Tecla Sala. En: El Far del Llobregat, 13 de gener de 1995.

RUBIO, Francisco (2000) TPK. En: Od'art, núm.25, març/abril. Pàgines 4 i 5. Oficina de Difusió Artística. Diputació de Barcelona.

SALA, Montse (1987) El taller de Pubilla Casas celebra deu anys amb "Genesis". En: Diari de Barcelona, 1 de desembre de 1987.

SALGUERO, Rosa (1995) El Taller d'art de Pubilla Casas treballa sobre el món del teatre. En: L'Hospitalet, 13 de març de 1995.

SALGUERO, Rosa (1995) Exposicions d'avantguarda. L'Hospitalet, 22 de maig de 1995.

SALGUERO, Rosa (1995) Intercanvi cultural entre Santa Coloma de Gramenet i l'Hospitalet. L'Hospitalet, 12 de juny de 1995.

SALGUERO, Rosa (199.) El Taller Pubilla Casas exposa la seva obra per acomiadar el curs.

SALGUERO, Rosa (1996) El Taller Pubilla Kasas acull una nova convocatòria del QUAM. En: Diari de l'Hospitalet 2 de setembre de 1996.

SALGUERO, Rosa (1998) El Taller Pubilla Kasas, vint anys d'art contemporani a L'H. En: L'Hospitalet -Diari, Festes de Primavera, Informatiu de la ciutat.

SOLÉ, Marga (1998) Art contemporani a les escoles de L'H. En: L'Hospitalet, 15 de juny de 1998.

SOLÉ, Marga (2000) Solstici 2000 tanca el curs dels alumnes del Taller Pubilla Kasas. La maleta va ser el tema elegit per a una exposició feta a la Tecla Sala // Artistes de L'H a la Mostra. En: L'Hospitalet, cultura/espectacles, 17 de juliol.

TORRES, Mar (1994) El Taller Pubilla Casas y la poesía. En: El Mundo, dimecres 6 de juliol de 1994.

TORRES, Mar (1996) Europa mira a Tierra de Campos. dimarts 6 d'agost de 1996. Valladolid.

TORRES, Mònica (2001) El T.P.K finalitza el curs amb l'exposició Solstici 2001. En: Diari de L'Hospitalet, 20 de juny de 2001 [canal-H.net]

UBERQUOI, Marie-Claire (1987) Escultures urbanes, containers (és aquest el títol? [Escrit amb motiu de l'exposició commemorativa del 10è aniversari al Centre d'Art Alexandre Cirici]. En: Diari de Barcelona, 15 de desembre de 1987.

UBERQUOI, Marie-Claire(1989) Marsella, capital mundial de l'art de grup. En: Diari de Barcelona, diumenge 5 de novembre de 1989.

UBERQUOI, Marie-Claire (1998) Artistas del Taller de Pubilla Kasas sacan el arte a la calle. En: El Mundo, 21 de setembre de 1998.

UBERQUOI, Marie-Claire (1998) El Taller de Pubilla Kasas celebra 20 años en su labor de formar artistas. En: El Mundo, dimarts 2 de juny de 1998.

UBERQUOI, Marie-Claire (1999) El Taller de Pubilla Kasas recibe el Premi d'Humanitats. El centro lleva más de 20 años dedicado a la enseñanza del arte. En: El Mundo. Catalunya. Dilluns 24 de maig de 1999.

UBERQUOI, Marie –Claire (2001) El Taller Pubilla Kasas se integra al Centre Cultural Tecla Sala. En: El Mundo. Catalunya. Dimecres 21 de novembre de 2001.

VALERO, Dulce (1997) El Tecla Sala muestra el proceso de creación del mural olímpico. En: El Far

VALERO, Dulce (1997) Tecla Sala reúne a 100 artistas en una colectiva. En: El Periódico, 20 de juny de 1997.

VALERO, Dulce (1998) El taller Pubilla Kasas ha formado a 2.000 personas en sus 20 años. En: El Far, 17 d'abril de 1998.

VALERO, Dulce (1998) Obras de siete artistas en las calles de L'H. El Periódico, 11 de setembre de 1998.

VIDAL, Jaume (1998) L'Hospitalet se convierte en un escaparate de arte contemporáneo. En: El País, dissabte, 26 de setembre de 1998.

VILORIA, Maria Aurora (1994) A propósito de Jorge Guillén. En: El Norte de Castilla, dissabte 9 de juliol de 1994.

VILORIA, Maria Aurora (1995) Paisajes de hierro y piedra. En: El Norte de Castilla. 24 de juny de 1995. Letras V.

VILORIA, Maria Aurora (199?.) Artistas del Taller de Pubilla Casas rinden homenaje a Jorge Guillén.

Abattoirs 89: faut qu'ça baigne. En: La Marseillaise, 29 de setembre de 1989.

Art et lutte contre le racisme (1993) En: La Marseillaise

Arte de grupo en Tecla Sala de l'Hospitalet. En: El Observador, 8 de setembre de 1993.

Cien artistas en el Tecla Sala. En: ECO, 26 de juny de 1997. [Solstici, 200 obres de pintura, escultura, gravats i instal·lacions]

Cultura al alcance. En: L'Hospitalet, 19 d'octubre de 1998 [signat: redacció]

Cumpleaños con embudos. En: El Periódico de Catalunya, 2 de desembre de 1987.

El barri educa. Un projecte educatiu de barri, de ciutat. En: RPM Revista Prat de la Manta. Número 14, juny de 2001, pàgina 3. Escola Prat de la Manta. Col·labora: Ajuntament de L'Hospitalet. [signat: editorial]

El Centre Cultural Tecla Sala reobre les seves portes. En: Diari de L'Hospitalet, 17 de febrer de 2002. [canal-H.net]

El col·lectiu Abattoirs exposa a la Tecla Sala de l'Hospitalet. En: Diari AVUI, 8 de setembre de 1993.

El grupo Abattoirs expone en Tecla Sala de l'Hospitalet. En: el País, 8 de setembre de 1993.

El museo al aire libre de Serrada. En: El Norte de Castilla, 13 de juny de 1995.

El patrimoni públic, la precarietat laboral i el Taller Pubilla Kasas, a estudi. En: Diari de L'Hospitalet, 20 de juliol de 2001 [canal-H.net]

El Taller d'art Pubilla Kasas recull aire de la Sala 3 dela Tecla. (Solstici 97). 1997. [signat: R.S]

El Taller de Pubilla Kasas es penja a la xarxa. En: Diari de l'Hospitalet. 24 de novembre de 2001. [Canal-H.net]

El Taller de Pubilla Casas, proposat com a model pedagògic per a la CE.

El Taller de Pubilla Casas celebra deu anys amb "Genesis". El muntatge presentarà setanta embuts plens de tubs de colors. En: Diari de Barcelona, l'1 de desembre de 1987.

El Taller de Pubilla Casas cumple quince años. ¿X=!. Preparan su traslado al Centro Cultural Tecla Sala. En: L'Hospitalet informatiu, número 27, octubre de 1992.

El Taller Pubilla Kasas inaugura un nou espai. En: En: Diari de l'Hospitalet. 20 de novembre de 2001. [Canal-H.net]

El Taller Pubilla Kasas estrena nou emplaçament. En: Diari de l'Hospitalet. 13 d'octubre de 2001. [Canal-H.net]

El Taller Pubilla Kasas tanca el curs. El Solstici 2000 posa fi a les classes. En: Diari de l'Hospitalet, 25 de juliol de 2000. [Canal-H.net]

Els joves artistes protagonitzen una mostra al Barradas. El Taller Pubilla Kasas apropa cada any l'art contemporani als joves. En: El Periódico, 16 de juny de 2000. [signat G.A]

Jaume Botey, Premio de Honor Ciutat de l'Hospitalet. La quinta edición de los galardones también premia al Taller de Pubilla Kasas, Àngels Bardina y Germà Adrià, entre otros. En: El Far, 23 d'abril de 1999.

La agenda de hoy. Exposiciones. Tecla Sala [Solstici 96 18 de juny de 1996.

La obra "Cielo Tierra" del Taller de Pubilla, última adquisición de Cosecha'94. En: El Norte de Castilla, dijous, 4 d'agost de 1994.

La obra "Máquinas poéticas" gana el premio Àlex Ferrer. En: La Vanguardia, 4 de juny de 1996. [signat: Efe]

La Tecla Sala inicia la temporada de exposiciones. En: Noticiario de Cornellà. Setembre de 1994.

L'Hospitalet y Valladolid homenajearon a Guillén. En: L'Hospitalet. Cultura/ Espectacles. 1994.[signat: C.G]

Manuel Palma expone en la sala Beckett su obra amarilla. En: El Periódico, 27 de maig de 1994.

Obert el període de matriculació del Taller Pubilla Kasas per al curs 1999/2000. En: Diari de L'Hospitalet, 8 de setembre de 1999.

Pour tous les goûts. Rencontres méditerranéennes. Aniane, 19 d'abril de 1993.

Premis Ciutat de l'Hospitalet (1999). En: Altres límits. *El cel'h de l'Hospitalet*. Informatiu del Centre d'Estudis de l'Hospitalet, núm.44, juliol de 1999, p.6.

Presentada la III edició de Tepekas i Quindereques. En: Diari de L'Hospitalet. La foto noticia, 13 de juny de 2000.

Projecte LLOCS. En: RPM Revista Prat de la Manta. Número 15 [tot i que posi 14], juny de 2002, pàgina 28. Escola Prat de la Manta. Col·labora: Ajuntament de L'Hospitalet.

Quince ovejas "actúan" en el Centre Cultural Tecla Sala. En: El Mercat de l'Hospitalet, pàgina 11. 27 de juny de 1996. [Signat: Efe]

Ser o no ser. En: El País de las tentaciones. El País. Divendres, 30 de desembre de 1994. [exposició de Díez-Gil]

"Serrada, Blanco del Arte", un proyecto de arte vivo. En: El Punto de las Artes, núm.368, del 16 al 22 de juny de 1995.

Strassenbahn als Kunstobjekt. Unterwegs in einer rollenden skulptur Kassel (hei). En: HNA, Kassel, 12 de juny de 1987.

Tecla Sala expone obra reciente del colectivo "Abattoirs". En: Diario ABC, 20 de setembre de 1993.

Tepekas i Quindereques, art contemporani a l'escola. En: L'Hospitalet- Diari informatiu de la ciutat, núm.65, 7 de setembre de 1998.

Un museo en las calles. En: El Mundo de Valladolid, 12 de juny de 1995.

Una exposición de Javier Redondo y Eric Half abre Artcampos en Villalón. En: El Norte de Castilla, dijous 29 d'agost de 1996.

Una exposició mostra la relació de l'escola amb el seu barri. Projecte Llocs. En: Diari de L'Hospitalet, 17 de maig de 2001 [canal-H.net]

9 artistas de Valladolid. En: El Periódico, "este fin de semana". Divendres, 14 d'octubre de 1994.

10 Anys de taller a Pubilla Casas. En: AQUÍ. Setmanari de l'Hospitalet i del Baix Llobregat. De l'11 al 17 de desembre de 1987, pàgina 14.

14 artistas conmemoraron el quinto aniversario del museo de Serrada. En: El Mundo de Valladolid, 14 de juny de 1995.

20 anys del Taller Pubilla Kasas. En: El Periódico, 1998

ALTRES FONTS DOCUMENTALS:

Vídeo: *Tepekas i Quindereques 98/99. L'art contemporani a l'escola.* Ajuntament de l'Hospitalet i Diputació de Barcelona. 1999. Durada: 20 minuts.

Guia Catàleg dels grups artístics i culturals de L'Hospitalet 1983-1984. Patronat Municipal de Cultura de L'Hospitalet. 1984 [Arxiu l'h 6.5 gui 1984]

Fonts sobre estudis històrics de L'Hospitalet de Llobregat:

ABARCA, Lluís (1999) Els nostres alcaldes durant el segle XX (I) y (II). De començament del segle fins a la dictadura". En: *Revista TOT L'Hospitalet*, núm. 614 y 615. L'Hospitalet de Llobregat, (abril, maig), p. 9-38.

Biennal europea del patrimoni. Cinema televisió vídeo. Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet de Llobregat, tardor de 1990. [Carles Bonet, Director Tècnic de la I Biennal Europea del Patrimoni Cultural]

CAMÓS, Joan / SANTACANA, Carles, [et al.] (1997). Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet i Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

COMPANY, Enric (1978) Se negó a "depurar" el Patronato de Cultura. En: *L'Estaca. El seminario de l'Hospitalet*, núm.8 (juny). L'Hospitalet de Llobregat, p.3

El Patronato Municipal de Cultura de l'Hospitalet de Llobregat. En: *Diari de Barcelona; Extra/ L'Hospitalet de Llobregat*. (març), p.6. [no signat]

GORGÓN, Amelia (1997). *Cronología de la Historia de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*, de Joan Camós, Carles Santacana, [et al.]. l'Hospitalet de Llobregat: Pràctiques Diplomatura GAP. Universitat Pompeu Fabra/ Centre d'Estudis de L'Hospitalet. [Inèdit, CEL'H]

MARCÉ I SANABRA, Francesc (1975). "Batlles" o alcaldes de Hospitalet (Con una sinopsis de efemérides). Siglos XVIII, XIX y XX". En: *HOSPITALET Boletín de Información Municipal. Ajuntament d'Hospitalet de Llobregat, Ponencia de Cultura. Año XXII-núm.87/88*, p. 9-38.

MASOT, N.(1971) La exposición Hospitalet en Madrid. En: *Diario de Barcelona*, (gener). Barcelona Publicaciones, S.A

MORENO PARÉS, Enrique (1971)L'Hospitalet de Llobregat. La segunda Ciudad de Catalunya. En: *Diario de Barcelona*, (gener). Barcelona Publicaciones, S.A

Nuestra ciudad se está moviendo al ritmo impuesto por la reforma política. Entrevista con el alcalde de l'Hospitalet de Llobregat, don Vicente Capdevila. En: *Diari de Barcelona; Extra/ L'Hospitalet de Llobregat*. (març), p. 8-9, [signat per L.LL]. Editado por Barcelona Publicaciones, S.A.

SANTACANA I TORRES, Carles (1994). Els primers anys del franquisme a l'Hospitalet de Llobregat. En: *Miscel.lània d'homenatge a Jaume Codina*. Margarida Gómez (coord.), [et al.]. Barcelona, Ajuntament del Prat de Llobregat, p.431-442.

Buidat del BIM (Boletín de Información Municipal) núm. 1-55, CEL'H. L'Hospitalet de Llobregat,

Fonts sobre estudis socials i culturals de L'Hospitalet de Llobregat:

ARAGAY, Xavier (1981). Una experiència de promoció i animació cultural. En: *Jornades d'Estudi de la Problemàtica Cultural*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, p. 88-89.

BOTEY I VALLÈS, Jaume (1986). Aspectes socioculturals de l'Hospitalet. En: XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Volum II. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de L'Hospitalet, 1987, p.9-25.

BOTEY I VALLÈS, Jaume (1999). Construir una societat intercultural. En: *Quaderns d'Estudi*, núm.16 (abril). L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de L'Hospitalet, p.161-179.

BREU I PAÑELLA, Ramon (1986). Informe sobre la integració dels fills d'immigrants a l'Hospitalet. En: XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Volum III. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de L'Hospitalet, 1987, p.95-125.

CAMOS I CABECERÁN, Joan (1986) Alguns trets culturals. En: *L'Hospitalet de Llobregat la història de tots nosaltres 1930-1936*. Barcelona: Col·lecció d'Estudis Locals i Comarcals, Diputació de Barcelona, p.99-126.

El segle XX a debat. Jornades l'Hospitalet 75 anys de ciutat (desembre, 2001: equip d'edició: Guinart, Rosa i Perelló, Montserrat) L'Hospitalet: CEL'H . Col·lecció Quaderns d'estudi, núm.17. [Jornades realitzades els dies 24, 25, 26 de gener de 2001 al Centre Cultural Barradas, organitzades per, L'Arxiu Municipal, Centre d'Estudis de l'Hospitalet i l'Ajuntament de l'Hospitalet].

HOMS, Jordi (1980) ¿Tiene la izquierda una alternativa cultural en l'Hospitalet?. En: *Papers de Ciutat, Pensament i Cultura*, núm. 5-6, any II, p.13-17. L'Hospitalet: Club de Premsa.

JUAN I PRAT, Amadeu (1989) Cultura metropolitana. En: *Identitats. Revista del Museu de L'Hospitalet*, núm. 2/3, estiu de 1989, p.3-4. L'Hospitalet: Ajuntament de l'Hospitalet, Fundació Pública Patronal Municipal de Cultura.

MARCÉ I CAROL, Xavier (1986). Els factors fonamentals en el desenvolupament cultural de l'Hospitalet. Una perspectiva institucional. En: XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos.p.194-206. [comunicació]

PARRAMÓN, CC (2000) *Similituds i diferències. La immigració dels anys 60 a l'Hospitalet*. L'Hospitalet: CEL'H . Col·lecció Recerques, núm.1.

PORTÉ-JOANQUET, Juliana (1978). El Patronat Municipal de Cultura de l'Hospitalet de Llobregat. Política educativa dels Ajuntaments. En: *Perspectiva Escolar*, núm.24, "Rosa Sensat", Barcelona, abril, p.16-18.

PUIG PICART, Toni (1993) La gestió de la cultura: què hi aporta un Ajuntament als anys 90. En: *Biblioteques i Serveis Culturals en l'Àmbit Municipal*. Fundació Biblioteca d'Alcúdia "Can Torró", Mallorca, abril, p.15-32.

RIERA, Ignasi (1984). La conformació sòcio-cultural del Baix Llobregat. En: *IV Jornades d'Estudis sobre el Baix Llobregat*. Barcelona: Martorell, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, p.71-74.

RIERA, Ignasi (1985) Entitats culturals i el seu paper en la dinamització cultural de les àrees urbanes de nova creació i la potenciació de les actuals institucions culturals. En: *La dinamització cultural a les àrees usbanes de nova creació*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Direcció General de Difusió Cultural. Servei de Promoció Cultural, p. 41-70.

RIERA, Ignasi (1986) Problemes que es podrien derivar d'una hipotètica adscripció de l'Hospitalet al Baix Llobregat. En: *XXXI Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos. Volum II*. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1987, p.125.

RIERA, Ignasi (1988) Cultura i Identitat. En: *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*, núm.9, Ajuntament de Barcelona, p.47.

SUBIRATS, Marina (1992). *Enquesta de la regió Metropolitana de Barcelona 1990. Condicions de vida i hàbits de la població*. Volum 4 de l'Informe General de l'estudi Educació, llengua i hàbits culturals. Barcelona: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona.

VILLATORO, Vicenç (1990) Cultura i perifèria. En: *Identitats, Revista del Museu de L'Hospitalet*, núm. 4/5, estiu de 1990, p.5-7. L'Hospitalet: Ajuntament de l'Hospitalet, Fundació Pública Patronal Municipal de Cultura.

VV.AA (1975) Patronato Municipal de Cultura. En: *HOSPITALET Boletín de Información Municipal. Ayuntamiento de Hospitalet de Llobregat, Ponencia de Cultura. Año XXII-nº87/88*, p. 39-44.

Fonts sobre estudis d'entitats i associacions socials i culturals de L'Hospitalet de Llobregat:

(A.A) *Associacionisme (Jornades 14/15/16 de maig de 1992). Volum III: Monografies*. L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

AMAT, Albert/ GONZÁLEZ, Francina (1987). La música a l'Hospitalet, 1940-1976. En: *Quaderns d'Estudi*, núm.1,. L'Hospitalet: Centre d'Estudis de l'Hospitalet (març), p. 13-20.

ARTELLS I HERRERO, Joan Josep (1989). Alpha-63: un quart de segle. En: *Alpha-63. Fa 25 anys*. L'Hospitalet: Arts Gràfiques Orient.

BALANZÀ, Albert (19..). *La Voz del Llobregat i L'Estaca: dos oasis per a dues èpoques*. [Inèdit, Arxiu L'H]

BLASCO, Honorio (1978) A la Santa Misión de 1960 le salió un hijo de izquierdas (El Centro Social La Florida cumple 17 años). En: *L'Estaca. El seminario de l'Hospitalet*, núm.8 (juny). L'Hospitalet de Llobregat, p.10-11.

CAMOS, Joan i PARRAMÓN, Clara.C (1997) *Crisi del franquisme. Associacionisme i moviment ciutadà a l'Hospitalet de Llobregat*. Centre d'Estudis de l'Hospitalet. Comunicació per al II Congrés de la Coordinadora d'Estudis de Parla Catalana. Palma de Mallorca octubre de 1997.

Catàleg de grups artístics (1990). Ajuntament de l'Hospitalet: Patronat Municipal de Cultura. Departament de Relacions amb entitats i grups artístics. F.95.

Cens d'Entitats Culturals de l'Hospitalet de Llobregat de l'any 1996 (1996). L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H. [Inèdit, CEL'H].

Condicions de vida a l'Hospitalet. Cultura i Oci (1992). Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat. Departament d'Estudis.

Equipaments i serveis culturals.(1990) Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports.

Estudi d'entitats (1980) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

FERRER, Rafael (1982). Cinquantenari de la sorprenent "Diada del Llibre" del 1932, organitzada per Palestra. En: *Xipreret, Circular d'informació de l'Ateneu de Cultura Popular*. Núm.27, (abril), L'Hospitalet de Llobregat,

FEZ I VALERO, M.Enriqueta (1993). El Moviment associatiu a l'Hospitalet (1940-1960). En: *I Jornades de Recerca històrica i social del Baix Llobregat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p.581-593.

GARCÉS, Òscar/ TORIL, Núria. (1997). Entitats socio-culturals a l'Hospitalet del tardofranquisme: canvi generacional i crítica social. *Comunicació per al II Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana*. Palma de Mallorca, octubre. [Inèdit, CEL'H]

Grup d'Acció Teatral de l'Hospitalet: GAT.(1981) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

<INTRO> Guia d'activitats i programes educatius de L'Hospitalet (1999). Àrea d'Educació i Cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet. Coordinació i realització: Joan Soler, Blanca Solana i Maribel Jiménez.

JUAN I PRAT, Amadeu (1983) *Guia-catàleg dels grups artístics i culturals de l'Hospitalet. (1983-1984)*. L'Hospitalet de Llobregat: curs 1983/84.

MARCÉ I SANABRA, F (1968) Evocación del Ateneillo de Hospitalet con don Guillermo Díaz-Plaja. En: *Boletín de información municipal*, núm.57 (primer trimestre de 1968), p11-18.

Premis Ciutat de l'Hospitalet (1999). En: Altres límits. *El cel'h de l'Hospitalet*. Informatiu del Centre d'Estudis de l'Hospitalet, núm.44, juliol de 1999, p.6. [Taller de Pubilla Casas guardonat en l'àmbit d'Humanitats].

RAMON I MORROS, Jaume (1988) Breu història de l'excursionisme organitzat a l'Hospitalet de Llobregat. En: *Quaderns d'Estudi*, l'Hospitalet de Llobregat, CEL'H, núm. 6 (octubre), p.222-232.

SALVAT, Ricard (1993) A l'entorn d'Alpha-63. En: *Alpha-63. Fa 30 anys*. l'Hospitalet: Arts Gràfiques Orient.

SOTO I SOLER, Joan (1989) Alpha-63: una reivindicació pendent. En: *Alpha-63. Fa 25 anys*. L'Hospitalet: Arts Gràfiques Orient.

UEC. *Unió Excursionista de Catalunya, delegació de l'Hospitalet: XX Aniversari 1952-1972* (1972) L'Hospitalet de Llobregat.

VV.AA. *Alpha 63: Fa 25 anys*.(1989) L'Hospitalet de Llobregat: Arts Gràfiques Orient.

VV.AA. *Alpha 63: Fa 30 anys*.(1993) L'Hospitalet de Llobregat: Arts Gràfiques Orient.

Fonts sobre estudis d'equipaments culturals de L'Hospitalet de Llobregat:

Aules de Cultura. ¿Qué es un Aula de Cultura? (1984) Ajuntament de l'Hospitalet, Àrea Cultura, Ensenyament i Esports. [Format tríptic de presentació].

Aules de Cultura: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura. Curs 1988-89 (1988) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

Aules de Cultura, l'Hospitalet. (1995). Ajuntament de l'Hospitalet, Àrea d'Educació i Cultura. [Format díptic de presentació].

BOFILL I COROMINES, Montserrat (1991) El Molí paperer del Torrent Gornal (Centre Cultural Tecla Sala). En: *Progrés*, l'Hospitalet de Llobregat, núm.79 (nov.),p.16-17.

Casa España. El Nuevo Museo de L'Hospitalet. En: *Diario de Barcelona*. (gener). Barcelona Publicaciones, S.A [no signat]

Centre Cultural Tecla Sala l'Hospitalet de Llobregat: pla de treball (1990). Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Centre Cultural Tecla Sala (1999). En: *Visions de futur. Certamen temàtic. Exposicions i altres activitats a 27 centres d'art Contemporani de Catalunya*. Barcelona: Contraste. Pàgines 71-74.

COROMINES, Lourdes (1993). L'Explendor del tèxtil a Osona. En: *El 9 Nou* (5nov.)p.4-5.

Escuelas – Taller, una opción para el primer empleo (1990) En: *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*. núm. 17. Barcelona: Revista Trimestral de l'Ajuntament de Barcelona, p. 39-41.

FIRA CIUTAT. LA FARGA (1987) L'Hospitalet de Llobregat. [diari]

FIRACIUTAT. LA FARGA. III (1987) *Fira Industrial i Comercial*. L'Hospitalet de Llobregat, La Farga, Gestió d'Equipaments Municipals, S.A.

Fons de Documentació. Catàlegs rebuts. Primer trimestre de 1989. Centre d'Art Alexandre Cirici. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports, 1989. [Inèdit, CEL'H]

GRAVALOS, Esther (1985). ¿Qué es un aula?. En: *La Ciutat de L'Hospitalet*. Núm.8. L'Hospitalet de Llobregat, abril, p. 21.

IBÁÑEZ, Juana (1998). *L'Aula de Cultura al barri de la Florida*. [Inèdit, Arxiu L'H]

JUAN I PRAT, Amadeu (1988). Aules de Cultura. Una dècada de democràcia cultural a l'Hospitalet. En: *Aules de Cultura: Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura*. Programa del curs 1988-89.

La Tecla Sala estrena imatge (1999). En: *Districte 1. L'informatiu dels barris del Centre, Sanfeliu i Sant Josep*. Núm.7, L'Hospitalet de Llobregat: maig, Ajuntament de l'Hospitalet.

MARCÉ I CAROL, Xavier (1988). La Tecla Sala, un espai específic per a produccions culturals. En: *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*,núm.9, Ajuntament de Barcelona, p.43-46.

MARCÉ I CAROL, Xavier (1986). La fàbrica Tecla Sala, seu del Centre Cultural Metropolità. En: *I Jornades d'arqueologia industrial de Catalunya*. Ajuntament de

L'Hospitalet de Llobregat, Museu de l'Hospitalet; col.laboren: Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Generalitat de Catalunya), Associació Catalana d'Arqueologia Industrial, Societat Catalana d'Arqueologia. (F.368). p. 74-76. Data de publicació: 1991.

Memòria d'Activitats 1988 Centre d'Art Alexandre Cirici. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports.

PARERA, Joan (1998) *Entre bambolines: descobrim el teatre Joventut*. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Quaderns d'argonauta. 8 itineraris per a explorar i descobrir els museus locals. (1996) Comissió de Cooperació de Museus Locals. Diputació de Barcelona, Oficina de Patrimoni Cultural.

SÁNCHEZ, Loli (1997) Un recinto industrial reconvertido en lugar de producción y difusión cultural. El Centro Cultural Tecla Sala de L'Hospitalet de Llobregat. En: *Espacios de arte contemporáneo generadores de revitalización urbana*. Zaragoza:Universidad de Zaragoza, departamento Historia del Arte, p.79-80

Santa Eulalia consiguió su Aula de Cultura. (Donde estuvo el Patronato Municipal de Cultura). En: *L'Estaca. El seminario de l'Hospitalet*, núm.12 (juny/juliol, 1978). L'Hospitalet de Llobregat, p.4 [signat per M.P.O]

SANTIESTEBAN, Salvador (1993). El Joventut introduce a l'Hospitalet en la escena: Motor Cultural para la ciudad. En: *Progrés*,núm.93,l'Hospitalet de Llobregat, p.14-15.

SOLIAS, Josep Maria (1983). Infraestructura museística. En: *II Jornades d'Estudis sobre el Baix Llobregat*. Barcelona: Martorell, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, p. 47-48.

SOLIAS, Josep Maria (1987) Crònica del museu. En: *Identitats, Museu de l'Hospitalet*, núm.0, tardor, p.11-15. Ajuntament de l'Hospitalet.

SOLIAS, Josep Maria (1988) Crònica del museu. En: *Identitats, Museu de l'Hospitalet*, núm.1, estiu, p.12-16. Ajuntament de l'Hospitalet.

SOLIAS, Josep Maria (1995) Manner of display and permanent collections; museums on the city outskirts. En: *Congrés de Barcelona Second City World Congress*, Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona.

Tecla Sala- Nivell 1 i 2 – Dossiers Didàctics.(1992) L'Hospitalet de Llobregat, Escola Taller de Patrimoni de "Tecla Sala".

Tecla Sala. Centre Cultural.(1998?) Ajuntament de l'Hospitalet.

Tres anys de promoció d'activitats artístiques: 1986-1989 (1989) L'Hospitalet de Llobregat: Centre d'Art Alexandre Cirici, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

VALERO HERMOSILLA, (1985) Aulas de Cultura, un camino largo y conflictivo. En: *La Ciutat de L'Hospitalet*, L'Hospitalet de Llobregat, núm.8, abril,

VV.AA (1975) Vida ciudadana. Inauguración del Aula de Cultura. En: *HOSPITALET Boletín de Información Municipal*. Ayuntamiento de Hospitalet de Llobregat, Ponencia de Cultura. Año XXII- nº87/88, p.49-77 (70/71).

ALTRES FONTS DOCUMENTALS:

Tecla Sala, la reconversió dels espais industrials a culturals. (1991) Pràctica: Taller de vídeo curs 90/91. Producció: Aula de Cultura Sant Josep. Monitor: Joaquim Subirana. Ajuntament de l'Hospitalet. [vídeo]

Fons sobre estudis del patrimoni històric de L'Hospitalet de Llobregat:

AMAT I BALAGUE, Marta (1995). *Catàleg del Patrimoni Històric de l'Hospitalet..* [Inèdit, CEL'H]

BOFILL I COROMINES, Montserrat (1993). La recuperació del patrimoni industrial al Baix Llobregat. En: *1s Jornades de Recerca Històrica i Social del Baix Llobregat*. Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. p. 561-578.

CASAS I FUSTER, Joan (1986) Sobre els conceptes de patrimoni urbà i de defensa d'aquest patrimoni. En: *I Jornades d'arqueologia industrial de Catalunya*. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, Museu de l'Hospitalet; col.laboren: Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Generalitat de Catalunya), Associació Catalana d'Arqueologia Industrial, Societat Catalana d'Arqueologia. (F.368), p.82-85. Data de publicació: 1991.

DE LA PINTA, Jordi/ ROVIRA PORT, Jordi.(1986) Alguns aspectes de la problemàtica de la conservació del patrimoni industrial contemporani: El cas de l'Hospitalet de Llobregat. En: *I Jornades d'arqueologia industrial de Catalunya*. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, Museu de l'Hospitalet; col.laboren: Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Generalitat de Catalunya), Associació Catalana d'Arqueologia Industrial, Societat Catalana d'Arqueologia. (F.368), p.77-81. Data de publicació: 1991.

GIMÉNEZ, Pilar [et al.](1992) *Patrimoni contemporani. DESCOBRIR L'Hospitalet de Llobregat*. mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

PAGES I PARETES, Montserrat (1993) El Patrimoni artístic al Baix Llobregat, antic, medieval i modern. En: *I Jornades de Recerca Històrica i Social del Baix Llobregat*. Barcelona: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p.409-432.

VV.AA (1993) Propostes didàctiques sobre el patrimoni industrial: L'Hospitalet de Llobregat i la Colònia Güell. En: *I Jornades de Recerca Històrica i Social del Baix Llobregat. (VIII Jornades d'Estudi sobre el Baix Llobregat*. Barcelona, Publicacions Abadia de Montserrat, p.139-144.

Fons sobre estudis de la col.lecció d'art de L'Hospitalet de Llobregat:

COMBALÍA, Victòria (1999). Redescobrir el Fons d'Art de l'Hospitalet. En: *La Col.lecció d'Art de l'Hospitalet*. Museu de L'Hospitalet, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, p.11-14. f.127.

PARCERISAS, Pilar/ OLIVÉ, Conxita. (1987) *El fons d'art de l'Hospitalet. Fonaments d'una col.lecció*. Exposició al Centre d'Art Alexandre Cirici. 23/12/87 – 24/1/88. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet, Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports.

Fons sobre estudis o intervencions artístiques a la ciutat de L'Hospitalet de Llobregat:

ARTIGAS, Mercè (1989) BIAF. En: *Artension*, p.82, setembre de 1989.

LÓPEZ I LÓPEZ, Conxi (1993) Barradas a l'Hospitalet. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. [díptic]

MARCÉ I SANABRA, Francesc (1968) Evocación del Ateneílo de l'Hospitalet con don Guillermo Díaz-Plaja. En: *Boletín de Información Municipal*. Núm.57, p.11-18. L'Hospitalet de Llobregat.

MARCÉ I SANABRA, Francesc (1983) Rafael Barradas i l'Hospitalet: un deute pendent, de fa més de mig segle. En: *Progrès*, núm.12, p.4-6. L'Hospitalet de Llobregat.

MARSÀ, Angel (1974) *Nueve años de premio de pintura. 1965-1974*. L'Hospitalet de Llobregat. [Inèdit, CEL'H]

MARSÀ, Angel (1974) *Xè Aniversari del Premi de Pintura Ciudad de Hospitalet. 1974-1975*. Catàleg de l'exposició realitzada a l'Hospitalet. L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet: Ponència de Cultura i Agrupació d'Amics de la Música.

MASSOT, Dolors (1993) De la Residencia de Estudiantes al Ateneillo de Barradas. En: *ABC Cataluña, suplement diumenge*. Barcelona, 14 de febrer, p.8-9.

MINGUET I BATLLORI, Joan M. (coord.) (1990) *Escola d'Estudis Artístics de l'Hospitalet. 1975-1978*. Exposició a la Fundació Caixa de Pensions, Centre Cultural de la Fundació Caixa de Pensions, L'Hospitalet de Llobregat.

MIRALLES, Francesc (1993) *Barradas a l'Hospitalet: 1925-1928*. Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

REVENTÓS I MARTÍ, Jaume (1981). *La lliçó de Picasso*. L'Hospitalet de Llobregat, Gràfiques Reven.

REVENTÓS I MARTÍ, Jaume (1982). *Una visita a Dalí*. L'Hospitalet de Llobregat, Gràfiques Reven.

RODRÍGUEZ, Imma (1993) Barradas y L'Hospitalet. En: *Progrès*, l'Hospitalet de Llobregat, núm.94 (març), p.12.

Fonts sobre estudis o intervencions d'art contemporani a la ciutat de L'Hospitalet:

BORRÀS, M^aLluïsa (1988). L'Hospitalet, una alternativa. En: *L'H ART 88*. Centre d'Art Alexandre Cirici L'Hospitalet de Llobregat Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona.

CUENCA, Josep Maria (1999). El Taller de Arte Contemporáneo para escolares de L'Hospitalet. Arte y parte del siglo XX. En: *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 277. Barcelona: p.42-48.

HAC MOR, Carles (1987). L'Art s'ha mostrat de viu a l'Hospitalet. En: *L'H ART 87*. Centre d'Art Alexandre Cirici. L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona.

PANADÉS, Imma. *Dossier didàctic: Cesc*. (1997) L'Hospitalet de Llobregat: Sala d'Art Alexandre Cirici, Museu de l'Hospitalet – Ajuntament de l'Hospitalet.

PANADÉS, Imma. *Dossier didàctic: La col·lecció d'art de l'Hospitalet* (1999) L'Hospitalet de Llobregat: Sala d'Art Alexandre Cirici, Museu de l'Hospitalet – Ajuntament de l'Hospitalet.

PICAZO, Glòria (1989) El repte de l'art urbà. En: *L'H ART 89*. Centre d'Art Alexandre Cirici L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Ministerio de Cultura/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona,(en el Marc de l'Olimpíada Cultural).

Projecte Hospitalet Art 1987-1989. En: *Senyals públics. Apunts sobre intervencions artístiques a l'espai urbà*.(1999) Barcelona: Can Palauet, Mataró, p.80-81.

Taller de Pubilla Kasas. 20 anys 1977-78/ 1997/98 (1998) L'Hospitalet de Llobregat: Taller de Pubilla Kasas/ en conveni amb l'Ajuntament de L'H/ col.labora Diputació de Barcelona.

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola. Curs 1997/98 (1998) Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Tepekas i quindereques. L'art contemporani a l'escola. Curs 1998/99 (1999) Taller de Pubilla Kasas. L'Hospitalet: Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

ZULIAN, Claudio (coord.) (1998/99) *Ciutats de l'Hospitalet. Redes/cubiertas. Una propuesta de intervenciones en el territorio de l'Hospitalet y de instalación en la Farga*. [Inèdit, CEL'H]

1881-191. Centenari Picasso. (1976) Ponència d'Ensenyament. Departament de Dinàmica Educativa, Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Fonts/catàlegs d'exposicions d'art a L'Hospitalet de Llobregat:

A Jorge Guillén: artistas de Valladolid y el Taller de Pubilla Casas. (1994) Centre Cultural Tecla Sala. L'Hospitalet de Llobregat: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Albert Casañé: el depósito que somos, la presión que sentimos. (1996) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Amèlia Riera, trajectòria.(1995). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Art Espanyol per a la fi de segle. (1996) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

ARTE DE GRUPO. Biennale Internazionale (3ª). Berlin/ L'Hospitalet/ Marseille.(1993) Centre Cultural Tecla Sala; Taller de Pubilla Casas, coord. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Artistes per la pau. (Col·lectiva). (1986). Sala d'Art Alexandre Cirici. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Barradas a l'Hospitalet: 1925-1928. (1993) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Barradas: Exposició Antològica 1890-1929. (1993) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

BIAF 89. Barcelona International Art Forum. La Farga. L'Hospitalet de Llobregat, BIAF, S.A., setembre de 1989.

Brossa. Poesia Visual. Poemes objecte. Cartells. (1983). Aula de Cultura de Sant Josep, Ajuntament de l'Hospitalet/ Generalitat de Catalunya.

Camins del negre. Enric Ansesa (1993) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Com ens veiem. Imatges i arquetips femenins. (1998). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de L'Hospitalet.

Concha Ibáñez al Molí de la Tecla. (1995) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Confluencias. Primera exposición de artistas iberoamericanos en Europa. (1992)

CONTINUITAT. Itinerari personal dels 60 fins ara.(1994). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Corberó a la Tecla. (1994). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Children's Corner (1996) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

De coraz(i)ón (1999) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Encreuats, artistes de Santa Coloma i del Taller de Pubilla Casas. (1995) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet i Centre Cultural Can Sisteré, Santa Coloma de Gramanet.

Entre el mito y el estereotipo. Agustín Fructuoso (1995) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet, Àrea d'Alcaldia.

Ferran Soriano: 1970-1995. (1995) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet/ Generalitat de Catalunya.

Guinovart: Schaffenszeit von 1948-1988. (1990) Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre Cultural Tecla Sala.

Ideas, imágenes, identidades: aspectos del arte austríaco contemporáneo (1993). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Imagen y círculo. Xaro Castillo. (1994) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

I want more. Lise Floistad. (1996) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Jardín de Eros (1999). Palau de la Virreina i Centre Cultural Tecla Sala. Barcelona: Electa.

Juan de Andrés, la sensibilitat ordenada.(1996) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

L'H ART 87 (1987) Centre d'Art Alexandre Cirici. L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona.

L'H ART 88 (1988) Centre d'Art Alexandre Cirici L'Hospitalet de Llobregat Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona.

L'H ART 89 (1989) Centre d'Art Alexandre Cirici L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Ministerio de Cultura/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona,(en el Marc de l'Olimpíada Cultural).

L'H ART 90 (1990) Centre d'Art Alexandre Cirici L'Hospitalet de Llobregat Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya/ Diputació de Barcelona

Manuel Ocampo: Delfina, Londres... (1998) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet

I Mostra d'Art FIRACIUTAT (1986) Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Nicaragua, 15 pintoras primitivistas (1990). Organitzat per Josep M. Bofill y Unió Nacional d'Artistes Plàstics (UNAP). Ajuntament de l'Hospitalet [et al.].

No hay isla que por bien no venga. Adrián Morales (1993) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

No(Where). De ninguna parte. Rogelio López Cuenca. (1998) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Obra sobre papel y gran escenario primitivo: Vicente Rojo (1997) Centre Cultural Tecla Sala, Ajuntament de l'Hospitalet/ Museo Nacional de Arte Reina Sofía, Madrid.

OFF TPK (1999) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Pasqualotto, casa del temps. (1992) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Procés Rey Polo 96. (1996). Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet.

Rafael Solanic, escultor (1995) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat/ Generalitat de Catalunya.

Rueda: una visión. (1994) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet/ INBA (México)

TPK . Solstici 1996 (1996) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

TPK . Solstici 1997 (1997) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

TPK . Solstici 1998 (1998) L'Hospitalet: Taller de Pubilla Kasas, en conveni amb l'Ajuntament de L'Hospitalet , Àrea d'Educació i Cultura.

Tropismes: una mostra de la col.lecció d'art contemporani de la Fundació La Caixa al Centre Cultural Tecla Sala. (1992). Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

15 anys del Taller de Pubilla Casas.(1992) Taller de Pubilla Casas/ Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

17 Autores. (1993) Centre Cultural Tecla Sala. Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

<40D8>40 imatges de 8 fotògrafs. (1991) Fundació La Caixa/ Ajuntament de L'Hospitalet, Aules de Cultura.

Altres fonts d'interès sobre la ciutat:

Abast: programa d'activitats formatives, curs 1989-1990. (1989) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

BOTEY I VALLÈS, Jaume (1984). *El Llibre Blanc de l'Ensenyament a l'Hospitalet.* Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Ensenyament Secundari Obligatori.(1999). Barcelona: Ajuntament de l'Hospitalet/ Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament/ Diputació de Barcelona.

Estiu a ciutat'87 (1987) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura: memòria 1987 (1988). L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura: memòria 1988 (1989). L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

Fundació Pública Patronat Municipal de Cultura: memòria 1990 (1991). L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

Memòria 1987 Fundació Pública Patronat de Cultura. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Memòria 1988 Fundació Pública Patronat de Cultura. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Memòria 1990 (1991?) Fundació Pública Patronat de Cultura. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat.

Oferta educativa. Centres d'Ensenyament de l'Hospitalet. Zones A, B, C, D, E (1999). Barcelona: Ajuntament de l'Hospitalet/ Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament. [Format: cinc fulletons informatius]

Plan de actuación: curso 1977-78. (1977) L'Hospitalet de Llobregat: Patronat Municipal de Cultura.

*Pla d'actuació 1995-1999.*Àrea d'Educació i Cultura. (1995) L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament.

Fonts vinculades als anteriors temes d'investigació sobre la ciutat:

GARCIA FERRER, J.M/ ROM, Martí (1998). *Ricard Salvat.* Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya.

GARCÍA SEDAS, Pilar (1994) *Joaquim Torres Garcia i Rafael Barradas: un diàleg escrit*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SOLÀ I GUSSINYER, Pere (1993) *Història de l'Associacionisme català contemporani*.

VERDAGUER, Mario (1957) *Medio siglo de vida barcelonesa*. Barcelona: edicions Barna.

Centre Cultural Tecla Sala

Informació i programació 2000. Centre Cultural Tecla Sala

Pamies i Garriga, Jaume/ Pamies i Palazuelo, Jaume/ Vilumara i Lamarca, Josep Maria (octubre de 2000) *Comunicació Fabrica Tecla Sala L'Hospitalet*. En: V Jornades d'Arqueologia Industrial de Catalunya. Manresa octubre de 2000.

Tecla Sala Centre Cultural. Ajuntament de L'Hospitalet.

Centre Cultural Tecla Sala l'Hospitalet de Llobregat: pla de treball (1990). Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat.

Centre Cultural Tecla Sala (1999). En: *Visions de futur. Certamen temàtic. Exposicions i altres activitats a 27 centres d'art Contemporani de Catalunya*. Barcelona: Contraste. Pàgines 71-74.

COROMINES, Lourdes (1993). L'Explendor del tèxtil a Osona. En: *El 9 Nou* (5nov.) p.4-5.

Escuelas – Taller, una opción para el primer empleo (1990) En: *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*. núm. 17. Barcelona: Revista Trimestral de l'Ajuntament de Barcelona, p. 39-41.

La Tecla Sala estrena imatge (1999). En: *Districte 1. L'informatiu dels barris del Centre, Sanfeliu i Sant Josep*. Núm.7, L'Hospitalet de Llobregat: maig, Ajuntament de l'Hospitalet.

MARCÉ I CAROL, Xavier (1988). La Tecla Sala, un espai específic per a produccions culturals. En: *Barcelona. Metròpolis Mediterrània*,núm.9, Ajuntament de Barcelona, p.43-46.

MARCÉ I CAROL, Xavier (1986). La fàbrica Tecla Sala, seu del Centre Cultural Metropolità. En: *I Jornades d'arqueologia industrial de Catalunya*. Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat, Museu de l'Hospitalet; col.laboren: Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Generalitat de Catalunya), Associació Catalana d'Arqueologia Industrial, Societat Catalana d'Arqueologia. (F.368). p. 74-76. Data de publicació: 1991.

SÁNCHEZ, Loli (1997) Un recinto industrial reconvertido en lugar de producción y difusión cultural. El Centro Cultural Tecla Sala de L'Hospitalet de Llobregat. En: *Espacios de arte contemporáneo generadores de revitalización urbana*. Zaragoza:Universidad de Zaragoza, departamento Historia del Arte, p.79-80

Tecla Sala- Nivell 1 i 2 – Dossiers Didàctics.(1992) L'Hospitalet de Llobregat, Escola Taller de Patrimoni de "Tecla Sala".

Tecla Sala. Centre Cultural (1998) Ajuntament de l'Hospitalet.

Última fase de obras en el Centro Cultural Tecla Sala. En las salas de exposiciones y el espacio del Taller Pubilla Kasas. En: ..., any 2000. [Signat: M.C]

Tecla Sala, la reconversió dels espais industrials a culturals. (1991) Pràctica: Taller de vídeo curs 90/91. Producció: Aula de Cultura Sant Josep. Monitor: Joaquim Subirana. Ajuntament de l'Hospitalet. [vídeo]